

815.30

B-65

CARTE DE CULE

5/5

Carte de cetire

pentru

scólele poporali române.

De

Zacharia Boiu,

*Parochu la biseric'a greco - orientale a cetãtii in Sabiiu, Professore
la Institutulu archidiececanu pedagogico - teologicu.*

Proprietate alui
Basilii Potitiu
Partea antãia.

Editionea a trei'a indreptata.

Costa: nelegata 30 xr., legata 40 xr. valuta austriaca.

Sabiiu,
tipografi'a archidiececana.
1870.

Prefatia către DD. Invetiatori.

(La edițiunea prima.)

Priimindu onorific'a insarcinare, a continuá sî dupa potintia a aduce la deplinire oper'a, ce incepusem la anulu 1862 prin tiparirea unui Abecedariu dupa cerintiele tempului mai nou, vinu a predá publicității acésta „Carte de cetire pentru scólele poporali române.“

Problem'a cărților de cetire, dupa parerea tuturor pedagogilor de insemnatate, este

1. a ajutorí pre scolariulu la castigarea desterității séu indemanàrei acelei-a in cunósckerea sî respicarea litereloru, prin carea elu limb'a cea scrisa se o póta transpune cu securitate, chiaritate sî gustu in limb'a cea vorbita;

2. a i dá ajutoriu, cá se póta cunósce, inavutí sî corege limb'a sea;

3. a i dá ocasiune a meditá asupr'a lucrurilor dimpregiurulu seu, sî prin acést'a a amplificá sî chiarificá poterea lui de a cugetá;

4. a desceptá sî a cultivá fantasi'a lui sî a o umplé cu imagini curate sî demne;

modurile de scriere. Căci de-sî alfabetulu latinu a devenitu astadi predominante sî in scurtu are a deveni unicu sî eschisivu; totusi cele-ce s'au scrisu in limb'a noastră de pe tempulu redeseptărei năstre nătionali pàna chiaru sî astadi, parte mare s'au scrisu cu alfabetulu cirilicu. Sî astfelu, déca nu voimu se ne rumpemu decătra trecutul nostru; déca nu voimu se ignoràmu fiinti'a cea sublima a culturei poporului pentru form'a cea secundaria a modului scrierei: atunci va trebui se avemu inca celu putînu tolerantia cu scrierea cirilica, panacandu tempulu insusi ni o va face de prisosu. Sariturile in scóla nu potu avé locu.

A dá aici o 'ndegetare indestulitóre pentru in-trebuintiarea acestei càrti in scóla, aru fi egalu cu a scrie alta carte indoitu sî intreitu asiá voluminósa. Voiu díce numai pe scurtu, ca impregiurulu càrtiei de cetire se grupéza mai totu invetiamentulu; dar cu deosebire invetiarea limbei materne fàra carte de cetire astadi se numera intre imposibilitàti; căci copilulu astadi nu mai invétia limb'a sea prin regule abstrase gramaticali, ci prin esemple vii, prin intuitiune sî imitatîune. Invetiatoriulu face a se ceti piesele, vorbesce despre cuprinsulu loru cu scolarii, explica cuvintele sî frazele mai grele, ajuta, conduce sî corege ideile sî limbagiulu loru, dupa impregiuràri pune a se decopiá sî — dupa-ce nu le mai este nimicu necunoscutu — cere a se 'nvetiá càte un'a din ele, mai cu sèma cele poetice, sî de rostu. Mai tardîu se descompunu constructiunile amplificate in constructiuni simple, se privescu

mai de aproape cuvintele, se asemăna unulu cu altulu, se aduna cele egali, se despartu cele diferite, se observa form'a și schimbarea lor, și astfelu învăția copiii formele gramaticali și sintactice totu pe bas'a cărției de cetire. Acum se începu imitatiunile, dându-se școlărilor a espune și ei nu numai cu gur'a, ci și in scrisu ceea-ce au cetitu, a transpune din poezia in prosa, și totu intinsu a si-corege erorile cu ajutoriulu cărției și alu invetiatoriului, — și eata bas'a cea sigura pentru lucrările practice scripturistice și orali, de cari voru avé ei lipsa in viația, și cari au a le învăția in clasele mai inalte. In clasele de josu chiaru și elementele științieloru reali (Geografi'a, Istori'a, Istori'a naturei, Fisi'a) se voru încopciá de cetire, adeca de cartea de cetire. — Dar de-și nu mi a fostu scopulu a scrie de asta data o manuducere pentru invetatori la întrebuintiarea cărției de cetire, totusi, deca in decurgerea timpulu s'aru descoperi lips'a unei atari scrieri, voiú luá asupra-mi și acea îndatorire. Deocamdata fia mi iertatu a contá la tinerii pedagogi, ce esu din institutul nostru, la cualificatiunea invetiatoriloru, ce se afla in crestere continua, și cu deosebire la lumin'a, ce voru aduce in privinti'a acést'a invetiatorii de modelu, pre cari îngrijirea cea neadormita a Supremulu Inspectoratu i a destinatu comissari la conferintiele invetiatoresci districtuali.

Cátu pentru planulu esteriore alu acestei cărți, ea cuprinde 153 piese, cari credu ca voru fi de ajunsu pentru doi ani scolastici. A determiná anumitu,

ca cartea este menita pentru class'a a dóu'a séu pentru a dóu'a sî a trei'a, nu mi erá cu potintia, deórece numerulu classelor la felurite scóle este feluritu. Remáne, cá fratii invetiatori se imparta insîsi intre clasele-sele pensulu din partea antái'a sî din cea urmatóre a dóu'a, carea speru ca va esî intr'unu anu. Dealtmintrea atátu in privinti'a acést'a, càtu sî a càrtiei preste totu asceptu judecat'a cea drépta a unei critice competinti. — In privinti'a pretiului nu voiu díce nimicu; càci acel'a atát'a e de moderatu, încátu ori-cine se va poté conyinge, ca. tient'a intreprinderi n'a fostu materialismulu.

Sî asiá incheiu cu firm'a sperantia, ca sî cartea acést'a va contribuí ce-va, càtu de putînu, la inaintarea educatîunei sî instructîunei in scólele poporali románe, sî prin acést'a la inaintarea culturei poporului nostru. Incátu ea va fi apta a impliní acésta sperantia a mea, va aretá venitoriulu, càrui-a o concredu cá o sementia, ce insasi va avé se documenteze poterea sea de viétia.

Sa biiu, in Octobre 1865.

Autorele.

Prefatia la editiunea a d'ou'a.

Ceea - ce asiu avé de d'isu in privinti'a acestei a d'ou'a editiuni a „Càrtiei de cetire“, aru fi inainte de t'ôte cererea indulgentiei D-loru Invetiatori pentru in-tardiarea esîrei ei, causata prin impregiuràri neatarnat'óre de mine.

Schimbàri essent'iali n'amu facutu, sciindu pe l'anga unele bune sî multele rele, ce aru proveni de acolo, candu in aceeasi carte, ce se afla in m'ànile scolari loru unei clase, aru ti testulu diferitu. Cu t'ôte acestea car-ticic'a intréga s'a revediuu, unde sî unde càte unu cu-ventu s'a indreptatu, càte o constructiune s'a modifi-catu, sî erorile de tipariu speru ca s'au imput'înatu.

Me folosescu cu placere de ocasiunea data, pen-tru de a multiemi cu plecaciune Preavenerabileloru Consistorie: archidiecesanu din Sabiiu sî diecesanu din Aradu, cari au binevoitu a introduce acésta carte in sc'olele sele poporali sî capitali, precum sî On. Corpu invetiatorescu alu tractului Brasiovului I. pentru obser-vàrile, ce din conferinti'a sea pentru Octobre 1866 a binevoitu ami-comunicá in privinti'a ei; sî rogu pre

toti DD. Invetiatori, a mi descoperi ceea-ce prax'a i va fi invetiatu ca nu aru fi corespundiatoriu intr' ens'a.

Dintr'alte speru, ca sî editiunea acést'a a dóu'a va fi imbratîsiata cu aceeași bunavointia, ce preste a-sceptare o a aflatu cea d'antâiu, a cære trecere repede mi este o dovéda, ca 'n adevèru a fostu simtîta trebuinti'a unei asemené càrti in scólele nóstre.

Partea a dóu'a e aprópe de gat'a sî — neobvenindu vreo pedeca neprevediuta — pe tómnă va vedé publicitatea.

Sabiiu, in Ianuariu 1868.

Autorele.

Prefatia la editiunea a trei'a.

Trecerea cea preste acceptare repede a editiunii a dóu'a a acestei cărți, departe d'a me leganá in ilusiunea, ca asiu fi facutu unu ce perfectu, dincontra mi-a fostu unu indemnu potinte, a revedé din nou tóta cartea sî a emendá totu aceea, ce prax'a propria sî in-degetările mai multoru DD. Invetiatori mi-au aretatu ca are lipsa de emendare, cá astfelu lecturariulu acest'a se si-póta conservá sî pe venitoriu bun'a priimire, cu carea a fostu onoratu in trecutu.

Emendările s'au facutu in dóue privintie, sî adeca atátu in privinti'a materiei, câtu sî in privinti'a formei. Cátu pentru cea d'antàiu, unele impregiurări faptice schimbate cereau considerare sî in acésta carte scolastica, sî asiá au trebuitu se se faca ici colea câte o schimbare. Ear ce se atinge de forma, amu cautatu mai cu séma a simplificá constructiunile, a esplicá cuvintele mai grele s. a., — lucruri, cari speru ca voru fi in favórea acestei editiuni fatia cu cele de mai nainte. Asemenea speru, ca va fi bine priimita sî acea impregiurare, ca amu adusu piesele de cetire sub 20 titluri

comune, cari voru fi cá totu atâte statțiuni de pausare; cãci mi se pareá, ca cele 153 piese, cuprinse în cartea acést'a, urmate un'a dupa alt'a fãra intrerumpere, aru fi órecum prea ostenitóre. Insa, pe lãnga tóte aceste schimbãri, tient'a, ce nu o amu scapatu nici càtu din vedere, mi-a fostu, cá prin editũnea acést'a totusi se nu se faca nefolosibili nici editũunile de mai nainte, unde adeca mai suntu prin mãnile eleviloru esemplarie din acelea.

Adaptarea din afara tipografica sum incredintiatu ca va contribuí la recomandarea cãrtiei, necrutiandu nici autorele nici tipografi'a vre unu sacrificiu, spre a o face óspe bine vediutu in scólele populari romàne.

Fia dar, cá cartea acést'a de cetire sî in editũnea presinte se mérga liniscita calea sea presemnata sî se continue a impliní dupa potintia missiunea sea: de a contribuí la prosperarea scólei romàne!

Sabiiu, la Anulu-nou 1870.

Autorele.

Registrulu generale.

	Pag.		Pag.
I. Cas'a parintésca.			
1. Parintii si copiii	1	25. Bibolulu	21
2. Fratini	1	26. Óea	22
3. Cinstirea parintiloru	2	27. Capr'a	22
4. Iubire de tata	2	28. Cele dóue capre	23
5. Fiic'a cea buna	3	29. Porculu	24
6. Iubire de mama	3	30. Galitiele	25
7. Pietate	5	31. Cânele	25
8. Iubirea si cinstirea parintiloru	5	32. Cânele si furii	26
9. Resplat'a si camet'a	6	33. Cânele soldatului	26
10. Corneli'a, mam'a Gra- chiloru	7	34. Pistic'a	28
11. Iubire fratiésca	7	35. Cum se svatuiescu sió- recii asupr'a pisiceii	29
12. Locuitorii casei	8	36. Albinele	29
13. Mosiulu si nepotulu	9	37. Albinele si ursulu	31
II. Cas'a si curtea.			
14. Cas'a I.	10	III. Gradin'a.	
15. Cas'a II.	12	38. Gradin'a I.	32
16. Tigla din coperisiu	13	39. Gradin'a II.	33
17. Pastrarea	13	40. Pomisiorulu	34
18. Aduna vér'a brósce, ca érn'a voru fi pesci !	14	41. Prunulu celu tineru	34
19. Ospetari'a	15	42. Furtulu de gradina	35
20. Curtea	16	43. Visulu copilei	36
21. Funtân'a	17	IV. Impregiurimea casei.	
22. Animalele domestice	18	44. Vecinatatea	37
23. Calulu	19	45. Iubirea deaprópelui	37
24. Boulu si vac'a	20	46. „Cine este deaprópele meu?“	38
		47. Fapt'a nobila	40
		48. Sinceritate intre vecini	41

XIV

	Pag.		Pag.
V. Scól'a.		74. Cânele și lupulu . . .	70
49. Scól'a	42	75. Paserile	71
50. Cartea	43	76. Omulu și paserea . . .	72
51. Scolariulu și pén'a . .	44	77. Corpulu paseriloru . .	72
52. Cimilitura	46	78. Amfiibile	73
53. Cându a invetiatu lu- pulu carte	46	79. Insectele :	74
54. Copilulu somnurosu . .	46	80. Vermele de matase . .	75
55. Macaveiu celu noro- cosu	47	81. Vermii	76
56. Lenesiulu multu a- lérğa	50	82. Portarea de grija a lui Domnedieu pentru fap- turile Selé	77
57. Cătra scolari	52	83. Multimea și felurimea animaleloru	78
58. Gacituri	53	84. Més'a cea mare . . .	79
59. Baiatulu nobile . . .	54	X. Omulu.	
VI. Biseric'a.		85. Omulu	79
60. Biseric'a	55	XI. Corpulu omenșcu.	
61. Dominec'a	56	86. Corpulu omului . . .	80
VII. Satulu.		87. Structur'a mânei . . .	81
62. Satulu	57	88. Svatu bunu	83
VIII. Impregiurimea satului.		89. Degetulu sumetiu . . .	83
63. Cămpulu (hatarulu) . .	58	90. Avuti'a mea	84
64. Diminéti'a avutu, sér'a seracu	59	91. Cimilitura	84
65. Nesecuritatea averei . .	61	XII. Spiritulu omenescu.	
66. Ospetariulu bunu . . .	61	92. Spiritulu omului . . .	85
67. Viea	62	93. Avuti'a și sanatatea . .	86
68. Comór'a din viia . . .	64	94. Imbarbare la lucru . .	87
69. Riulu	65	95. Radiele sórelui . . .	87
70. Pescii	66	96. Avarulu séu scumpulu . .	88
71. Padurea I.	67	97. Indurarea	88
72. Padurea II.	68	98. Și seraculu póte face bine	89
IX. Animălele.		99. „Pléca-te!“	89
73. Animalele selbatice . .	69	100. Dreptatea 'nvinge . . .	90
		101. Iubire de dreptate . .	92
		102. Sarcin'a cea grea . . .	93

	Pag.
103. Resplat'a faptei bune	93
104. Nu ne duce in ispita	95
105. Semnele mortiei. . .	95
106. Hârc'a séu capatiên'a	96

XIII. Ocupatiunile ómeniloru.

107. Ocupatiunile ómeuiloru	97
108. Economi'a vitelorú .	98
109. Agricultur'a	100
110. Onóre plugariului! .	101
111. Meseriile	102
112. Meseriile nu suntu rusinóse	103
113. Comerciuulu	105
114. Orasiulu (cetatea). .	106
115. Câte-va notiuni . . .	107
116. Diregatoriile	107
117. Judecâtile suntu seracia	108
118. Militi'a	110

XIV. Tiér'a, patri'a.

119. Tiér'a nóstra	111
120. Cum a fostu Transilvani'a in tempii vechi	112
121. Regiunile lúmei . . .	113
122. Brasiovulu. Clusiulu. Sabiiulu	114
123. Belgradulu séu Alb'a-Iuli'a	116
124. Blasiulu	117
125. Oierii transilvani . .	118
126. Scóterea sàrei	119
127. Aflarea aurului . . .	120
128. Valea Hatiegului . . .	121
129. Retezatulu sí Orlea .	123
130. Muresiulu sí Oltulu .	124

XV. Tierile vecine.

131. Unguri'a; Banatulu . .	126
132. Bucovin'a	127
133. Imperati'a Austriei . .	128
134. Imnulu poporale	129
135. Romani'a	130
136. Poporulu romanescu .	131
137. Limb'a romanésca .	133

XVI. Cele 5 pàrti ale pamentului.

138. Europ'a	133
139. Celelalte pàrti ale pamentului	136

XVII. Pamentulu.

140. Pamentulu sí ap'a .	138
--------------------------	-----

XVIII. Cerulu.

141. Sórele, lun'a sí stelele	139
142. Ventulu sí sórele . .	141
143. Gacitura	142

XIX. Lumca.

144. Cele trei întrebàri .	142
145. Calatorii prin spatiulu lúmei	143

XX. Domnedieu.

146. Domnedieu	144
147. Iisusu Christosu . . .	144
148. Tari'a credintiei crestinesci	146
149. Constantinu Brancovanu	147
150. Locutinatorii lui Christosu	148
151. Angerulu pazitoriu .	149
152. De câte ori se marimu pre Celu Preasântu .	150
153. Psalmulu 102	150

Registrulu speciale.

I. Naratiuni (povestiri).

Numerii: 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 16, 17, 33, 42, 47, 48, 50, 54, 55, 56, 59, 64, 68, 93, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 110, 120, 129, 130, 144, 147, 149, 151.

II. Descrieri.

Numerii: 1, 2, 12, 14, 15, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 34, 36, 38, 39, 44, 49, 60, 62, 63, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 85, 86, 87, 92, 106, 107, 108, 111, 113, 114, 116, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 145.

III. Fabule.

Numerii: 28, 32, 35, 37, 53, 74, 76, 117, 142.

IV. Dialeloguri (convorbiri).

Numerii: 11, 51, 112.

V. Didascalice (proverbie, sentintie, parimii.)

Numerii: 3, 8, 18, 45, 57, 61, 88, 94, 97, 115, 117, 146.

VI. Parabole (asemenări, pilde).

Numerii: 19, 40, 41, 43, 46, 65, 66, 82, 89, 95, 104, 148, 150.

VII. Cimilituri (gacituri).

Numerii: 52, 58, 84, 90, 91, 143.

VIII. Cantări.

Numerii: 134, 137, 152, 153.

I. Cas'a parintéseca.

1. Parintii si copiii.

Eu sum copilu. Poterile mele suntu mici. Minteá mea inca nu e cópta. De aceea eu nu-mi potu castigá cele de lipsa pentru viétia. Domnedieu in sa pórtá grija sí de mine. Domnedieu mi-a datu tata sí mama. Tat'a sí mam'a suntu parintii mei. Parintii mei suntu fórté buni. Ei se ingrijescu de totu ce-mi trebuiesce. Ei mi-dau pàne de mancare, casa de locuitu, haine de imbracatu, patu de dormitu. Càtu de buni suntu parintii mei! Cu ce le voiú scí eu mul-tiemí pentru atàte bunatàti? Cu ascultarea, cu su-punerea sí cu iubirea. Eu totdeun'a me voiú rogá lui Domnedieu, se tîna pre iubitii mei parinti.

2. Fratînii.

Eu amu sí frati sí sorori, cari inca lo-cuiescu in cas'a parintíloru impreuna cu mine. Sí pre ei i iubescu parintii cá sí pre mine. Sí ei iubescu pre parintii nostri cá sí mine. Dar sí noi fratînii între noi ne iubimu. Fratii cei mai mici asculta de cei mai mari. Fratii cei mai mari invétia sí ajutoréza sí apera pre fratii cei mai mici. Ce frumosu e, candu fratii sí sororile

asculta bucurosu de parinti, sî se au bine unii cu altii! Sî ce uritu e, candu nu asculta de parinti, candu intre sine se cërta, se batu, se parescu sî se necajeşcu! Toti fratii sî tóte sororile trebuie se se iubésca sî se se aiba bine! Càci numai atunci potu face parintîloru bucuria.

3. Чинтіреа пьринцилор.

Аскълъ фїиле пре татъл теѣ, чел че те-аѣ пьскѣтѣ, ши нѣ небьга дн сѣмъ пре мѣмъ-та, пен-трѣкъ аѣ дмбьтрѣнїлѣ.

Solomonu capu 23, stichu 22.

4. Iubire de tata.

Intr'o tíera departe, carea se numesce imperatí'a Chinei, este o lege vechia: cá acelui-a, care a 'nstrainatu bani de ai tiei, se i se taie mánile. Unu diregatoriu seracu cadíu odata in pecatulu acest'a, sî asiá dupa lege trebuiá se i se taie amendóue mánile. Dar din fericire elu aveá o fetitia, carea intr'atát'a iubiá pre tatalu seu, încátu se duse insasi la judecatoriulu sî lu rogá, cá se i se taie ei mánile in loculul tatalui seu. Càci fii'a cea buna dícea: „Eu numai pentru mine amu se grijescu, ear. tat'a pentru noi toti. De aceea de mánile mele nu e asiá paguba; dar de se voru taiá ale tatei, noi toti suntemu de peritu.“ — Judecatoriulu insciintiá pre imperatulu despre acésta intemplare; sî'imperatulu, petrunsu de inim'a cea buna a copilei, iertá tatalui ei pedéps'a meritata.

5. Fiic'a cea buna.

Regele Gustavu III. din Svedi'a trecu odata printr'unu satu, si fiindu-i sete, ceru apa dela o fetisióra, ce venia dela funtana. Acest'a numai decatu alerga la densulu si-i dedu se be. „O, ce copila buna esti tu,“ — disse regele multie-mindu-i; „vina cu mine la cetate, ca ti voiu portá eu de grija.“ „Nu potu, domnule!“ respunse fetiti'a, carea nu scia, cu cine vorbesce; „ca trebuie se grijescu de mam'a.“ „Dar unde-i muma-ta?“ intrebá regele. Si spunendu-i fet'a, ca zace bolnava aci intr'o coliba, regele merse acolo si afla pre bieta muiere zacendu josu pe nisce paie si gemendu. Si intrebându-o regele despre starea ei, bolnav'a incepu a i se tanguí, catu e ea de seraca si de necajita, si ca aru trebuí se pera, de n'aru ingrijí de dens'a atatu de bine fetá-sea. Cuvintele acestea le disse tremurandu si plangendu, si regele insusi lacrima de mila ei si de bucuria pentru inim'a cea buna a fetei. Indata demandá a se aduce bieta veduva intr'o casa mai buna, si-i dedu bani, ca se-si pota cauta de sanatate. Ear pre fet'a o lauda si i lasa o suma frumoasa de bani pentru zestre, spunendu-le la plecare, ca densulu e regele loru.

Dupa Schubert.

6. Iubire de mama.

Regele Fridericu celu Mare din Prussia a vea odata unu fecioru de casa (pagiu), carele impre-

una cu sotii sei trebuia se priveghieze la rendulu seu langa cas'a de dormitu a regelui, ca avendu acest'a lipsa de ce-va, numai decatu se-i aiba la indemana. Odata intr'o noapte, nepotendu regele dormi, trase clopotielulu, ca se vina feciorulu se-i cetesca, ca se-i treca tempulu mai iute. Dar la trasulu d'antaiu nu veni nimenea; asemenea nici la alu doilea, nici la alu treilea. In fine scolandu-se regele insusi si aprindiendu-si luminarea, esi se veda, ce e caus'a, de nu vine nimenea. Bietulu fecioru adormise cu manile pe mesa, si dinaintea lui stetea o epistola inceputa. In acest'a elu sciea mumei sele, ca priveghiandu noptea la regele pentru altii din sotii sei, au adunatu diece florini, cari i tramite acum densei, ca se se folosesca cu ei la lipsele, ce le va ave. Petrusu de acesta iubire fiesca a servului seu, regele indata aduse doue pachetutie de galbini, i le puse frumosielu in amendoue buzunarele si iar se puse in patu. Dela unu tempu feciorulu desceptandu-se si simtindu greutatea in buzurare, afla multimea de galbini, si indata si-aduse aminte, ca ce se va fi intemplat. Dar in inim'a lui se amesteca bucuri'a cu intristarea; caci pe candu se bucura pentru darulu celu scumpu, ce-lu priimise, pe atunci se si sparia si se rusina, ca regele l'a aflatu dormindu. Dimineta indata se duse la regele si cu umilitate se roga de iertare pentru gresiela sea; si nobilulu rege nu numai lu ierta, dar lu si lauda ca pre unu fiu bunu, si facu mumei

lui o pensiune, din carea se p^ota traí p^ana la m^orte.

7. Pietate.

1. *Pietate se numesce cinstirea sⁱ iubirea copiiloru càtra parinti. Ce frum^osa dar e pietatea!*

2. *A fostu odata o mama be|àna, càrea locuía cu doi fi ai sei. Sⁱ fiindu o serbat^ore mare, doriá din t^ota inim'a, se m^erga sⁱ ea la biserica, dar pe josu nu poteá; càci erá be|àna be|àna. Inse vai! ca tocmai in n^optea dinaintea serbat^orei morira amendoi boulenii filoru ei, cu cari erá se o duca acesti-a la biserica. Insa fii cei bunu nu desperara; ci vediendu, ca nu potu altmintrea, se prinsera insⁱ in jugu sⁱ traseru pre mam'a loru p^ana la biserica, cá se nu rem^ana nemangaiata la o dⁱ at^utu de mare si de s^anta.
| |

| |*

3. *Place-ve v^oue fapt'a ac^est'a a filoru?*

Tradit. antica.

8. Избїреа шї чїнctїреа п^ьрїнцилор^ѳ.

1. Чел-че чїнctеште пре тат^ь, се ва к^ьр^ьдї де п^ькат^ѳ, шї ка чел^ѳ-че стрїнде коморї, аша есте чел^ѳ-че чїнctеште пре м^ьт^ь-сеа.

2. Челче чїнctеште пре тат^ь, се ва їндел^ьнга д^ьn zile; шї челче аск^ьлт^ь de Domn^ьл^ѳ, ва odixni пре м^ьт^ь-сеа.

3. Челче се teme de Domn^ьл^ѳ, чїнctї-ва пре тат^ьл^ѳ се^ѳ, шї ка ст^ьп^ьжїлор^ѳ ва сл^ьжї челор^ѳ че л'а^ѳ п^ьск^ьл^ѳ пре ел^ѳ.

4. К^ь ф^ьпта шї к^ь к^ьв^ьнт^ьл^ѳ чїнctеште пре тат^ьл^ѳ те^ѳ шї пре м^ьт^ь-ta, ка с^ь-дї вїп^ь цїе бї-нек^ьвїнтаре дела дїншїї.

5. Къ бѣнеквѣнтареа татълѣ дѣтъреште каселе фѣлорѣ, еар блѣстемълѣ мѣмеї десрѣдѣчѣнѣзъ темеліле.

6. Нѣ те, мѣри дѣтрѣ нечѣнстеа тѣтѣне-теѣ, къ нечѣнстеа тѣтѣне-теѣ нѣ-цї есте цїе мѣрїре.

7. Къ мѣрїреа отѣлї есте дѣн чѣнстеа тѣтѣне-сеѣ, шї рѣшїнеа фѣлорѣ есте мѣма нечѣнстїтѣ.

8. Фѣїле! спрїжїнеште пре татълѣ теѣ ла бѣтрѣнеце, шї нѣ-лѣ мѣхнї пре елѣ ın вїеаца лї! Сїрахѣ, капѣ 3, стїхѣ 3—12.

9. Resplat'a sї camet'a.

Odata vediù unu domnu pre unu tieranu seracu lucrandu greu la cãmpu, dar pelãnga aceea cantandu sї fiindu cu voi'a buna. Sї venindu domnului pofta de a povestї cu seraculu, lu intrebã, cãtu capeta elu pe dї? Seraculu respunse, ca treidieci de cruceri. Domnulu se mirã, cum se póte elu ajunge cu asiã putїnu. „O domnule!“ — respunse lucratoriulu, stergẽndu-si odata fruntea sї lucrandu mai departe, — „dar inca din crucerii acesti-a numai a trei'a parte o consumu eu; cu o parte platescu datorii, sї o parte punu pe cameta.“ Domnulu se mirã sї mai multu sї cerù se-i esplice (talculėsca) tieranulu acestu lucru, ce i se pareã cu nepotintia. Tieranulu respunse: „Parintii mei sunt betrãni sї nepotinciosi, de nu mai potu lucrã; sї asiã eu me silescu a le re'ntõrce acum dupa potintia binele, ce mi l'au facutu ei cu cre-scerea: eata platirea datorieloru! Cu ce-

ealalta parte mi-crescu copiii sî-i invetiu a lucrá sî a fi ómeni de omenia: sî asiá sumu singuru, ca candu voi ajunge eu la betranetie sî nepotintia, sî ei me voru ajutorí: eata dar, cum dau banii pe cameta!“ — Domnulu se mirà sî se bucurà multu de mintea cea agera sî de inim'a cea buna a tieranului sî 'ncepù a lu ajudá din ór'a aceea.

10. **Córneli'a, mam'a Grachiloru.**

In Rom'a, cetatea cea mare sî vestita, erá odata in vechime o femeia nobile, ce se chiamá Corneli'a. Ea aveá doi copii, Tiberiu Grachu sî Caiu Grachu, cam cá voi de mari, cari invetiau fórté bine la scóla sî intru tóte aveáu portàrile cele mai frumóse. Odata fiindu o amica (prietina) la Corneli'a sî venindu vorb'a la aurarí sî argintarí, dómn'a straina o rogà se-i arete pretíósele ei. Atunci Corneli'a, esíndu afara, aduse pre cei doi fii ai sei, cari tocmai veniau dela scóla. Sî tîndu pre unulu de mán'a drépta, ear pre celalaltu de cea stànga, i puse naintea amicei sele sî dise: „Eata pretíósele mele!“ — Óre portati-ve sî voi asiá, cá se póta díce mamele vóstre de voi, ce dise Corneli'a din Rom'a de fii sei?

11. **Iubire fratiésca.**

Palidu sî tristu se re'ntórse Dionisiu dela cetate, intrà in casa sî s'aruncà pe scaunu. „Of Dómné, m'a nimeritu sórtea, trebuie se me facu

soldatu!“ — Mam'a sî tat'a inceptu a plânge sî a-lu mangaiá. Ear fratele celu mai tineru, Alexandru, ese din casa sî se duce. Unde se va fi ducêndu? Se duce deadreptulu la capitanulu la cetate.

„Domnule capitanu! Pre frate-meu Dionisiu din cutare satu l'a lovitú sôrtea se fia soldatu. N'asiu poté merge eu in loculu lui?“

Capitanulu. Dar pentru ce?

Alexandru. Eata pentru ce! Parintii nostri suntú betrâni sî nepotinciosi, sî Dionisiu trebuie se pórté tóta economi'a, càci dintr'aceea traimu. Eu sum pecurariu. Oile nóstre le póte pazi sî altulu vr'o trei patru veri.

Capitanulu. Dar scii tu umblá cu pusc'a?

Alexandru. Ba nu sciu, dar me voiú invetiá; càci ceea ce place omului, curendu invétia.

Capitanulu. Bine, fetulu meu; dar parintii vostri sciu sî 'nvoiescu-se la acést'a?

Alexandru. Ba nu sciu, dar se voru invoí, déca le voiú spune gândulu meu.“

Cu acestea se duce sî a dóu'a dí se re'ntórce cu invoirea parintíloru.

Capitanulu. Bravo! Ada mán'a! Se te faci càtu mai curendu capitanu!

Alexandru. Se dee Domnediu se fiu sanatosu, sî pe candu me voiú întórce, se gasescu pre ai nostri sanatosi sî turm'a mea sporita!

12. Locuitorii casei.

Afara de parinti sî de copii adeseori mai locuiescu intr'o casa sî óre-cari rudenii, precum mosi, bune s. a. Mosiulu sî bun'a suntú

parintii parintiloru mei. Eu sum nepotu (nepóta) mosiloru mei. Mosii suntu betràni sí de multe ori nepotinciosi. Ei me iubescu cá sí parintii. Sí eu i iubescu pre ei cá pre parintii mei, i ascultu sí i ajutu bucurosu cu ce potu. — La o casa este lucru multu, asiá incàtu de multe ori parintii cu copiii ñu-lu potu portá totu. Sí asiá e de lipsa, cá parintii se-si iee ómeni cu plata, cari se locuiesca in cas'a loru sí se le ajute la lucru. Acesti ómeni se numescu servi séu servitori (slugi) sí serve séu servitóre (slujnice). Servitorii trebuie se asculte de stapàni, se fia lucratori, omenosi, crutiatori sí credinciosi, sí se iubésca sí se cinstésca pre stapàni cá pre nisce parinti. Copiii cu servitorii trebuie se umble frumosu, se nu-i necejésca, se nu i bata, se nu i batjocurésca, ci déca au ce-va asupr'a loru, se spuna la parinti!

13. Mosiulu sí nepotulu.

A fostu odata unu omu betrànu, betrànu, incàtu nici nu mai poteá vedé bine, sí mánile sí piciórele i tremurau cá frundi'a. De aceea, candu siedeá la mésa cu fiu-seu sí cu nora-sea, i se intemplá câte odata de versá din lingura pe mésa sí manjiá pensatur'a. Tinerii se scarbira de elu sí nu lu mai lasara se siéda cu ei la mésa, ci i detera de mancare pe vétra. Odata tremurandu-i mánile, nu mai potù tîné blidisielulu celu de pamentu, in care i puneau mancarea, ci lu scapà

josu, de se sparse. Nor'a lui se mania pentru acésta și începù a-lu infruntá și a-lu injurá, și apoi i cumperara unu blidu de lemn, cá se manànce de ací 'ncolo dintr'acel'a și se nu lu mai sparga. Bietulu betrànu numai taceá și oftá. In-tr'o dî nepotielulu, jocandu-se prin casa, începù a cará la olalta scandurele și lemnisióre și a le impiegá unulu lângá altulu. „Ce faci tu?“ lu intrebà tata-seu. „Eata,“ respunse copilulu, „facu unu blidu de lemn, din care se manànce tat'a și mam'a, candu voiú fi eu mare și ei voru fi betràni cá mosiulu.“ Atunci barbatulu și muierea se uitara lungu unulu la altulu și 'ncepura a plànge, parendu-le reu și rusinandu-se de ceea-ce facusera ei cu tatalu loru. Și din ór'a aceea iar pusera pre betrànululu la mésa cu ei, și nu se mai scarbiau, și candu i se intemplá se verse putintelu.

II. Cas'a și curtea.

---

14. Cas'a I.

Locuintiele ómeniloru se numescu c a s e. Pàrtile cele mai de frunte ale caseloru suntu p a r e t i i și c o p e r i s i u l u . In p a r e t i suntu facute usíle pentru intrare și esíre, și ferestrele pentru lumina și aeru. In c o p e r i s i u se afla urloiuulu séu cosiulu, pe care ese fumulu. Casele

mai totdeun'a au mai multe despartieminte séu încaperi. Ómenii cu stare au multe încaperi. Ómenii seraci adeseori numai un'a. Multîmea încaperiloru nu face fericitu pre nimenea. Intr'un'a încapere pôte traí omulu atátu de bine, cá sî in diece. Afara de cas'a séu încaperea de locuitu adeseori se mai afla la casa câte o tinda séu bucataría sî câte o camara. In cas'a de locuitu locuiescu ómenii; in tinda se gatesce mancarea, se cóce pànea, se spala hainele, sî altele; in camara se pastréza bucatele sî alte celea de mancare, precumu sî unelte de trebuintia. — In casele de locuitu suntu cuptóre séu sobe pentru încaldîre earn'a, scaune pentru siediutu, mese pentru lucru sî mancare, làdi sî scrine pentru pastrarea haineloru, paturi pentru dormitu sî odichnitu. Tóte acestea se numescu scule de casa séu mobile. La ómenii cei seraci suntu mobile mai putîne, mai eftine sî mai de rendu. La ómenii avuti suntu mobile mai multe, mai scumpe sî mai alese. Afara de mobile se mai gasescu prin case sî icóne, oglinde, orológe (ceasornice), cari suntu pentru infrumsetiare séu impodobire. Celu mai frumosu ornamentu alu unei case, fia bogata, fia seraca, este curatîmea. — La tóte casele se afla câte unu locu deasupr'a paretîloru sub cooperisiu, care se numesce podu, sî la multe sî altulu sub pamentu, care se chiama pivnitia séu celariu. In podu se pastréza bucatele, se usca hainele, se grijescu uneltele; in piv-

nitia se tînu mai cu séma, vinurile, pómele sî legumele.

15. Cas'a II.

Casele se facu de lemn u ori de pétra sî caramida. Cele de lemn u iarasi suntu facute séu de blane séu de gradele, sî apoi aruncate cu pamentu sî spoite cu varu. Coperisiele iarasi suntu de paie (séu trestia), de sîsa, de sîndila séu de tîgla. Coperisiele de lemn u suntu mai bune decátu cele de paie, sî cele de tîgla mai bune sî decátu cele de lemn u. Casele de pétra suntu mai frumóse, mai bune sî mai traionice, decátu cele de lemn u. De aceea e gresiéla mare, déca cine-va, potendu-si face casa de pétra, si-o face de lemn u. Lemnulu putrediesce sî arde, pétr'a nu putrediesce sî nu arde. — Tóte casele trebuie se fia largi, radicate sî luminóse. Casele strimte, scunde (josu) sî intunecóse nu se potu aerí cum se cuvine, sî apoi fàra de aeru bunu omulu nu póte traí sî nu póte fi sanatosu. — Adeseori suntu mai multe incaperi gramadite un'a preste alt'a subt u nu coperisiu. Acést'a o vedemu mai cu séma pe la cetàti. Óre pentru ce voru fi gramadindu cetatienii casele loru asiá? O astfelu de gramaditura se numesce radicatora séu catu. Pe la cetàti vedemu case cu câte dóue, trei sî sî mai multe radicatori. — Casele se cuvine se steá cu fruntea la strata (ulitia) sî tóte in rendu oblu, cá astfelu stratele se de-

vina drepte, largi sî luminóse, ear nu unghiu-róse, strimte sî 'ntunecóse.

13. Tígl'a din coperisiu.

In coperisiulu casei unui plugariu stricase ventulu o tígl'a. Omulu vediù spartur'a, dar facêndu-se dup' aceea iar vreme buna, cugetà in sine: „Ce se te mai urci tu pe celu coperisiu pentru o tígl'a!“ — Trece adi, trece màne, sî elu si-uita de tígl'a cea stricata. Vinu inse sî alte venturi mai mari, prin spartur'a cea mica si-facu locu, sî mai obóra inca o tígl'a, inca dóue, inca trei. Dupa aceea vinu ploi, plóua pe capriori; vine sóre, incepe lemnulu a putredî; unu capri-oru trage pre altulu, acest'a pre alu treilea. La vr'o jumetate de anu, candu se mai uità stapà-nulu din intemplare la tígl'a rupta, vediù o spartura, càtu poteá se intre omulu prin ea; sî cautandu mai de aprópe, aflà, ca pagub'a e mare. Iute dà acum dupa coperitori sî lemnari, cá se vina se diréga; dar pecandu la 'nceputu trei patru cruceri aru fi fostu de ajunsu, acum trebuie se cheltuiésca dóuedieci de florini, pàna direge ce fusese stricatu. Acum venì omului in minte dîcatórea, ce o audíse de sute de ori, dar n'o bagase in séma: ca scumpulu multu perde, sî lenesiulu multu alérga. *Dupa „Lebensbilder.“*

17. Пѣстрареа.

Унѣ Сѣтанѣ оdatѣ змѣлѣндѣ прin четате
 Пе жосѣ кѣ Везирѣлѣ дн хайне скимбате,

Bez'è dnainte-ші о парá скъпатъ;
 Ш'о рѣдикъ сінгърѣ плекъндѣ-се 'ndatъ.
 Bezirялѣ ачеастъ ырмаре vezjндѣ-ї
 Ши пъзіндѣ-ї време л'а 'ntребатѣ zikjндѣ-ї:
 „Ме іартъ стъпъне pentрѣ дндръznipe,
 Къ дmї стъ дn kvцетѣ о pedomeripe.
 Mi-a foc'тѣ de mīpare, къ о парá mīкъ,
 Kapea шї nīmīka póte съ се zīкъ,
 Знѣ Сълтанѣ ка tine, богатѣ кѣ хазнале, *)
 Съ те плечї ла джпса съ о іаї дін капе!“
 Сълтанялѣ респонсе: „Ачелѣ че дін фїре
 Ва лѣа параза дн desпрецъpїре,
 Дін пъцїнѣ се'пвацъ днтрѣ пепъстраре,
 Ка съ пѣ се зїте шї ла банялѣ mare.
 Омялѣ, каре счїе а трї кѣ пъ стрѣ,
 Пъраза о аре ла галбенѣ къпъстрѣ.
 Zісешї, къ пъраза пѣ е лѣкрѣ mare,
 Дар кътѣ de греѣ este, омялѣ къндѣ п'о аре!
 Параза е mīкъ, дар локѣ mare prinde,
 Къ къндѣ дцї лїпсесче, пънеа пѣ цї-о vinde.
 D'ачееа параза омялѣ челѣ кѣ mīnte
 Требъїе ка не галбенѣ с'о аїбъ 'nainte;
 Къ жокѣ чїне-ші bate шї-ї дѣ кѣ пічїорялѣ,
 Кѣ време ажъпде ка съ-ї дѣкѣ дорялѣ.“

Antonu Panu.

18. **Aduna vér'a brósce, ca eaгn'a voru fi pesci!**

Се е а ceea? **Audít'ati voi**, se se fia facutu vr'o-
 data дін brósce pesci? Bróscele brósce, pescii pesci;

*) Hasnale, cuventu turcescu: comori, tesauri.

pulu seu de mancare sî de beutu, se nu le puna la lucruri, ce trecu preste poterile loru, se le lase dupa lucru sî odichn'a trebuinciósa. Unu omu cu minte sî cu inima buna are mila sî cu animalele sele sî nu le ostenesce preste mesura, nu le bate tiranesce sî nu le chinuiesce. Dar omulu fàra minte sî cu inima rea tractéza cu animalele sele fàra crutiare.

*„Dreptului se face mila de sufletulu dobitóceloru sele, ear rerunchii necredinciosóloru suntu nemilostivi.“
Intieleptulu Solomonu, capu 12, stichu 10. —*

Pe la noi cele mai cunoscute animale domestice suntu: Calulu, boulu, vac'a, bibolulu, ói'a, capr'a, porculu, càneler sî màti'a séu pisic'a. Afara de aceste animale patrupedali (cu patru picióre) suntu sî paseri, cari traiescu impregiurulu omului sî prin urmare se chiama sî ele paseri de casa (óre, galitie), precumu: Gàsc'a, curc'a, rati'a, gáin'a sî porumbii.

23. Calulu.

Celu mai frumosu din animalele nóstre domestice este calulu. Elu pórtá capulu radícatu, mersulu lui e sprintenu sî usioru, ochii lui arata órecare istetíme. Pe grumazi i atàrna peru lungu, care se numesce cóma. Calulu servesce ómeniloru pentru calaritu, pentru tragerea careloru sî pentru portarea sarcineloru. Elu e 'ntocmitu dela natura pentru fuga; de aceea ne folosimu de elu,

candu avemu se mergemu unde-va cu grab'a. Carnea calului nu se manànca, fàr pe alocurea; ear pelea lui se lucra sî se intrebuintiéza. Din perulu celu lungu din còm'a sî còd'a lui facu ómenii site, arcuri de vióra, felurite impletituri sî captusiele de perine, scaune sî canapele. — De inimicii sei se apera calulu muscandu cu dintii sî lovindu cu piciórele cele dindereptu. — Calulu e desceptu, sî la tineretie lu póte invetiá omulu multe apucaturi; dar déca prinde a 'mbetrání, apoi nu mai invétia. De aceea sî dîce proverbiulu: „*Calulu betrànu nu lu mai inveti a umblá buiestru.*“

24. **Boulu sî vac'a.**

Boulu e tardîu, dar tare sî rabduríu. Elu trage plugurile nóstre la aratu, elu sî carele incarcate dupa secerisiu. Fàra de elu economi'a de càmpu la locuri muntóse sî delóse aru fi mai cu nepotintia; de aceea sî la tieranii nostri boulu este in mare onóre. Mersulu lui e greoiu sî incetu, dar siguru; sî adeseori unde calulu celu màndru nu póte séu nu va se scóta poverile cele mari, acolo trebuie se ajute boulu celu modestu (smeritu), — tocmai precum se 'ntempla câte odata sî intre ómeni. — Capulu boului este mai multu in patru unghiuri decâtu rotundu. Córnele i suntu date atàtu pentru frumsetie, càtu sî pentru aperare. Carnea lui se manànca sî e fórte buna sî nutritóre. Din pelea lui se face

talpa pentru incaltiaminte, din seu se facu luminaři, din córne peptini, cornuri pentru prafu de pusca, calamare sî alte lucruri frumóse sî folositóre. — Trupulu (corpulu) vacii este mai intru tóte asemenea cá alu bouului, numai ce-va mai micu sî mai fàra potere. Vac'a folosescce omului sî cá vita de jugu, dar folosulu celu mai mare i lu face prin laptele seu, care e unulu din cele mai bune sî mai sanatóse nutriminte ale omului, sî cu deosebire ale copiiloru. Câte familii intregi le nutresce o singura vaca!

25. **Bibolulu.**

Bibolulu e celu mai tare, dar sî mai lenosu din animalele nóstre de casa; de aceea tari'a sî lenea lui au devenitu cá de proverbiu. Bibolulu este adusu in tierile nóstre din Afric'a, pe preste mare, unde traiesce selbaticu in turme mari. La noi adeseori pere de frigu, mai cu séma panacandu e tineru. Tari'a lui atát'a e de mare, încàtu doi biboli crescuti potu duce carulu cu povéra de câte 25—30 màji. Perulu bibolului e scurtu sî negru, pelea lui e fórte grósa; de aceea, candu lu prindu la jugu, nici ca-lu màna cu biciulu, — càci acest'a nu l'aru simtî, — ci cu furcóie de feru. La mancare nu e delicatu sî nu alege, ci manànca fênu sî paie sî ce i se dà. Un'a din cele mai mari placeri ale lui este zăcerea prin bálti, de unde apoi nu lesne lu mai poti scóte. Déca se mània séu déca vede ce-va

de colóre rosía, apoi e fórte selbaticu. Dintr'alte elu e unulu din animalele cele mai próste.

Laptele de bibolitia e de trei ori asiá de grasu cá celu de vaca alba, de aceea e sí mai scumpu decátu acest'a.

26. Ói'a.

Póte celu mai folositoriu dintre tóte animalele de casa este ói'a. Despre ea díce cãnteculu cu totu dreptulu: „ca chranesce sí 'ncaldiesce.“ Ea dà omului laptele seu, din care acest'a face untulu, casiulu, brãnz'a sí alte nutriminte. Dar inca mai multu dór, decátu prin lapte, folosesce omului prin làn'a sea cea lunga, carea acest'a o tunde in totu anulu odata, primavér'a, sí face din ea felurite materii de imbracaminte. O óia dà pe anu câte 3—6 punti de lãna. Ear dupa mórtea ei din pele-i se facu felurite imbracaminte, carnea ei se manãnce, seulu se intrebuintieza spre facerea luminãrilor, din matiele ei se gãtescu córde pentru intrumintele musicali.

Ói'a e de totu prósta sí fricósa. Ea nu are nici o arma de aperare, decátu fug'a. De aceea Domnedieu o-a sí datu in grij'a omului, carele singuru trebuie se o màne la pasiune sí se o apere de inimicii ei.

27. Capr'a.

Folosulu celu mai mare dela capra este laptele ei celu fórte grasu sí sanatosu. Capr'a

îmbesce muntele sî preste totu loculu celu petrosu, unde sare cu usiurintia sî securitate de minune din stîncă 'n stîncă. Nutrimentulu ei celu mai placutu suntu mugurii sî vîrfurile arboriloru sî erburiloru; de aceea ea face mari pagube prin padurile merunte, sî ómenii pazescu de ea fôrte tare gradinile, cari le strica de totu. Ea este cam selbatica sî se dedà cu omulu mai anevoia, dar apoi se domesticesce fôrte bine. În multe privintie capr'a este tocmai contraria oii. În cari?—

28. Cele dóue capre

Dóue capre se 'ntalnira odata pe o punte: un'a venia 'ncóce, alt'a mergea 'ncolo. „Fà-mi locu se trecu!” dîse un'a pasîndu înainte. „Dá fà-mi sî tu mie!” respunse cealalta. „Eu tie? De ce? Eu amu fostu inaintea ta pe punte!” „Ce-mi pasa mie, c'ai fostu inaintea mea pe punte, dar eu sum mai betrana decatu tine!” „Eu ti spunu numai atát'a, fà-mi

locu!" „Ba fă-mi tu mie!" și atunci repedându-se amendouă, deodată se bufnira în capete un'a cu alt'a, și cu acést'a lunecandu de pe punte cadiura amendouă în vale, și eră p'aci se se innece și un'a și alt'a.

Din fab. lui Grimm.

29. Porculu.

Candu dîcemu și numai numele acestui animalu, indata cugetăm la nesatîu și la necurațime. Și 'n adeveru, celu mai manciosu și mai necuratu din tôte animalele domestice este porculu, din care cauza unele popóre, d. e. Evreii lu și numerau și lu numera și astadi între animalele necurate și nu lu manâncă. Porculu are capu lungu, care se sfarsiesce într'unu botu ascuțitu, cu care totu mereu rima prin pamentu, și apoi manâncă totu ce gasesce, fia cātu de uritu și de gretiosu. Elu se ingrasia in scurtu tempu fôrte tare, și ómenii lu ingrasia inadinsu, pentru de a lu taiá apoi. Carnea lui e fôrte grasa; din untur'a lui se topesce unsórea; din pelea lui se face pergamentu, adeca unu felu de materialu de scrisu fôrte trainicu; din perii lui face perieriulu

perii pentru felurite trebuințe, și penele de vâpsitu și zugrafitu. —

Tóte animalele de casa scotu pui vii și-i nutrescu cu lapte; de aceea se și numescu animale laptátore séu sugátore.

30. Galitiile.

Galitiile séu paserile de casa suntu folositóre omului prin óuele, carnea, și parte și prin penele lor. Penele cele mari de curca, dar mai cu séma cele de gâsca se 'ntrebuințieza pentru scrisu, cele mici pentru umplerea pilotelor și perinelor. — Gâsc'a și rati'a au între degetele piciórelor o pele lata, carea se numesce pelea innotului. Prin acésta pele lor le dăvine éu potintia, ba cu usiurate fórte mare, a plutí câtu de multu pe apa, unde și petrecu mai bucuros, decâtu pe uscatu. — Sborulu tuturor paserilor de casa este natàngu și greoiu. Inimicii lor cei mai mari suntu: vulpea, dihorulu și uliulu.

31. Cânele.

Cânele si-a castigatu numele de animalu domesticu prin priveghiarea și credinți'a sea. Elu pazesce cas'a și curtea domnului seu dîu'a și nóptea, și déca se apropia de ele cine-va străinu și necunoscutu, dà de scire stapànului seu prin latratu; ba déca e 'nvetiatu asiá, sare și musca. Cu deosebire trebuinciosu este cânele

pe lângă turmele de oi. Căci prin mirosulu seu celu finu îndată simte, deca se apropia de turma vreunu omu strainu ori vreunu animalu selbaticu; apoi striga pre pastorii prin latratu tare, sî deca este pastoriulu lângă elu sî lu imbarbatéza, adeseori sî sare la férè, le musca sî cêrca a le spaimentá sî a le alungá. Un'a din insusîrile lui cele mai frumóse este credinti'a lui càtra stapànulu seu: elu suferè maltratàri sî batàri dela densulu, sî totusi se reintórce la cas'a lui sî-i arata semne de iubire sî alipire. Nu arareori s'a intemplat, cá unu câne se scape ómeni dela vreunu periculu mare, chiaru sî dela mórte.

32. Cânele sî furii.

Doi furi aruncara unui câne pâne, încercandu se lu amagésca cá se taca. „O“, — le dâse cânele — „voi vreti se mi legati limb'a sî se me opriti, cá se nu latru sî se nu dau de scire stapànului meu, ca s'au apropiatu ómeni rei de cas'a lui? Ve insielati!“ Sî atunci incepè a latrá, sî stapànulu esè se véda, ce e; ear furii iute o luara la sanatós'a, càci altmintrea erá s'o patiéscá uritu.

Dupa Isopu.

33. Cânele soldatului.

1. Raniu in resbóie, soldatulu cadiuse,
Sî 'n putîne díle chinuitu morì,
Departè d'o muma, care lu crescuse
Sî care-lu iubi!
2. Sirmanu, fàra rude, pe tiermuri straine,
N'aveá nici prietinu, nici unu ajutoriu:
Nu erá fiantia, carea se suspine
Pentr'unu trecatoriu!

3. Singurulu tovaresiu de nenorocire,
Singur'a-i avere, unu cãne iubitu,
Siedeá lãnga densulu, sî 'n mare machnire
Pareá aduncitu.
4. Acum totu e' gat'a pentru ingropare,
Acum radicu trupulu pe màni de soldati, —
Cinste hotarita acelor-a, care
Moru pentru 'mperati.
5. In fruntea paradei cãnele pornesce,
Din ochii lui pica lacrimi pe pamentu,
Cã unu iubitu frate elu lu insotiesce
Pãna la mormentu.
6. Ací se opresce, ací se asiédia,
Nimic'a nu-lu face a se departá:
Ascépta se-lu strige, crede c'o se-lu védia,
Cãndu s'a desceptá.
7. Cãte-odata cërca pétr'a s'o radice,
Cãte-odata latra dup' unu calatoriu;
Cuprinsu de dorere: Vino, par' c'aru dîce,
Se-mi dai ajutoriu.
8. Apoi candu strainulu de mila voiesce
A-lu trage d'o parte sî chrana a-i dá,
Elu si-pléca capulu, in pamentu privesce,
Sî nimicu nu va.
9. De dóue ori nóptea cu umbrele séle
Emisferulu nostru l'a inveluitu,
Sî sirmanulu cãne din loculu de jale
A fostu nelipsitu.

10. Dar in diminéti'a acea venitóre,
 Pe candu se descépta omulu muncitoriu,
 Zaceá lãnga grópa, mortu de intristare,
 Cãnele Azoru!

Imit. de Gr. Alexandrescu.

34. **Pisic'a.**

Pisic'a este intre celelalte animale de casa aceea, ce este venatoriulu intre ceilalti ómeni. Unele animale mici, mai cu séma siórecii sî clotianii, au obiceiul a róde totu ce le vine 'n cale; sî omului i-arú fi mai preste potintia a se aperá de aceste animale mici sî stricacióse, déca n'aru fi pisic'a, carea le prinde sî le nimicesce. Ochii pisiceii suntu fórte ageri sî vedu sî la 'ntunerecu. Labele 'ei suntu armate cu unghii tari, cari -- ce este mai multu -- le póte ascunde sî scóte afara dupa trebuintia, cá o sabia din téca. Mersulu ei e fórte linu sî nesimtítu, tocmai precum i trebuiesce la venarea sióreciloru. Cãci acesti-a au audiu fórte bunu; sî déca aru umblá pisic'a tropotindu cá alte animale, ei din departare o aru audí sî s'aru ascunde. -- Dar cu tóte ca pisic'a e fórte folosítore, totusi ómenii n'o prea iubescu, càci e vicleana, fatiarnica sî crudela. Acusi se jóca cu copiii, acusi i sgaria cu unghiile. Dar sî cu siórecii sî cu passerile sî cu tóte, câte prinde, d'antãiu se jóca, lasandu-le se fuga, apoi prindiendu-le; dupa aceea iar le face scapate sî iar le prinde, sî totu asiá le necajesc pãna la mórte. Naravulu acest'a alu ei este fórte

uritu. — Sî la unii ómeni le dîcemu ca suntu pisice. Óre pentru ce?

35. Cumu se svatuiescu siórecii asupr'a pisiceii.

Odata facura siórecii svatu, cum se se apere mai bine de cumplit'a loru inimica, numita pisica. Dupa multe desbateri in drépt'a sî 'n stàng'a esî la mijlocu unu siórece betrànu si dîse: Fratiloru! Ascultatî-me sî pre mine! Eu amu aflatu, ca pisc'a pentru aceea e asiá periculósa neamului nostru, pentruca umbla totu in degete, de n'o potemu audî. De aceea amu socotitu, ca celu mai bunu modu de a ne aperá de ea aru fi, se-i punemu clopotu la grumazi; càci atunci o amu audî de departe venindu sî ne amu poté ferî de ea.“ „Bravo! Bravo! Fórte bine! Minunatu! Se traiésca!“ strigara cá cu un'a gura toti siórecii, betràni sî tineri, mici sî mari, încátu resuná sal'a de adunare; „tu o ai gacitu, asiá se fia!“ Dar candu unulu puse mai departe intrebarea, ca cine se fia acel'a, care se puna pisiceii clopotulu? atuncea se facu tacere de mórte; sî siórecele celu betrànu, ce facuse propunerea, se retrase frumosielu tocmai in coltiulu celu mai dinafara, sî nici unulu nu se aflà, care se duca hotarirea la deplinire. Astfelu pisc'a umbla fàra clopotu pàna 'n dîu'a de astadi.

36. Albinele.

1. Albinele inca se potu numerá între vietàtîle, ce traiescu impregiurulu omului, càci acest'a pentru folosulu, ce i lu aducu albinele prin facerea mierii sî a cerei, le a scosu din starea loru selbatica sî le a domesticitu.

2. In starea loru naturale albinele facu mie-

rea sî cér'a prin arbori gaunosi prin paduri, sî ce aduna preste véra, érn'a manànca. Omulu a inventatu pentru ele cojnitie, unde ele lucra sî aduna, unde omulu le apera sî le grijesce, sî de unde apoi in sfarsîtu si-ia mierea sî cér'a dreptu resplata pentru ostenelele sele.

3. Albinele suntu de trei clase: un'a e regin'a (craiés'a, matc'a), mai mare decâtu tóte ce-lelalte albine, domnitórea sî comandatórea (poruncitórea) in cojnitia. Ea nu lucra, ci numai de-manda sî ordina lucrulu celoru-lalte, sî tóte asculta de ea fàra improtivire. Alta classa suntu tràntorii, mai mici decâtu regin'a, dar mai ñmari decâtu ce-lelalte albine. Ei suntu grosi sî greoi, nu lucra nimicu, ci manànca numai din sudórea albineloru. De aceea sî ómenii cei lenosi, cari nu sciu séu nu voru se faca alt'a, fàr' se manànca sî se bé sî se dórma, adeseori se numescu tràntori. — A treia classa suntu albinele lucrátore, cari cu barbatia sî staurintia de mirare stringu de prin flori dulcétia sî de pe frundie sudórea, sî lipindu-o de pició-rele dindereptu, o cara la cojnitie, unde o asiédia prin cascíorele loru. Mierea o manànca, sî ce nu le trebuie punu pe érna; ear cu cér'a, ce ese cá unu felu de sudóre din trupurile loru, si-facu cascíorele, care suntu puse in rendu minunatu, cá stratele sî casele celei mai frumóse cetàti. Albinele au sî o arma: ghimpele séu aculu, cu care impungu fórté tare pre cei ce nu le dau

pace. Ear pre celu-ce nu le interita, nici ele nu lu vatema.

4. Regin'a in tóte cascíórele óua càte unu óuletíu, din care apoi ese o albina mica. Déca crescú albínele cele tinere sî nu mai incapu in cojnitia, apoi esú (roiescu), sî déca le póte prinde omulu intr'alta cojnitia, incepu a lucrá acolo de nou; ear déca nu, apoi sbóra la padure sî se asiédia acolo in vreo scorbura. Albínele cele tinere si-alegu o regina, ear pre celelalte le omóra, apoi incepu a lucrá, panacandu óua sî ele sî scotu albíne mici. Dupa, aceea sbóra sî acestea sî le lasa pre acelea in cojnitia, sî totu asiá.

5. Albínele suntu típulu barbatíei sî alu ordínei bune. Multu póte omulu invetiá dela ele, adeca omulu, càruí-a i place a invetiá ce este bunu chiaru sî dela cei mai mici. —

37. Албінеле ші зрсълѣ.

Ђрсълѣ віне тѣпіосѣ: „Даці-мі албінелорѣ, міереа 'пжосѣ. Къчі еѣ сѣт зрсълѣ челѣ таре ші таре, дór пѣ-мі веді фаче воі дшпедекаре!“ Ші пѣпѣ-ші лѣарѣ албінеле сеатѣ, зрсълѣ се свіе, тѣ-каркѣ пѣ-лѣ кіатѣ; с'анѣкѣ де креангѣ: Брѣт, брѣт, брѣт; сѣпѣлѣ реснѣнде: Зѣт, зѣт, зѣт. „Албінелорѣ даці-мі міереа де локѣ!“ „Ђрсе, гріжесче-ці де кожокѣ!“ Ђрсълѣ мірóbѣ къ вотѣлѣ сеѣ: „Кѣраці-ве, фэгѣрѣлѣ есте-алѣ меѣ!“ Албінеле 'мпѣнгѣ фѣр' пічі о крѣдаре. „Ноі сѣнтемѣ мічі мі тѣ есті таре; дар тотѣші е ваі де вотѣлѣ

teŝ, de nŝ ne laŝi mierea la lokeľŝ seŝ!“ Ce
 ŝŝniť zrcŝľŝ, ce zĩť 'ndelŝnĝŝ; eľŝ forŝie, mo-
 rŝie, ele-ľŝ ľmŝnĝŝ; ľľŝ piŝkŝ la ľimbŝ, zrcĝĩ
 ŝi botŝ, ŝi eľŝ kaŝť sŝ fŝĝť ka zŝŝ perodŝ.
 Albinele kŝntŝ: Zŝm, zŝm, zŝm; zrcŝľŝ morŝie:
 Brŝm, brŝm, brŝm. ŝi 'u fŝĝa ľĩ mare albine-
 le-ĩ ŝrĩĝť: „Dŝ pache la alŝii; de nŝ te zrcĩkŝ!“

Dupa Dinter, Z. B.

III. Gradin'a.

38. Gradin'a. I.

Mai pelŝnga tŝte curŝile, celu putĝu la
 sate, se afla ŝi cŝte unu locu de gradina. Óme-
 nii lucratori ŝi cu minte ŝi-ŝadescu gradini, le
 cultiva ŝi apoi tragu din ele folŝse frumŝse. Ear
 ómenii cei lenosi ŝi lasatori lasa gradinile puŝfi,
 de creŝcu in ele polomidele ŝi brusturii ŝi urdĩ-
 cile. Adeseori sateni cu gradini mici au legume,
 verdetiuri ŝi pŝme de ajunsu preste totu anulu;
 ear altii cu gradini mari cŝtu niŝce hotare, — cum
 se dĩce, — le đucu dorulu, ori le cumpera scumpe
 dela cetate, ori — ceea-ce e ŝi mai reu de o miia
 de ori! — le fura de pe la altii. Ce onŝre (cin-
 ste) pentru unu sateanu, a i vedŝ cas'a incungiu-
 rata de curte curata ŝi de gradina bine lucrata!
 ŝi iarasi ce ruŝine ŝi pecatu, a avŝ dela Dom-
 nedieu pamentu, a-lu laŝa nefolositu, ŝi apoi a te

plànge de seracía! Ce frumósa e barbat'á, sí ce urita e lenea! Voi care din aceşte dóue veti urmá in viéti'a vóstra?

39. Gradin'a II.

1. Gradinile suntu mai cu séma de trei feluri: de flori, de legume sí de pomi, adeseori sí de tóte trei felurile impreuna. Gradin'a de flori se numesce floraria, cea de legume legumaria, sí cea de pomi pometu. Scire-ati voi spune cele mai de frunte legume, ce le intrebuintám noi? Dar pomii cei mai indatinati cunósceti-i?

2. Pomii cei roditori suntu prasiti din arbori selbatici sí padureti, cari crescú fàra nici o grija din partea omului, precumu sí animalele domestice se tragu din animalele selbatice. In-tr'unu trunchiu (trupina) de arbore selbaticu pune omulu o clombitia de pomu roditoriu de acelasi soiu, apoi unge cele dóue lemne cu céra séu pamentu, le léga laolalta sí le lasa pàna crescú impreuna de se facu un'a, sí atunci arborele acest'a nou este pomu roditoriu de frupte bune. Acésta impreunare a arborelui paduretiu cu arborele nobile se numesce altuire, sí se face mai cu séma primavér'a. Unu pomu nobile pelànga unu arbore paduretiu e tocmai cá sí unu omu bin-crescutu sí binenaravitu pelànga altu omu reucrescutu sí reunaravitu.

3. Ómenii economi, unde au unu locsioru potrivitu càtu de micu, sadescu pomi; càci po-

mulu e frumosu la vedere, sanatosu pentru viéti'a omului, placutu pentru umbra, dulce la frupte (róde), și nu cere mai nici o ostenéla. Cine taia séu ciungesce séu vatema pomii, e unu omu prostu și reu la inima.

40. Pomisiorulu.

„Tata,” întreba odata unu copilulu cá tine, miculu meu cetitoriu, pre parintele seu, — „pentru ce mai altuiesci tu pomisiorulu acel'a, cáci suntu in gradina destui pomi de cei mari?” Toimbindu respunse tatalu: „Pentru cá se mananci si tu, copilulu meu, póme sadite de man'a tatalui teu, precum si tatalu teu mananca póme sadite de tatalu seu.”

41. Prunulu celu tineru.

Unu economi umblá odata cu miculu seu fiu prin gradina printre pomi. Multi pomi aveau frupte multe și frumoše. Dar ochii copilului se pironira cu mirare

asupr'a unui prunisoru, care abia cu vârfulu seu ajungeá la frundi'a celoralalti arbori, — tocmai precum sî elu d'abia ajungeá cu crescutulu subsuor'a tatalui seu; — cãci eata pomisorulu acest'a tineru sî micu erá plinu de frupte. „Uite tata!“ strigà copilulu, „aici ce prunisoru micu sî incarcatu!“ — „Dá, fetulu meu,“ i respunse tatalu, „uita-te bine sî 'nvétia dela elu. Cãci pe càtu este de placutu acestu pomisoru tineru sî plinu de frupte: pe atã't'a, sî inca mai multu este placutu, sî lui Domnedieu sî ómeniloru, unu copilu micu sî cu portãri bune!“

42. Furtulu de gradina.

Unu copilu paziá odata o vaca, ce pasceá lângã o gradina. Vediendu elu acolo póme frumóse, lacomè la ela, sî uitandu-si, ce pecatu mare e furtulu, sarì in gradina sî incepù a si-culege póme. Intr'aceea vac'a gasindu o spartura, intrà sî ea 'n gradina sî 'ncepù a rumpe sî a calcá ce i dedeá de picióre. Copilulu intorcându-se cu de-furatulu seu sî vediendu vac'a in gradina pe straturi, se aprinse de mania nebunésca sî incepù a o 'njurá sî à o bate cumplitu. Intr'aceea trecendu tatalu copilului pe acolo sî vediendu cele ce se intemplasera, se intristà fórte sî pedepsì pre fiulu seu aspru, dupa cum sî meritá. „Cãci,“ — dícea tatalu, — „vac'a e unu animalu fãra minte, care nu scie, ce e bine sî ce e reu; sî déca a intratu in gradina, ea a urmatu numai boldului seu firescu, sî asiá, de-sî a facùtu pagubã, totusi nu e de vina. Dar tu, carele esti omu sî carele ai auditu de atãtea ori, acasa, in

biserica, in scõla, ca a furá e pecatu, si' totusi furi, tu indrasnesci a bate pre animalulu; tu, carele nu numai ai parasitu vac'a si' n'ai avutu grija de ea, ci inca ai saritu in gradina si' ai furatu?! Tu esti vrednicu, a luá batai'a aceea, ce o ai pusu tu fàra dreptate pe bietulu animalu!" — Copilulu cunoscù gresiél'a sea, se rusinà de ea si' se indreptà.

43. Visulu copilei.

1. Odat' o copilitia
     Visà unu visu frumosu:
     Erá par' ca 'n gradina
     La flori plecata josu.
2. Si' 'pctisioru venira
     La ca trei àngerei,
     Si-i detera binetie,
     Cerendu din flori si' ei.
3. „Ve dau prea bucurósa
     Din cele ce-avemu noi;
     Dar si' voi se-ři aduceti
     De care crescú la voi!“
4. Si' àngerii venira,
     Tinendu-se de cuventu,
     Si-adusera flori din ceruri
     Copilei pe pamentu:
5. Modesti'a fu 'ntài'a,
     Blandeti'a i urmà,
     Si sànt'a sinceritate
     Cunun'a o 'ncheià.

Z. B.

IV. Impregiurimea casei.

44. Vecinatatea.

Cas'a parinților mei este incungiurata de alte case. Ómenii, cari locuiescu in casele acestea, se chiama vecinii nostri, precumu sî noi suntem ū vecinii lor. Toti ómenii au lipsa unii de altii; cãci nici unulu nu scie tóte sî nu are tóte, sî de aceea trebuie se se ajute unii cu altii. Avereã sî totu, ce este a veciniloru, trebuie pazitu nevatematu. Cine se atinge de avereã vecinului, acel'a e omu fãra credintia sî fãra omenia, sî nu merita a mai traí in sotîetatea ómeniloru buni sî onesti. Ear unu vecinu bunu nu numai ca nu face reu sî paguba veciniloru sei, ci inca i feresce sî de relele, ce aru voi se li le faca altii, le face bine cãtu póte, sî se bucura din inima curata de binele sî fericirea lor, cá de a sea propria. De aceã sî sãnt'a Scriptura dîce, ca unu vecinu in apropiare este mai bunu decãtu unu frate in departare.

45. ІЗБИРА ДЕАПРОПЕЛЪЙ.

1. ФІІІАЛЕ! ВІЕАЦА СЕРАКЪЛЪЙ СЪ НЪ У
ЛИПСЕЦІЙ, ШИ УКІЙ ЧЕЙ ЛИПСИЦІЙ НЪ-Й ФАЧЕ СЪ
АЦЕНТЕ.

2. СЪФЛЕТЪЛ ФЛЪМЪНДЪ СЪ НЪ-ЛЪ АН-

тристежй, ши сз нѣ ѡрѣисещй пре омѣ кжндѣ
аре липсз.

3. Їнима некзжитз нѣ о тѣрѣра, ши
нѣ о лнтзрѣа а да челѣй липситѣ.

4. Рѣгзчѣнеа челѣй некзжитѣ нѣ о лз-
пзда, ши нѣ-цй лнтоарче фаца та де кзтрз
челѣ липситѣ.

5. Де кзтрз челѣ серакѣ нѣ-цй лн-
тоарче окѣлѣ, ши нѣ да локѣ омѣлѣй сз
те бластеме.

6. Кз рѣгзчѣнеа челѣй че те бластемз
пре тине лнтрѣ амзрзчюнеа сѣфлетѣлѣ сѣѣ
о ва аѣзи челѣ че л'а фзкѣтѣ пре ѣлѣ . . .

7. Плеакз серакѣлѣй ѡрекіа та, ши кѣ
блзндеце респѣнде лѣй челе де паче . . .

8. Фій челорѣ серачй ка знѣ татз, ши
лн локѣ де вѣрбатѣ мѣмей лорѣ.

9. Ши вей фи ка фїол челѣй Преа-
лналтѣ, ши те ва іѣбі май мѣлтѣ декжтѣ
мѣмз-та.

Лнцелепт. Сїраѣ, к. 4, ст. 1—11.

46. „Cine ecte deapropiele meѣ?”

Odiniórpѣ знѣ лецѣitorіѣ с'аѣ скѣлатѣ ісnitindѣ
пре Христосѣ ши зікїndѣ: Лнвездѣtorіѣле, че воїѣ
фаче, ка сѣ моштенескѣ віѣда де вечї?“ Еарѣ елѣ

respnzîndă aș zică: „Ан леце че есте скрісă? кѣм четесчї? Еаръ елă respnzîndă aș zică: „Съ ізбесчї пре Domnăлă Dămnezeалă теș din tótъ inima ta шї din totă сѣфлеталă теș шї din tótъ vîrtălea ta шї кѣ totă кѣцеталă теș, шї пре деапрóпеле теș ка днєщї пре tine.“ Шї і-аș zică лăї: „Дрентă аї respncă; фъ ачестеа, шї веї фї виă.“ Еаръ елă врîндă съ се дндrenteze пре cine днєщї, аș zică кѣтръ Христосă: „Шї чїне есте вечїналă меș?“ Еаръ Іисусă respnzîndă aș zică: „Ѣнă омă óрекаре с'аș погорítă din Ierusalimă ла Ierixonă шї аș кѣзтă дн тлхарї, карї десвръкѣндă-лă пре елă шї рѣнїндă-лă, саș дѣсă лѣсѣндă-лă авїа виă. Шї с'аș днтїмплатă de аș трекатă ѣнă пре о тă пе ачеа кале, шї vezîндă-лă аș трекатă. Ашїждереа шї ѣнă Levítă, фїїндă ла ачелă локă, венїндă шї vezîндă-лă л'аș трекатă. Еаръ ѣнă Samaritană мергїндă аș venită ла елă, шї vezîндă-лă і с'аș фѣкатă мїлă de елă. Шї апропїндă-се аș легатă рanelo лăї, тѣрпѣндă ѣнтă-de-lemnă шї вїнă, шї пѣнїндă-лă пе дóбитокалă сеș л'ас дѣсă ла о касă de óспецї, шї аș пѣртатă грїжă de елă. Шї а дóва зї, кѣндă аș пѣрчесă, скопїндă дої арпїнцї і-аș dată gazdeї, шї і-аș zică: „Пóртъ-ї грїжă, шї орї че веї маї келтăї, днтóркїндă-me еș воїă днтóрче цїе. Кареле дїнтре ачеї треї цї се паре а фї маї апропе челвї че аș кѣзтă дн тлхарї?“ Еаръ елă аș zică: „Кареле аș фѣкатă мїлă кѣ дїнсалă.“ Дечї аș zică Іисусă лăї: „Мерцї de фъ шї тѣ ашїждереа.“

Ев. Лѣка, к. 10. ст. 25—37.

47. **Fapt'a nobile.**

1. In cetatea cea mare Veron'a din tiér'a Italiei a fostu odata o versare de apa infricosiata. Riulu Adigea, ce curge pe acolo, esise din albi'a sea sî se latise cá o mare in drépt'a sî in stàng'a. La mijloculu podului, ce duceá preste riu, erá o casciora de vama, sî 'n casciora locuia unu omu seracu, care stringeá vam'a dela cei-ce veniau sî mergeau. Elu bietulu fusese cuprinsu de apa, carea stricandu stilpii de pétra sî de o parte sî de alt'a, numai stilpulu din mijlocu lu mai lasase, pe care steteá cascior'a de vama. Vamariulu intardiase a si-scapá la tempu putín'a avere, dar mai cu séma viéti'a sea, a muierii sî a copiiloru sei, sî acum steteau toti desperati tîpandu sî intindiendu mánile càtra multímea de poporu, ce priviá de pe tiermuri. Dar nimeni nu cutezá a se aruncá in riulu infuriatu sî a aduce ajutoriu nefericitiloru. Unu domnu, care trecù pe acolo, repede scóse o punga de galbeni, o radicà 'nsusu sî strigà in gur'a mare, ca va fi a acelui-a, care va scapá famili'a vamesiului. Dar sî asiá nimeni nu aveá curagiulu, sî toti si-pretiuiiau viéti'a mai pre susu de pung'a de galbeni. Atunci unu sateanu de rendu iute sare din multíme, pune mán'a pe o luntritia, se arunca 'n ea sî cu bratie venjose sî inima tare o mánà prin mijloculu sloiloru de ghiatia pàna la casciora. Dar luntriti'a erá prea mica, pentru de a 'ncapé tóta famili'a. Bravulu sateanu insa nu se spaimentà, ci de trei

ori se aruncà in ghiarele mortii sî plutì la picio-
rulu podului, pàna ce scapà pre toti.

2. Multîmea strigà cu glasu mare de bucuria ;
cei scosi dela mórte cadiura la picioarele binefa-
catoriului loru cu lacrimi de multiemita ; domnulu
i dete indata pung'a promisa. Dar nobilulu tie-
ranu nu o luà, ci dîse : „Dà-o sirmanului vamesiu,
care si-a perduto tóta averea!“ Eara elu se ame-
stecà printre poporu sî se facù nevediuu.

3. Nevediuu inaintea ómeniloru ; Domnedieu
insa de siguru la vediutu. *Dupa Hoffmann.*

48. Sinceritate între vecini.

In tîer'a Elveti'a séu Svizzer'a erau odata
doi tierani, cari aveau judecata unulu cu altulu
pentru unu fenatiu. Intr'o séra venì unulu din
ei la celalaltu, care tocmai lucrà la fênu, sî dîse:
„Vecine, pe mîne suntemu chiamati la cetate,
se stàm inaintea judetiului pentru fenatiu.“
„Bine,“ respunse celalaltu ; „dar vedi tu bine,
ca eu mîne nu me potu smulge dela lucru, cá
se mergu : càci eata amu cositu sî mi stà érb'a
josu, sî de nu o voiu stringe mîne, mi se strica
sî me pagubescu. De aceea fi bunu du-te tu
singuru sî spune la judecata, cum stau trebile
nóstre, sî vorbesce sî pentru mine sî pentru tine.“
Vecinulu in díu'a urmatóre merse singuru la ju-
decata, spuse acolo ce aveá a spune atátu din
partea sea, càtu sî din parteá vecinului seu, sî
sér'a re'ntorcêndu-se acasa, merse deadreptulu la

contrariulu seu sî-i spuse: „Legea ti-a datu fe-natiulu tîe; se lu folosesci sanatosu! Bine ca s'a sfarsîtu odata, se ne scimu la o parte!“ — Ve-cinii sinceri detera mîn'a sî remasera prietini, dupacum fusesera sî mai nainte.

V. Scól'a.

49. Scól'a.

1. Mai in tóte satele este câte o scóla. Scól'a sî biseric'a suntu cele mai scumpe averi ale unui satu. Rusîne de satulu acel'a, ce nu si-scie pretiuí sî sustîné biseric'a sî scól'a!

2. In scóla se aduna pruncii sî pruncele, pentru de a 'nvetiá a se rogá lui Domnedieu sî asi-castigá cunoscintiele acelea, cari le suntu de lipsa in viétia, precum: a cetí, a scrie, a computá (socotí), a cunósce pamentulu cu tierile, ómenii, animalele sî plantele de pe densulu, sî altele. Invetiatur'a este fórte folosifóre sî scum-pa. De aceea copiii sî copilele, cari suntu noro-cosi a poté umblá la scóla, se multiemésca lui Domnedieu sî parintíloru sei pentru acestu bine sî se se silésca a 'nvetiá cu barbatía, ce li se predà.

3. Copiii de scóla se numescu scolari. Pre scolarii i invétia invetiatoriulu, carele i iubescé, le spune totu lucruri bune sî folosifóre

sî are multă rabdare cu nepriceperea sî cu nepotintiele lor. Pentru tóte acestea scolarii sunt datori a ascultá sî a onorá (cinstí) pre invetiatorii sei cá pre însîsi parintii. Copiii cei buni invétia barbatesce, se pórtá bine, sî asiá facu invetiatoriului bucuria.

4. Copiii sî copilele dintr'o scóla se numescu conscolari (conscolarie). Conscolarii trebuie se traiésca între sine fratiesce: cei mai mari se ajute se apere sî se invetie pre cei mai mici, cei mai tineri se întrebe sî se asculte de cei mai betràni. Conscolarii cei binenaraviti nu se batú, ne se 'njura, nu se parescu, ci sî déca si-gresiescu ce-va unii altor-a, se iérta curendu. Prietini'a din scóla este o preietinia sánta sî trebuie se tîna pentru tóta viéti'a.

50. Cartea.

Cugetat'ai tu vr'odata, miculu meu scolariu, ca ce lucru minunatu este o carte? Eu nu glumescu, cartea este o minune. Déca ti aru spune tîe cine-va, ca unu omu invetiatu vorbesce intr'o tíera departata, sî ca elu va face, cá tu se audi pre acelu invetiatu in satulu teu, in cas'a ta, sî inca cu usíle sî cu ferestriile inchise: tu n'ai crede. Asiá e? Séu déca ti-arú spune, ca te va face se asculti povestirile ómeniloru, cari au traitu cu sute sî mii de ani nainte de noi, ti s'aru paré, ca aceea nu póte se fia. Sí eata ca minunea in tóte dílele este dinaintea ochiloru tei. Míntea omenésca

a aflatu unu mijlocu, de a face cuvintele sî gîndurile ómeniloru din nevediate vediute, din trecátore statornice; sî acestu mijlocu minunatu este scrierea, — fàra 'ndoiéla unulu din cele mai mari sî mai minunate lucruri din lume. Insa panacandu càrtile se scieau totu numai cu màn'a, ele erau fórte scumpe, sî numai putîni ómeni si le poteau castigá. Dar eata ca unu Germanu istetiu, anume Ioann Gutenberg, a aflatu pe la anulu 1440 altu lucru minunatu: maiestri'a tipariului. Literele cele scrise ale scrierei se stramuta in litere de arama, acestea apoi se punu sub téscuri séu masîne sî se tipareseu pe harthía de atâtea ori, de càte ori va tiparitoriulu (tipografulu). Ó suta de scriítori nu potu scrie intr'o dí, càtu tiparesce unu téscu. Nainte de inventarea tipografiei bunulu teu tata aru fi trebuitu se si venda boulu din jugu séu calulu din hamu, cá se ti cumpere tîe ó carte, sî astadi ti ó cumpera cu càti-va cruceri. Dar cu atát'a mai mare e rusînea ta, déca nu vei invetiá!

51. Scolariulu si pén'a.

Scolariulu. *„Péna penisiór'a mea,
De ce mi esti atátu de grea?
Pe la altii te 'nvertesci.
Scrii de par' ca zugrafesci,*

Ear' la mine esti tardia, —
 Tocmai cum nu mi place mie.
 Eata ti spunu: de stai asiá,
 Pén'a, vai de crest'a ta!"

Pén'a. „Mei baiete baietiele,
 Mei scolare tinerele,
 Hui de vina crest'a mea,
 Ca i de vina man'a ta.
 Scrie numai barbatesce,
 Ia aminte, te silesce;
 Si apoi pe nesciute
 Eu voiu merge totu mai iute;
 Totu mai iute, mai frumosu,
 Si-atunci tu vei fi voiosu.”
 Scolarelulu asculta,
 Se sili, se incorda;
 Si nici anulu nu trecu,
 Pronoci'a se umplu.

Dupa Hey, Z. B.

52. **Cimilitura.**

Gâsc'a ara, omulu mâna, vétr'a alba, sementi'a négra: — gâci, scolarelulu meu, ce sunta acestea?

53. **Candu a invetiatu lupulu carte.**

Lupoiulu, audîndu, ca copiii ómeniloru umbla la scóla, a dusu sî elu pre puiulu seu, anume Coditia, la dascalulu se-lu invetie carte. Dascalulu dar i sî dete cartea 'n mâna, sî i dîse se siéda frumosu sî se se uite cu óchii unde i va aretá densulu. Dascalulu dîse: á, Coditia cam cu gur'a mórtá: á: dascalulu; be —, Coditia intr'unu tardîu: be —. Câci panacandu dîceá din gura: be —, pân' atunci ochii i umblau pe cóste dupa o turma de capre. Cu mare nevoia mai invetiá dóue, trei litere, dar in fine numai ce nu mai potù rabdá sî dîse càtra invetiatoriulu: „Dascalu, dà de me'nvétia mai iute, càci s'apropia caprele de padure!“ „Din tine nu scotu eu carturariu!“ dîse invetiatoriulu clatindu cu capulu, sî-i deschise us'a scólei; Coditia sarì afara, de nici sanatate-buna nu-si luà, sî se duse, sî dusu e pàna 'n dîu'a de astadi.

Basna popor.

54. **Copilulu somnuros.**

Erá odata unu copilu, càrui-a nu-i placeá lucrulu sî 'nvetiatur'a, ci numai mancarea sî somnulu. De aceea lu sî chiamá Somnulea. Odata lu tramise tatalu seu se pazésca nisce capre, dar i dîse se-si iee sî cartea sî se 'nvetie, càci

caprele mancau ele sî singure. Somnulea si-luà cartea, dar de'nvetiatu Dómne pazesce! Ci punendu-se josu pe érba verde sî sgaindu-se lungu incóce sî incolo, incepù a dormitá sî a se 'nchiná càtra pamentu. Unu tiapu, vediendu-lu, cum se totu inchiná sî iar se trageá inapoi, cugetà, ca va se se impunga cu elu. „Bine!“ dîse tiapulu, „déca me vei impunge tu, sî eu te voi impunge; dór nu me voi lasá eu la tine!“ Asiá se puse tiapulu in positiune de bataia sî incepù sî elu a se repedî sî a se retrage, dupacum vedeá sî pre baiatulu facêndu. Deodata numai se repedî de departe, sî — puf! lovì in capulu baiatului, care se desceptà spariosu sî cu capulu mai spartu. Candu se duse acasa, dîse càtra tatalu seu, ca s'a impededatu sî a cadiutu preste o pétra; dar spre nenorocirea lui lu vediuse unu om, care spusese tatalui lui intemplantarea cea sióda, intocmai dupacum fusese.

De atunci baiatulu, candu se apucá de lucru, nu mai dormitá. Càci i erá frica, ca iar vine tiapulu.

55. Macaveiu celu norocosu.

1. Macaveiu servise-odata
 Siete ani la unu stapánu;
 Dar venindu-i doru de casa,
 Dîse: „Eu nù mai remànu!“
 Domnu-seu i deté plata
 Unu bulbucu de auru scumpu.
 „Se me ducu acum la mam'a;
 Dieu cú trupulu nu mi mai rumpu.
 Domnule, ffi sanátosu!“ —
 Macaveiu e norocosu.

2. Dar mergându la dealu, la vale,
 Se 'ncaldî sî asudà;
 „Bunu e aurulu in lada,
 Unde lu puni, acolo stà;
 Dar se lu porti tu totu in spate,
 Par' ca tu esti robulu lui, —
 Ardia-lu foculu! Multu mai bine
 Lu inschimbu eu órecui;
 Of, atunci asiu fi voiosu!“ —
 Macaveiu e norocosu.
3. Eata vine 'n fug'a mare
 Preste càmpu unu calaretiu.
 „Hei! N'ai face târgu cu mine,
 De ne-amu intalni la pretiu?
 Eu ti dau aurulu, tu mi dai calulu.“ —
 „Pentru tine nu dîcu: Ba!“ —
 Calaretiulu se pogóra,
 Macaveiu s'arunca 'n sié.
 „Vedi asiá! Nu totu pe josu!“ —
 Macaveiu e norocosu.
4. Calulu merge, fuge, sare,
 Macaveiu se ia de gându,
 Dar pân' prinde se lu oprésca,
 Se trediesce la pamentu.
 „Las' me scapu eu sî de tine,
 Dobitocu afurisitu!
 Bine ca n'amu frântu vr'o màna,
 Séu picioru nu mi-amu scrintitu.
 Me scolu iara sanatosu.“
 Macaveiu e norocosu.
5. Sî vediendu din departare
 Unulu c'o vita venindu,
 „Bunu e laptele de vaca!“
 Dîse Macaveiu zimbindu.
 „Nene, n'ai schimbá cu mine?“ —
 — Stài se vedu, ca ce sî cum!“
 Sî gandindu-se, facura
 Tàrgulu la mijlocu de drumu.

- „Totu sum eu fecioru mintosu!“ —
Macaveiu e norocosu.
6. „Haid' acum, se mi mulgu la lapte,
Mai invetiu unu lucru nou!“ —
Inse vac'a nu se lasa,
Càci, vai! vac'a — este bou.
Deci venindu unu omu pe cale
C' unu porcelu grasu, rotundioru,
Elu se róga cá se schimbe,
Omulu schimba prea usioru.
„A ce dragu de porcu frumosu!“ —
Macaveiu e norocosu.
7. Altulu, ce duceá o gâsca,
Audîse târgulu lui
Sî gandi: Las', taci, ca i bine:
Capu aru fi, dar minte nu-i.
„Stâi voinice, porculu cest'a
E furatu.“ — „Ba nu, dieu nu!“
„Ba asiá, dar dà mi lu mie,
Ia tu gâsc'a sî te dú!“
Dà sî ia. „Totu amu folosu!“ —
Macaveiu e norocosu.
8. Sî mergendu cu gâsc'a 'n màna,
Se 'ntalnesce c' unu ştrengariu,
Ce-ascutiá cutîte, fôrfecei,
Candu n'aveá la buzunariu.
„Unde 'n lume se mai afla
Meseria cá a mea?
Rót'a umbla, banii pica,
Eu nu sciu, ce i voi'a rea!“
„Se 'nvetiu sî eu!“ — „Bucurosu.“ —
Macaveiu e norocosu.
9. Sî tocmindu cu tocitoriulu
Se lu invetie sî pre elu,
Cel'a ia dreptu plata gâsc'a,
Cest'a ia unu lespedielu,
Cá s' ascutia, se castige
Sî elu bani cá tocitoriu.

Astfelu pléca, se departa
Amendoi in calea loru.
„Cátu de bine e banosu!“ —
Macaveiu e norocosu.

10. Dar fiindu-i caldu sî sete,
Cum e vér'a la amédi:
Se urì se tîna drumulu
Totu cu pétr'a de grumazi.
Sî plecandu-se la apa,
O trantesce de pamentu:
Pétr'a cade in funtàna
Sî s'opresce chiaru la fundu.
„Tu se me mai rodi la osu?!“ —
Macaveiu e norocosu.

11. Sî asiá se 'ntórn' acasa:
„Mama, vine Macaveiu!
Siepte ani prin lumea larga
Me trantii sî me fransei;
Dar din tóte mintea, mintea
M'a scapatu, cum n'ai ganditu;
Sî acum-a tare mare
Eata-me, ca amu venitu.
Macaveiu e sanatosu,
Macaveiu e norocosu!“

Dupa Chamisso, Z. B.

56. Lenesiulu multu alérgea.

1. Aureliu audîse de multe ori in scóla proverbiulu: „Lenesiulu multu alérgea,“ dar nu lu intielegeá bine; càci dincontra elu vedeá tocmai pre ómenii cei lucratori alergandu mai multu, sî pre cei lenesi odichnindu, chiaru sî fàra de a fi osteniti. Aureliu dintr'alte erá baiatu silitoriu sî la scóla sî acasa; dar odata — pe semne cá se 'nvetiè mai bine proverbiulu, — se dete sî elu lenei, se jocà sî umblà nimic'a cu órele de capu sî nici

nu luà cartea in màna, cugetandu, ca in diu'a urmatóre se va scolá de diminétia sî si va face lectiunile atunci. Dar dupace se culcà, i venì 'n minte, ca nu si-a facutu datorinti'a, sî de parere de reu nu potù adormí pàna tardîu. Diminéti'a, candu se desceptà, curendu dà se se imbrace sî se se apuce apoi de invetiatu sî de scrisu; dar fiindca sér'a nu si-pusese 'n rendu nici càrtile, nici hainele, acum nu gaseá nimicu la locu; sî panacandu intrebà de unulu sî de altulu, sî bombaindu maniosu sî necajitu si-cautà cele de lipsa, tempulu inaintà sî se apropià ór'a de scóla. Iute acum s' apuca Aureliu de lucru, dar nu scieá: se scria, se 'nvetie, se plece la scóla? — càci tóte erau de lipsa.

2. Sî asiá invetià reu, scrise reu, sî merse totu de a fug'a pàna aprópe de scóla; dar vai! acolo și-aduse aminte, ca libelulu de scrisu si-lu uitase acasa. Repede pléca inapoi sî alérge de i mai ese sufletulu. Dar cu tóte acestea ajunge tardîu; lectiunea nu si-o scie, scrisórea i este alergata sî gresita, sî invetiatoriulu e silitu a lu pedepsí, retinendu-lu in scóla, sî lectiunea sî scrisórea dandu-i se le mai faca odata. Sî asiá, panacandu ceilalti scolari se jocau veseli pe afara sî 'nvetiau fàra greutate lectiunea urmatóre, Aureliu erá ingreuiatu indoitu sî intreitu sî d'abiá o scóse la capetu. Déca fusese lenesiu la tempulu lucrului, multu trebuì se alerge dupa aceea; càci — „lenesiulu multu alérge!“

57. Cătra scolari.

1. Totdeun'a lucrulu teu
Se-lu incepi cu Domnedieu.
Unde-i Elu cu darulu Seu,
Nici unu lucru nu e greu.
2. „Lenevirea este bóla.“
Deci de tempuriu te scóla,
Sî te spéla, te grijesce,
Te imbraca, te gatesce.
3. Scumpa ór'a dimineti-i,
Carea-i tipulu tineretiei,
Folosesce-o invetiandu,
Eara nu pe gânduri standu!
4. Tempulu scólei ti-lu pazesce,
Pune-ti tóte 'n rendu, pornesce,
Nici minutulu se lu gresiesci
Sî pre altii se i smintesci.
5. Intra 'n scóla cu blandetie,
Ia-ti caciul'a, dà binetie,
Fàrà sgomotu mergi mereu,
Pune-te la loculu teu.
6. Lectiunea ti-o respunde,
Siedi, asculta sî petrunde
Ceea-ce vi se propune,
Ca-su' cuvinte dulci sî bune.
7. De 'nvetiatu ce se va dá,
De-adi pe màne nu lasá;
Cu silinti'a mergi spre bine,
Ear cu lenea la rusíne.
8. Càrti, harthí, tablitie, pene
A grijí nu tí fia lene:
Ordinea cine iubesce,
Ori ce lucru si-inlesnesce.

9. Pre parintii tei cinstesce,
Pre mai marii omenesce,
Conscolariloru fi frate,
Jocu de nimenea nu-ti bate.
10. Nu luá strainu nimicu,
Fia lucru càtu de micu;
Scii proverbiulu: Adi unu ou,
Eara màne calu sî bou.
11. Adeverulu este sàntu
Sî in ceru sî pre pamentu;
Deci cuventulu teu se fia
Oblu, dreptu, cá o factía.
12. Totu ce i bunu, agonisesce,
Totu ce i reu, despretiuieste;
Cum te 'nveti la tineretie,
Asiá scii la betranetie!

58. Gacituri.

1. Lasandu invetiatoriulu pre scolarii pe câte-va minute afara, doi dintre ei, Eugeniu sî Aristide, se preumblau prin curtea scólei. „Eugenie,” díse Aristide, „eu sciu o gacitura; se vedemu, o gacesci?” — „Sî eu sciu un'a,” respunse acest'a, „sî asiá se fia un'a pentru alt'a. Se audîmu gacitur'a ta!”
2. Aristide. Eata-ò:
Amu o greblutia cu cincî dintîsiori
Pe dí mi trebuiesce d'o miia de òri.
3. Eugeniu. Ha, ha, ce mai gacitura! Uite aici! (I aréta ce-va). Dar audi a mea:
Déca me mànci, te desfetu;
Déca me bei, te imbetu.

3. Aristide. A ta e sî mai usióra: — (Se-ti spunu la urechia, se n'auda nimeni.) Vedi, ca sciu; dar alt'a mai grea! —

Eu ti voi aretá cum esti,
Dar dreptu in fatia-mi se privesci.

5. Eugeniu. Nu e —? (I spune totu la urechia). Asiá e, ca nu ti-amu remasu datoriu: dar spune-mi tu mie acum:

Candu e caldu, me departezi,
Candu e frigu, me 'mbratísiezi.

6. Aristide gacesce sî iar intréba:

De nu mergi la scóla, candu ti batu eu,
Te bate nuéu'a, fetulu meu.

7. Eugeniu gacesce. „Sî inca un'a:

Pre betránii sprijineseu,
Calatorii insotiescu,
Pre cei rei i pedepsescu.“

8. Aristide dupa multa batere de capu gacesce, sî apoi intréba:

Amu unu porumbu
Cu óse d'otielu, cu pene de plumbu,
carea Eugeniu díce ca e prea grea. —

9. Nu cum-va o gaciti voi? Dar aveti grija, ca copiiloru nu le e iertatu a umblá cu porumbulu acest'a! —

59. Baiatulú nobile.

Unu baiatu de scóla, care mai tardíu s'a facutu unu preotu fórte bunu sî vestitu, anume Fridericu Oberlin, vediù odata doi copii resfetiati, cari trecendu pelánga o muiere seraca, ce vindeá óue in târgu, i restornara corfiti'a cu óuele, sî apoi

ridiendu fugira pe ací incolo. Atunci Oberlin degrabu merse acasa, luà crucerii, ce si-i pastrase elu cine scie de candu sî cu càta ostenéla, sî venindu fug'a, i versà in pól'a muierei sî apoi se departà repede, încàtu femeí'a nici multiemí nu-i potù. — De alta data trecù pe lãnga o venđiatóre de haine vechi. O muiere seraca voiá se si-cumpere o hainutia, dar i mai lipseau inca diece cruceri, sî negotiatoriti'a nu voiá se i lase nimicu din pretiu. Oberlin vediù tãrgulu, sî asceptandu pãna se duse serac'a de acolo, iute dete negotiatoritiei diece cruceri sî dîse incetu: „Striga pre muierea indereptu sî dà-i hain'a!“ Eara elu se facù nevediatu.

Tu candu faci milostenia, se nu scia stãng'a ta, ce face drépt'a ta. Se fia milosteni'a ta intru ascunsu, si tatalu teu, celu ce vede intru ascunsu, acel'a va dá tie la aretare. — Domnulu Christosu la Evangelistulu Mateiu, c. 6, st. 3 si 4.

VI. Biseric'a.

---

60. Biseric'a.

1. Biseric'a este loculu, unde se aduna óme-nii cei credinciosi, pentru de a se rogá lui Domnedieu, de a I' multiemí pentru tóte bunatãtiele Lui sî de a Lu preamarí pentru marirea Lui cea nemarginita.

2. Biseric'a este mai inalta decãtu casele,

sî se vede din departare preste tôte celelalte zidiri ale unui sat. Dar este sî mai mare, pentrucá se póta incapé pre toti ómenii, ce se aduna intr'ens'a la rogacine.

3. Bisericele se punu de obste cu fati'a spre resaritulul sórelui. In fruntea bisericei stá altariulu, unde se róga preotulu; intre altariif sî biserica este unu parete de lemnu ori de zidu, infrumsetiatu cu icóne santîte. Acestu parete se numesce fruntariu. Aprópe de fruntariu suntu scaunele (stranele) cantaretíloru, ear pelànga ziduri de amendóue pàrtile se afla scaune pentru ómenii mai betràni. La multe biserici se afla de dóue pàrti nisce largituri, cari se numescu h o r e. Dina-intea fruntariului sî in hore. stau barbatii. Dindereptulu barbatíloru este despartimentulu pentru femei. Mai tôte bisericele au turnuri inalte. In turnuri se afla clopotele, cari prin sune-tulu loru celu frumosu chiama pre ómenii la rogaciune in biserica. La multe locuri se afla prin turnuri sî orológe.

61. Dominec'a.

Domnedieu a cuventatu:
„Siepte dile Eu v'amu datu:
Siese dile se lucrati,
Traiulu se vi-lu castigati;
Ear a sieptea-i diu'a Mea,
Sánta voi o veti tiné!”
Domnedieu ce-a cuventatu,
Bine trébuie urmatu.

Dupa Hey, Z. B.

VII. Satulu.

---

62. Satulu.

1. Omulu e facutu dela Domnedieu, cá se fia sotiale, adeca se traiésca in sotietate cu cei asemenea lui. De aceea pretotindeni vedemu pre ómenii vietiundu impreuna, in familii, sate sí orasie. Ómenii, cari traiescu impreuna la unu locu sí se chranescu mai cu séma din lucrarea pamentului, forméza unu satu. Satele regulate au strate (ulitie) óble sí largi, casele stau in rendu frumosu pe de amendóue pàrtile drumului, tóte cu fruntea spre drumu; in mijloculu satului, la loculu celu mai frumosu, stau biseric'a sí scóla, cá dóue faclii aprinse, puse pe mésa spre a luminá tuturoru. Ear in sate neregulate casele stau cum i-a placutu zidariului séu lemnariului se le puna: un'a cu fruntea, alt'a cu dosulu, alt'a cu cóstele la drumu; biseric'a sí scól'a stau ascunse sí umilite in vre-unu coltiu, cá nisce copii masteri sí parasiti. —

2. Nici o sotietate omenésca nu póte fi fàra legi sí fàra mai-mari séu diregatori, cari se priveghieze pentru tînerea legiloru. Cei mai-mari intr'unu satu suntu judele sí preotulu. Preotulu sí judele suntu capii satului.

VIII. Impregiurimea satului.

63. Càmputu (hotarulu).

1. Totu pamentulu, care lu posedu (stapanescu) locuitorii unui satu, se numesce hotaru. Hotarulu cuprinde locu de aratura, fenatie, dealuri ori munti, paduri, vii, trestiiisie, riuri, lacuri s. a.

2. Pamentulu numai pe putine locuri este golu, ci mai preste totu imbracatu cu verdétia. Tóte câte resaru din pamentu sí crescú intr'ensulu, se numescu plante. Plantele, cá sí animalele, dela natura crescú selbatice; ear omulu unele din ele, care i suntu mai de lipsa pentru viétia, le sadesce sí le cultiva anume. Plantele acestea se numescu cereali. Càmputurile nostre suntu pline de careali, din cari cele mai indatinatate pe la noi suntu: gràulu, cucuruzulu, se-car'a, ovesulu, alaculu, mazerea, ordiulu, irisca. Ele ne dau pànea séu nutrimentulu de tóte dílele, pentru care ne rogàmu lui Domnedieu in Tatalu-nostru. Ómenii, cari se ocupa cu producerea cerealiloru, se numescu plugari séu agronomi.

3. Omulu ara, grapa, sémena, plivesce sí lucra pamentulu intru sudórea fetiei-sele; ear plói'a sí serinulu, sórele sí ventulu, caldur'a sí recél'a le dà Domnedieu la tempulu seu. Fàra de ajutoriulu lui Domnedieu trud'a omului aru fi desiérta. De aceea se cade, cá darurile lui Domnedieu se le priimimú cu multiemita sí se le intrebuintiàmú intieleptiesce spre binele nostru sí alu altor-a.

64. **Diminéga avđtǔ, séra serakǔ.**

*Intǔ'vns' tǐmǔv' de ckǔmǔete
 nicre vetǔzeni' seraxǐ mercepe ha
 catǔ, ka cǔ kǔmǔepe wǔzǐnteche vǔ-
 kate wǔntǔv kaceche cahe. Uvi a-
 fhǔndǔ' wǔpe vns' ũerans', kapeche a-
 bea vǔrenapeche wǔhine de vǔkate, en-
 ceavǔpe a ce tokmi kv ehǔ; dap
 ũeranshǔ' epa imǔetǔpǔtǔ' ha inimǔ
 uvi ũinea vǔkateche atǔtǔ' de ckǔmǔe,
 vnkǔtǔ' vetǔzeniǔ nǔ ce, wǔtǔvǔpe
 nizǐ dekǔtǔ' avǔvǔvǔia kv wǔpǔvǔvǔpǔhe
 de vǔerepea kvǔ. „De ve, wǔntǔvǔ
 Domnekv'!” - ũicepe vetǔzeniǔ,
 - „vǔpeǐ cǔ ne ctǔvǔxǐ aua tape?
 Vǔite ve fǔpǔmǔóce cǔntǔ' vǔkateche*

ha kmars, ui aspecte lpeo hsnz
 e cerepiushs. " Ce-mă tract mic
 de cerepiushs? " peccance pectitr
 csteanshs; „skatehe de we kmars
 enhs he m.ri wote sate weatpa, we
 kndr rehe din kouspi he amr
 cicspe. " Uetgenii ce dsceps in-
 tpictanz, ui we kndr carneas a-
 hacs, hē n'ar wotst kmarpa ss-
 kate, ce bexs deodats repshs pour
 decupe waptea catshsi: fshyepshs
 hobice tokmai en epnapishs rehs
 „cicsps“ ahs socatshsi ui n
 hte-ba khivite chs fksce rensur,
 eap skatehe rehe „necicspe“ de we
 kmars he sds o whois snz de
 baps.

„Богачіі аѣ серъчітѣ ши аѣ флѣмжнзітѣ, еарѣ чеі-че
кавтѣ пре Домнвлѣ нѣ се ворѣ ліпсі де тотѣ біпеле!“

Псалтѣ 33, стіхѣ 11.

65. НЕСЕКЪРІТАТЕА АВЕРЕЙ.

ЗісаѢ ДомнвлѢ пілда ачеста: ѢнѢї омѢ
когатѢ фоарте аї родісе цеаріна. Ши кѢѣета ан-
трѢ сіне зікжнѢѢ: Че воіѢ фаче, кѢ нѢ амѢ Ѣнде
адѢна родѢріле меле? Ши аѢ зісѢ: Ачеста воіѢ
фаче: Ѣпарѣ-воіѢ грѢнареле (жігніцелѢ) меле ши
маї марї ле воіѢ зіді. Ши воіѢ стріпѣ аколо
тоате родѢріле меле ши еѢнѢтѢціле меле. Ши воіѢ
зіче сѢфлетѢлѢї меѢ: ѢѢфлете, дікї мѢлте еѢнѢ-
тѢці стріпсе пе мѢлці анї; одіхнеште-те, мѢ-
нѢнкѢ, беа, веселеште-те! ВарѢ ДомнеѢѢ і-аѢ
зісѢ лѢї: НевѢне, антрѢ ачестѢ ноапте ворѢ сѢ
чѢарѢ сѢфлетѢлѢї теѢ дела тїне; дарѢ чѢлѢ-че аї
гѢтїтѢ, кѢї ворѢ фі?

Аша есте чѢлѢ стріпѣ лѢїшї комоарѢ, сарѢ
ан ДомнеѢѢ нѢ се амѢогѢцеште.

ДомнвлѢ ХрістоѢ ла вѢанг. Лука
кап 12., ст. 16-21.

66. Ospetariulŭ bunu.

*Calatoriulŭ ostenitu
Aŝt' unu arbore roditu,
Sî s'asiédia lângă elu
S'odichnésca putîntelu.
Pomisiorulu lu priimesce*

*Sî cu frundi'a lu umbresce
 Sî cu pόμεle lu nutresce.
 Calatoriulu candu plecà,
 Elu pre arbore 'ntrebà;
 „Pomisiuru, dragu pomisiuru,
 Ce ti sum eu acum datoriu
 Pentru umbr'a, ce mi-ai datu,
 Pôme, ce mi-ai scuturatu?“
 Pomisiorulu ride blându
 Sî respunde apoi dîcendu:
 „Cale buna, dragulu meu!
 Se platesci lui Domnedieu;
 Câci in daru eu amu luat
 Sî sî tîe 'n daru ti-amu datu.*

Dupa Uhland, Z. B.

67. **Viea.**

1. Viti'a de viia e un'a din cele mai nobile plante cultivate. Ea este adusa in tierile nòstre din acea parte de pamentu, carea se numesce Asi'a, unde se afla crescendu selbatica. In starea acést'a ea face nisce frupte mici samburòse sî nu asiá gustòse, precum face viti'a cea nobilata sî cultivata prin gradinile séu viile nòstre. Viti'a de viia se planta numai in tierile mai calduròse, pe partea de càtra médiadî a colineloru sî déluriloru, unde sórele bate tóta diu'a sî unde e aperata sî de venturi reci. La unele locuri, unde nu suntu déluri, vedi vii cultivate sî pe siesuri, d. e. in Banatu sî Ungari'a. Viti'a cresce

lunga subtîre, acoperita de frundie cá palm'a de late sî învescuta cu nisce carcei, cari apoi se prindu de parii-pusi in adinsu, spre a se poté suí sî tîné viti'a in susu.

2. Pe vitie crescú strugurii, ~~bucuri'a~~ copiiloru. Ei suntu de multe specie: albi, negri, (rosii), galbiní sî verdîi. Strugurii au bóne rotunde séu lînguretie, multe sî de marime diversa; ei devinu cu atátu mai mari, cu càtu se lucru sî cultiv'a vii'a mai bine. Suntu vitie sî altuite; pe acestea sî frundiele sî bónele struguriloru suntu mai mari sî mai grase.

3. Strugurii facu nisce flóricelē galbine in lun'a lui Iuniu, cari dau unu mirosu fórte plăcutu. Dar sî mai plăcutu decâtu primavér'a sî vér'a este viti'a tómn'a, candu e incarcata de darulu lui Domniedieu. Atunci ne desfetéza prin fruptele sele cele aromatice, dulci sî sanatóse. Candu vine apoi culesulu viiloru, cresce desfetarea acé-st'a sí mai tare: bucuri'a sî multiemirea se revérse preste toti. Barbati, muieri, fete, feciori, copii, copile cu parintii dimpreuna se ducu cu carele cu càdile la multu doritulu culesu. Feciorii pusca cu puscii sî cu pistóle; déca.n'au de acestea, apoi si-facu pistóle din chei gaurite; fetele sî muierile cànta, de resuna loculu; barbatii se striga unii pre altii cu cuvinte prietinesci sî cu glume; copiii se jóca sî manàncá struguri, dar ducu sî la copiii sî ómenii cei seraci, cari ascépta afara din viia; sî preste toti sî tóte lúcesce sórele celu

minunatu de tòmna, cá candu s'aru bucurá sî elu de bucuri'a ómeniloru de pe pamentu.

4. Strugurii, dupace se culegu, i duce botariulu cantandu sî glumindu in cad'a de pe caru, apoi i cara ómenii acasa, i storcu in téscuri, sî asiá se scóte din ei o beutura dulce sî turbure, ce se chiama mustu. Mustulu se desiérta in buti, unde apoi in vr'o câte-va septemàni ferbe, se inacresce sî se preface in vinu. Pe fundulu butiei se asiédia drojdiile. Din acestea se ferbe nisce vinarsu, care e fòrte tare sî se 'ntrebuintiéza numai de leacu. Pe marginea butiloru se pune unu felu de materia aspra, carea se chiama pétra de vinu. Ácést'a rasa sî adunata se intrebuintiéza in apoteca cá medicamentu folositoriu.

5. Viile aducu mare folosu ómeniloru. Multe familii se nutrescu numai din venitul, ce li-lu aduce viieritul, mai cu séma acele pàrti caldu-róse sî delóse, unde alte frupte nu se facu. Dar câte coline mai suntu in tiér'a nóstra necultivate sî pustíi, cari plantandu-se cu vii aru aduce multu folosu sî aru nutrí o multíme de ómeni!

. N. Mihaltianu.

68. Comór'a din viia.

Unu tata, fiindu aprópe de mórte. chiamá pelànga sine pre fii sei, si dandu-le povetie si invetiaturi, le lasá cá singur'a loru mostenire o viia a seá, in carea demandá se caute barbatesce, căci se afla intr'ensa o comóra. Pána a intrebá fiii mai de aprópe despre comóra, tatalu inchise ochii si mori. Acum se pusera copiii pe lucru si saparea vii'a de josu pána susu, de nu lasara unu

pasu de pamentu nescormonitu, cautandu dupa comóra. Dar indesiertu. Erá p'aci se se indoiésca despre cuvintele betránului lorú tata: candu într'aceea sosi tómn'a si culesulu, si ei culesera din viea cea de mostenire mai de dóue ori atát'a, pecátu culesera alti vecini din viile cele de sém'a vieii lorú. Acum li se deschisera lorú ochii, spre a 'ntielege cuvintele reposatului lorú tata: ca in viea lorú este o comóra, — adeca daru dela Domnedieu, déca ei o voru lucrá cu barbatia.

69. Riulu.

1. E mijloculu verei, si caldur'a nesuferita. Haideti la riu se ne scaldámu! Nu ne va trebui calauzu, cá se-lu aflámu, cáci toti copiii lu scimu. Hei ce viétia e aici! Ce miscare! Ce voia buna! Dar ce facu aici atáti-a ómeni? Uite colo soti de ai nostri scaldandu-se: se mergemu la ei si se ne intrecemu cu 'nnotulu. Dincóce pastoriulu si-a adusu turm'a, cá se si-o adape si se si-o recoresca. Mai insusu muierile spala rufe si batu cu maiele lorú, cá 'mblatitorii 'n siura: pif! paf! de diminéti'a pana sér'a. Eata si gradinariulu cu butoiulu pe telég'a cu dóue róte, cá se si duca apa se si ude deséra legumele si florile. Dar colo 'n sálci in cotitur'a aceea cine stá tupilatu? De buna séma va fi pescariulu, care si-a aruncatu unghiti'a se prinda pesci. Seracii pescuti, cum i insiéla pre ei omulu! Elu pune o rimulitia in unghitia si o slobóde in apa; pescii vedu rim'a si 'nnóta s'o prinda, dar se prindu pre sine. — Ear mai insusu mór'a umbla mereu si macina diu'a si nóptea bucatele pentru ómeni. Morariulu

sî macinicii uite au aruncatu sî ei unu rociu, se se prinda vr'unu pesce in elu. —

2. Riule, de unde vini tu, sî unde te duci? Câte sate sî orasie sî câte feluri de ómeni vei fi vedindu tu in drumulu teu! Eu acum sum micu sî nu potu merge cu tine; dar candu voiu fi mare, apoi me iau odata cu tine, se vedu tierile tóte de a rendulu, pàna intrii tu in mare. Dar se nu me inneci! —

70. Pescii.

Precum pamentulu, asiá sî ap'a e plina de fapturi de ale lui Domnedieu. In ape locuiescu mai cu séma pescii. Trupulu loru l'au intocmitu Ziditoriulu astfelu, încátu ei in afundîmile apelu asiá traiescu de bine sî de placutu, sî asiá se bucura de viéti'a loru, cá sî ómenii la lumin'a sórelui. Pescii n'au picióre, — pentruca nu umbla, ci innóta, — dar au de amendóue pàrtile trupului loru aripióre, cu cari batu cá cu nisce lopete, sî asiá se misca cu iutiél'a sagetei dintr'uuu locu intr'altulu. Trupulu pesciloru, in locu de peru séu pene, este acoperitu cu soldi. Sàngele loru e rosiu sî rece; de aceea loru nici candu nu le e frigu, fia ap'a càtu de rece. Pescii nu resufla prin plumàni, cari le lipsescu, ci prin urechiutie; sî nu tragu aeru in sine, ci apa, — càci in apa este sî aeru. Ceea-ce este pentru omu aerulu, aceea este pentru pesci ap'a; sî precumu omulu n'aru poté traí intr'unu locu fàra aeru, asiá nu póte traí nici pescele fàra apa; sî déca lu, scoti din apa, elu trebuie se móra. Pentru de a se poté radicá insusu

sî slobodî injosu, pescii au in corpulu loru o besica umpluta cu aeru, carea o umfla sî o desumfla dupa trebuintia. Toti pescii suntu muti, pentruca n'au plumani, sî asiá nu potu dá nici unu tonu.

71. Padurea I.

Càti ómeni traiescu din padure! Ea e cá o cetate, in carea toti misca, unulu cu un'a, altulu cu alt'a, cá se si póta castigá cele de lipsa pentru viétia. Colea vine unu omu seracu, care, neavendu vite de jugu, si-a trasu singuru caruceanulu seu pàn' aici, cá se si duca putintele uscaturi pentru focu. Mai incolo vedi unu barbatu cu securea pe màna sî cu maiulu pe umeru; elu va se obóre lemne, se le crepe sî se le puna stàn-jini. Dar fumulu acel'a de unde va fi esîndu? Acolo suntu ómeni negri la fatia sî la haine; meseri'a loru e a face carbuni: suntu carbonari. Dincolo vedi o gramada de copii sî copile, umblandu dupa alune séu fragi séu smeura séu bureti, dupacum e tempulu. Prin nisce gropi parasite o muiere umbla cautandu cutare séu cutare érba séu burueana de leacu pentru vreunu bolnavu. Ha, eata aici sî unu cetatiénu! Elu e cu siurtia de pele sî se uita totu dupa alunu; cine va fi? Eu sciu: e butnariulu, care si-gatesce butile sî càdfle pentru culesulu viiloru sî are lipsa de cercuri. Te mai duci putintelu, sî eata sî mesariulu, care a venitu se véda nisce nuci de pe marginea padurei; càci din lemnul de nucu se

facu mobilele cele frumóse cu apele sí vergile cá de auru. Eata mai incolo sí argasitoriulu, cautandu scórtia de stejariu, carea i trebuiesce la argasirea peiloru. Sí asiá poti umblá padurea crucisiu curmedísiu, sí pretotindeni vei aflá ómeni lucratori. Lânga cei de mai nainte vei intalní póte sí pre morariulu, cautandu-si lemnulu celu mai tare pentru unu fusu de móra; pre lemna-riulu, care si-alege lemnu pentru unu scaunu de coperisiu; pre strugariulu, pre scandurariulu, pre lingurariulu, pre corfariulu, pre negociatoriulu de lemne sí pre multi altii, cari toti traiescu din lucrarea lemnului, va se díca din padure.

72. Padurea II.

1. Dar nu numai ómenii, ci sí millióne de alte vietàti traiescu din padure. Érb'a cea buna sí frageda de printre arbori o pascu vitele mari sí oile; cu ghi:dea sí cu jirulu se 'ngrasia porcii; cu fruptele altoru arbori traiescu câte sí mai câte gadinutie; cu frundi'a se face asternutu animaleloru sí se ingrópa viile preste érna. Padurile suntu sí locuintiele paseriloru cantátóre. Ce frumosu e primavér'a sí vér'a prin padurea verde, candu pe toti arborii salta sí cànta câte o pase-rica dragalasia, laudandu pre Facatoriulu seu sí bucurandu-se de frumseti'a lunei Lui! Dar pase-rile cantátóre sí de altmintrea suntu de folosu mare; càci ele stripescu gandacii, vermii sí omi-dele, cari rodu frundi'a sí fruptele pomiloru sí

legumeloru. De aceea e paguba sî pecatu, a luá óuele sî puii acestoru paseri de prin cuiburile loru.

2. Padurile suntu sî comorile de apa ale pamentului. Ele tînu umediél'a sî recorél'a, sî apoi prin vâlile sî riurile loru trimitu óomeniloru sî animaleloru ap'a, fâra de carea nu potu traí. De aceea pe unde se taia padurile, pe acolo séca séu celu putînu se imputinéza sî ap'a. S'a observatu, ca in urm'a stirpirei paduriloru sî potopurile de apa suntu mai dese sî mai pagubitóre. Lucru prea firescu! Càci radacinile arboriloru oprescu poterea apei, incàtu nu se póte scurge cu atát'a taria de pe munti sî dealuri asupr'a siesuriloru. Lucru firescu, sî totusi adeseori neintielesu! Càci nu arareori acele-si màni omenesci, cari prin satu sadescu sàlci pe lînga riu, cá se nu póta sapá ap'a, dinsusu de satu stîrpescu padurile pàna 'n pamentu. Acést'a va se dîca: a oprí picatur'a sî a face locu — valului!

3. Padurile dar trebuiescu pazite si grijite bine; sî cine le taia sî le nimicesce fàra lipsa, cine vatemala séu aprinde séu ciungaresce arborii paduriloru, e unu omu nebunu sî nu scie ce face. Se nu faceti sî voi asiá!

IX. Animalele.

---

73. Animalele selbatice.

Cele mai multe animale traiescu libere de sine, fàra vreo ingrijire din partea omului, prin

paduri, munti și câmpuri. Ele se numesc animale selbatice (de la cuventul vechiu: selba, care va se dîca: padure). Dintre animalele selbatice sîu selbataciuni unele manîncă frundia, erburi și radacini, precum iepurele, capriór'a, cerbulu; ear altele suntu rapitóre și traiescu mai bucurosu cu carne, precum: lupulu, ursulu, vulpea, și in tierile cele calduróse: leulu, tigrulu, leopardulu, hien'a s. a. Ceste din urma se numesc fére sîu bestii, și suntu stricacióse animaleloru mai mici, pre cari le prindu, le spinteca și le manîncă. Ba chiaru și omului i suntu fórté pagubitóre, ruinandu-i adeseori turmele și semenaturile. De aceea omulu necontentu trebuie se se apere de ele cu armele in mîna.

74. Cînele și lupulu.

Unu lîpu slabu și flemendu vediù odata pre unu cîne fórté grasu și traitu bine. „Hei vere“, dîse lupulu, „bine traiesci tu pe unde traiesci! Eu seraculu de mine sum numai óse și pele, și tu stái se crepi de grasu!“ „Dá“, respunse cînele, „nu potu se me plîngu de viétia rea; dealtmintrea viéti'a, ce o ducu eu, poti s'o duci și tu, déca vrei se vini cu mine la stapînu-meu și se i servesci și tu, precum i servescu eu.“ „Și in ce se cuprinde serviciulu acest'a?“ întrebà lupulu curiosu. „Intru aceea, cá împreuna cu mine se pazesci cas'a și curtea de hoti și de ómeni rei.“ — „Ei, ce e mai lesne,“ dîse lupulu, „hai se dîmu mîn'a, tocmél'a e gat'a.“ Intri'aceea mergendu ei spre curtea stapînului, lupulu vediù grumazii cînelui rosii la unu locu. „Bine vere, ce ti e la grumazi?“ — „Nimic'a; eata fiindca

sum prea aspru, stapànu-meu preste dî me tîne legatu in lantiu, ear nóptea mi dà drumulu prin curte.“ „Dar déca vei se mergi unde-va, ti dà voia?“ „Dà candu sî candu.“ „A, destulu!“ strigà lupulu sî si-caută de cale; „ce mi folosescu mie ósele cele grase sî bucaturile cele bune dela més'a stapànu-teu, déca nu sum liberu? Fii sanatosu, sî remanemu fiacare cum suntemu!“

75. Paserile.

De siguru voi toti cunósceți paserile, cari ne desfetéza atàtu de multu cu cantàrile loru cele dragalasie. Paserile locuiscu mai cu séma in aeru, dar unele sî pe pamentu, ba unele sî 'n apa. Locuintiele paseriloru cantatóre inasuntu cu deosebire padurile sî gradinile, cari primavér'a sî vér'a resuna díu'a nóptea de càntecele cucului sî pupazei, sturdiului sî graurului, porumbului sî mierlei, sí cu deosebire ale priveghítórei. Paserile primavér'a óua, apoi clocescu sî scotu pui vii, dintre cari uiii indata dupa esírea din ou potu fugí dupa mam'a loru. Mai tóte paserile iubescu pre puii loru fórté multu sî pórtá grija de ei cu doiosá de admiratu: le gatescu cuiburi caldutie sî ferite de tóte relele, sbóra fàra oboséla dupa grauntie sî gandacei, sî totu, ce gasescu mai bunu, le aducu loru; ear candu vedu apropiandu-se de ei vreunu periculu, sbóra sparióse impregiurulu cuibului, umplu aerulu cu ciripitululu loru de dorere, ba déca au potere, si-i apera pàna sî cu vietí'a. Paserile partea cea mai mare suntu blànde sî nu facu nici unu reu; nu-

mai unele din ele suntu rapitóre · sî traiescu cu carne, cá sî férele cu patru picióre. Unele paseri totdeun'a remànu la noi; altele, precum d. e. dragalasi'a rundunica, se ducu tómn'a in tieri mai calduróse sî apoi se re'ntorcu primavér'a. Acestea se numescu paseri calatóre séu migraatóre. In calatoriile loru cele indelungate, in cari trecu sî marea, ele nici candu nu perdu calea. Óre cine le va fí conducatoriu?

76. Omulu sî paserea.

1. Omulu imblateá grauntie,
Paseric'a mi lu vediù,
Sî sborandu ingiuru de densulu
Se uità sî incepù:
2. „Omule, tu ai grauntie
Totu gramada 'n siur'a ta;
Dà-mi vr'o câte-va sî mie,
Càci m'omóra érn'a grea.“
3. „Paseric'a,“ — dîse omulu, —
„Vin' culege ce gasesci,
Dar apoi la primavéra
Tu cu lucru se mi platesci.
4. Candu omidele 'n gradina
Mi voru róde pomi sî flori,
Tu se sboru din crénga 'n crénga,
Se le stringi, se le omori!“ —
5. Astfelu dîse 'mblatitoriulu,
Paseric'a se 'nvoi.
Elu i dete grauncióre,
Ea omidele i stirpì.

Z. B.

77. Corpulu paseriloru.

Intielepitesce este intocmitu corpulu séu trupulu paseriloru. Ele au dóue picióre dindereptu,

ear in loculu picióreloru de dinainte au dóue aripi, cu alu càroru ajutoriu plutescu prin aeru, precum innóta omulu prin apa. Trupulu loru este acoperitu cu pene, cari la unele paseri suntu fôrte frumóse. Sub penele cele mari, ce se vedu, ele mai au sî pene merunte séu fulgi, cari le apera de frigu. Cá penele loru se nu se ude sî se nu se ingreuieze de plóia ori nea, paserile si-le ungu cu unu felu de unsóre, de pe carea ap'a se scurge indata, sî astfelu penele loru tot-deun'a suntu uscate sî usióre. Unele paseri traiescu din venatu cá férele; acelea au ciocuri tari sî picióre armate cu unghii poterice. Altele iubescu multu ap'a, de aceea intre degetele picióreloru au o pele lata, pelea innotului, sî asiá piciórele loru devinu cá nisce lopete, cu cari màna ap'a sî se tînu pe suprafati'a ei. Paserile de ap'a suntu notátore fôrte bune. Alte paseri, cauta nutrimentulu loru prin lacuri sî bálti; acelor-a li a datu natur'a picióre sî ciocuri lungi, cá se si póta cautá sî aflá nutrimentulu. O astfelu de pasere, cunoscuta multor-a dintre voi, este d. e. cocorulu séu cocostàrculu, care se vede adeseori pe lângã riurile, lacurile sî báltile nóstre.

78. **Amfibiile.**

Amfibii, adeca vietuitoré in dóue locuri, se numescu acele animale, cari traiescu séu celu putínu potu traí sî in apa sî pe uscatu. Trupulu multor-a din ele are forma neplacuta, sî mai cu

séma le e uritu multoru ómeni de ele pentru mersulu loru celu sierpuitoriu sî pentru recél'a trupului loru; càci amfiibile tóte au sànge rece. Unele din ele au picióre, precum brósc'a sî siopàrl'a, altele iarasi suntu cu totulu fàra picióre, precum sierpii. Cele fàra picióre mergu in modulu acel'a, ca fiindu compusu trupulu loru dintr'o multíme de verigi séu inele, ele intindu sî iarasi stringu laolalta inelele acestea, sî prin acést'a se misca dela unu locu la altulu, sî inca unele cu iutiéla fórte mare. Puii sei i scotu unele amfibii din óue, cá passerile, altele iarasi nascu pui vii, cá animalele sugatóre, numai càtu nu i lap-téza. Amfiibile respira (resufla) prin plumàni, dar cu multu mai raru decàtu ómenii séu animalele sugatóre séu passerile, sî iubescu locurile cele ascunse sî umedóse, unde unele din ele potu stá inchise cu lunile, fàra de a se 'nnadusí. Unele amfibii suntu veninóse, precum unii sierpi, altele inasa, precum siopàrlele — afara de crocodilu, de cari inasa nu se afla pe la noi, — suntu cu totulu nevinovate, sî omulu n'aru avé causa a se teme de ele.

79. Insectele.

Insectele se deosebescu de alte animale mai cu séma prin taiatur'a séu curmatur'a (insec-fíunea) aceea, ce se afla intre pàrtíle trupului loru. Voi toti cunósceti unele insecte, càci gandacii, muscele, albinele, fluturii suntu insecte. Insectele

respira prin nisce tievisióre de aeru, ce le au de amendóue pàrtile trupului. Sàngele loru este albu sî rece. La capulu loru se afla dóue cornitie, cu cari pipaiescu, càci cu ochii nu vedu destulu de bine. Minunata este p r e f a c e r e a, prin carea trecu unele insecte. Din outiele loru adeca nu esu dintr'odata insecte depline, ci mai antàiu nisce vermuleti, cari se numescu larve. Dupa càtu-va tempu larv'a slobóde din trupusiorulu seu nisce fricele fine cá de matase, cari le tiese la olalta, panacandu se acopere sî se ingrópa pre sine insasi in invelisiulu acest'a. Atunci se numesce insectulu papusia. In sfarsítu apoi, desfacendu-se globusiorulu acest'a, ese insectulu deplinu in tóta form'a sea. Care dintre voi a vediutu prefacerea acést'a la vreunu insectu?

80. Vermele de matase.

1. Voi mai toti veti fi vediutu vreodata v e r m i de m e t a s e. Óuele, din cari esu ei, suntu galbine sî merunte, cá nisce grauntie de malaiumeruntu. Din aceste ouletie esu primavér'a nisce molióre sure mici, încátu d'abiá le vedi. Moliórele manànca frundia tinera de fragariu sî crescu fórte iute. Cam la siese septemàni asiá suntu de mari cá degetulu unui copilu. Atunci omulu le pune nisce nuielusie cracuróse oblu insusu, pe cari ele se suie sî si-cauta locu se se asiedie. Dupa ce si-au aflatu, se lipescu de unu craculetiiu sî 'ncepu a slobodí din gura dóue atísióre,

cari le tiesu apoi, fàra suveica, fàra zimti, fàra bràgle, numai cu capulu, impregiurulu trupului loru, panacandu ele nu se mai vedu. Unu astfelu de firu resucitu e cam de 900—1200 urme de lungu. In starea acést'a moli'a se chiama papusia. La dóuesprediece dîle ese din globusiorulu (gogonulu) acest'a unu fluturelu, care cresce, óua sî iar trece prin prefacerile aretate. Omulu in sa numai papusîle de prasila le lasa se ésa din gogóne, ear celelalte le cóce in cuptoriu: atunci papusîle moru, gogónele se punu in apa ferbinte, de se descleiescu firele unulu de altulu, apoi se dépena, luandu-se frumosu cá unu firu de atia dintr'unu ghiemu. Firele acestea suntu matasea.

2. Se dîce, ca vermii de matase i-aru fi adu nisce calatori in betie de trestia din Chin'a. Cultivarea vermiloru de matase nu cere multa ostenála sî totusi aduce mari venituri. In unele tieri, precum in Franci'a, dar mai cu séma in Itali'a, locuitorii castiga pe totu anulu millióne de florini din grijirea acestui insectu.

81. Vermii.

1. Pamentulu, aerulu sî ap'a tóte suntu pline de fapturile lui Domnedieu. Dar ce e mai multu: sî s u b pamentu, sî in trupurile altoru animale séu ale planteloru, lipsite de lumin'a sî caldur'a sorelui, locuiescu fiintie vii. Aceste fiintie suntu vermii. Trupulu loru este unu folcutiu lungu, umplutu cu o fluiditate rece, carea este sàngele loru. Pi-

ciórele loru suntu firicele de peri crescute din trupu; adeseori lipsescu piciórele de totu. Gur'a loru este ascunsa intre verigile cele d'antàiu ale trupului loru. Respirarea urméza prin nisce gau-rele fine. Alte pàrti ale corpului ori lipsescu de totu ori suntu desvoltate fórte putînu. O insusîre minunata a vermiloru e, ca déca pàrtile trupului loru se taia un'a de càtra alt'a, ele sî in starea acést'a traiescu, ba uneori cresc altele in locul celor taiate.

2. Dar sî afara de vermi mai suntu in lume millióne de vietàti, unele atàtu de mici, încàtu omulu nici ca le póte vedé numai asiá cu ochiulu. Ear déca nu le póte vedé, de unde scie ca suntu? Eata aici inca o minune! Omulu a inventatu unu instrumentu, prin care tóte lucrurile le vede indie-citu sî insutitu mai mari, decum suntu. Acestu instrumentu se numesce ochianu. Printi'unu ochianu bunu vedi d. e. unu purece càtu o musca de mare sî sî mai mare, asiá încàtu poti cunósce bine pàrtile trupului lui.

82. Portarea de grija a lui Domnedieu pentru fapturnle Sele.

1. Odata a fostu tramisu dela Domnedieu àngerulu mortii, cá se iá din viétia pre o mama. Sî venindu àngerulu la dens'a, o aflà in patu, intre doi copii gemeni, pre cari i laptá, pre unulu de a drépt'a sea sî pre altulu de a stàng'a, sî copiii erau sanatosi sî veseli. Angerului i se facù mila, se

iee pre mam'a dintre cei doi copilasi sî se i lase pre acesti-a singuri sî orfani in lume; sî cugetá intru sine: „Dómne, cum se facu eu acést'a? E prea infricosiatu serviciulu, ce mi l'ai datu.“ Dar pe candu cugetá elu astfelu, Domnedieu a totu vediatoriulu vediù cugetulu lui, sî i demandá a se afundá in mare, unde erá mai adunca, sî a radică o petricica, ce zaceá tocmai pe fundulu mării pe nesipu. Sî radicandu-o sî despicandu-o, eata in petricica erá unu vermuletii, care se jocá acolo cá 'n cea mai desfetata gradina.

2. Angerulu intielese acum vointi'a lui Domnedieu, sî de atunci nu se mai indoì a duce la deplinire totu, ce i se demandá. *Tradit. popor.*

83. Multîmea sî felurimea animaleloru.

Multîmea animaleloru de pe pamentu, din aeru, din apa, de sub pamentu este nenumerata, ear felurimea loru de admiratu. Pretotîndeni, unde potu esistá fintie vii, se sî afla, sî inca tóte intocmite astfelu, incàtu se póta traí la loculiu loru sî se si póta aflá acolo nutrimentulu sî tóte cele de lipsa pentru viétia. De aceea dîce Psalmistulu in psalmulu de sér'a: „Càtu s'au maritu lucrurile Tale, Dómne! Tóte intru intielepciune le ai facutu! Umplutu-s'a pamentulu de zidirea Ta!“ Dela elefantulu celu mare, ce cumpanesce pàna la 70 màji sî ai càrui dinti tragu uneori càte 80, 90 sî 100 puncti, pàna la acele animale mitutele, cari sî prin celu mai ageru ochianu d'abiá se

potu zari, sî din cari mii de mii incapu intr'o singura picatura de apa, — ce deosebire grozava! Câte forme, câte marimi, câte însusîri deosebite! Unele tari sî poterice, altele slabe sî nepotinciose; unele trairdu sute de ani, altele d'abiá cîte o di; unele rapitóre, altele blânde sî sparióse; unele iubindu caldur'a, altelc recél'a! Sî Domnedieu Facatoriulu pre tóte le scie, de tóte pórtã grija sî de nici un'a, fia càtu de mica, nu Si-uita.

84. Més'a cea mare.

1. Este-o mésa larga, mare,
Ce s'asterne di de di:
Ea la toti le dà intrare
Sî nutresce mii de mii.
2. Nu e pasere 'n naltîme
Fere prin pustii nu suntu;
Nu-i pescuti in aduncime,
Nice verme sub pamentu;
3. Nu-i fiintia omenésca,
Mare mica, buna rea,
Ce cautandu, se nu si-gasésca
Nutrimentulu seu la ea.
4. Domnulu casei cu 'ndurare
Totu in daru dà bunulu seu,
Dà sî dà fàr' de 'ncetare, —
Nu lu-cunosci tu, fetulu meu?   Z. B.

X. Omulu.

85. Omulu.

In mijloculu tuturoru fapturiloru lui Domnedieu de pe pamentu stà o mulu, singur'a fiintia

pamentésca facuta dupa tipulu sî asemenarea lui Domnedieu. Lui i a datu Facatoriulu domnirea preste tóte fiintiele celelalte, precum sî preste lucrurile cele fàra viétia, cá se le stapanésca sî se le folosésca cu intielepciune spre scopurile sele cele mai inalte. Domni'a omului se cunósce indata sî din form'a lui din afara, càci corpulu lui e mai frumosu, mai perfectu, mai nobile, decâtu alu tuturoru animaleloru. Mersulu lui e oblu insusu sî fati'a lui cautandu spre ceru, insemnandu-se sî prin acést'a originea lui cea domnedieésca, pe candu celelalte animale umbla plecate sî cu fati'a spre pamentu. Omulu singuru are poterea de a vorbí sî singuru poterea de a cugetá. Càci intr'ensulu locuiesce unu spiritu (duchu), prin care elu cunósce sî iubesce pre Domnedieu sî se róga Lui, prin care deosebesce ce e bunu de ce e reu, ce e folositoriu de ce e stricaciosu, ce e frumosu de ce e uritu, ce e cuviinciosu sî nobile de ce e necuviinciosu sî nenobile; prin care póte alege sî face binele sî póte incungiurá reulu. Din tóte animalele de pe pamentu singuru omulu este inzestratu cu spiritu.

XI. Corpulu omenescu.

86. Corpulu omului.

Trupulu séu corpulu omenescu e unulu din éele mai minunate lucruri din lume. La capu suntu ochii, cu cari vedemu; urechile, cu cari

audîmu; nasulu, cu care mirosîmu; gur'a, cu carea gustâmu sî vorbîmu. Ochii suntu luminile corpului. Unu omu, càrui-a i suntu vatemati ochii, nu vede; unulu cá acel'a se numesce orbu sî e fôrte nefericitu sî demnu de compatimire. Unu omu cu urechile vatemate nu aude sî se numesce surdu; sî elu, cá sî orbulu, e fôrte nefericitu. Unu omu, care din copilaria a fostu surdu, nu pôte invetiá nici se vorbésca; unulu cá acel'a se numesce mutosurdu. Preste totu trupulu suntu intinse vinióiore, prin cari pipaimu sî simtîmu. Aceste vinióiore, numite nervi, suntu mai agere la vêrfurile degeteloru mànei; de aceea cu acestea pipaimu. Vederea, audîrea, mirosirea, gustarea sî pipairea se numescu cele cinci simtiuri ale omului. In peptu se afla inim'a, prin carea se curatiesce sângele, sî plumânile, prin cari resuffâmu, sî alte multe organe de lipsa pentru viétia. — Membre se numescu mai cu séma mànile sî picióarele. La fiacare màna avemu câte cinci degete, asemenea sî la picióare. Unu omu cu mànile sî picióarele stricate se numesce slabanogu séu paralticu. Sî elu e fôrte nefericitu. Celu mai mare daru din lume e, a fi omulu sanatosu sî intregu.

87. **Structur'a mànci.**

Privit'ai tu vreodata la màu'a ta sî cugetat'ai, càtu de minunatu o a 'ntocmitu Domnedieu? Ea este crescuta din umeru, de care e legata prin o incheiatura. Mai injosu, la cotu, este alta in-

cheiatura, sî mai injosu sî a trei'a. Prin aceste incheiaturi ea se pôte miscá cu usiuratate ori in-catràu, ceea-ce dealtmintrea i aru fî cu nepotin-tia. De 'ncheiatur'a dinjosu se léga màn'a in in-tielesu mai strinsu, càci partea ei pàna la umeru se numesce bratiu, sî màn'a in fine se sfarsiesce in cinci degete. Patru degete au càte trei, unulu — celu mare — numai dóue incheiaturi; ear tóte degetele suntu provediute la vêrfu cu unghii tari. Sî eata degetele acestea suntu maiestrelle cele minunate ale omului: tóte lucrurile cele pom-póse, cari uneori pare ca nu poti crede ca se fia facute de omu, le au facutu aceste cinci de-gete. Intrebuintàrile mànei suntu nenumerate. Eata numai càte-va. Déca aduni sî stràmbi de-getele, atunci màn'a devine cá unu vasu; déca cracesci degetele, ea e grebla séu peptene séu furca; déca o aduni, atunci ea in forma de pumnu e ciocanu; déca iai ce-va intre degete, ele suntu clesce; déca atàrni ce-va de màna, ea e carligu; déca resfiri degetulu mare sî celu de lãnga den-sulu, e mesura; déca radici degetele dela amen-dóue mànile, atunci eata sistem'a decadica séu de diece in numerare. Déca intindi unu degetu séu tóte oblu nainte, sî le sucesci, atunci e sfre-delu. Déca dai cu palm'a preste ce-va, e peria. Déca o 'ntindi in apa, tînendu degetele adunate, ti e lopata pentru 'nnotatu. Déca o curmi dela cotu sî o tîni dinaintea capului, este arma de aperare. Dar inca in sùte sî mii de alte moduri

se mai întrebuintieza mână. Cea mai frumoasă întrebuintiare a mânilor este, candu le impletesci frumosu și le radici în rogaciune spre Domnedieu, și apoi lucrii cu ele lucruri bune, spre folosu tîe și altor-a.

88. Svatu bunu.

**1. Doi ochi și numai o gura
Ti a facutu bun'a natura;
Multe, multe se privesci,
Dar putine se vorbesci.**

**2. Urechi dóue, gura un'a
Ti a facutu natur'a, bun'a;
Multe dar s'asculti și bine,
Dar tu se vorbesci putine.**

**3. Dóue mâni și num' o gura
Ti a facutu bun'a natura;
Doi inși dar au de a lucrá,
Numai unulu de a mancá.**

Dupa Rückert, Z. B.

89. Degetulu sumetiu.

Odata degetulu de lângă celu micu capetá unú inelu de auru. Ce bucuria pe elu! Dar din ór'a aceea degetielulu meu începú a se sumetî și a díce intru sine: „Hm, cine sum eu, și ce sun-teti voi celelalte degete. pe lângă mine?!“ Și nici ca mai vorbì cu ele. Celelalte degete se intristara pentru portarea acést'a prósta a sotiului lorú și cugetara: „Lasa, ca vei vedé tu, cine esti!“ Intr'o dí degetulu celu cu inelu s'apucá se rumpa o florica, dar singuru nu potú, celelalte nu voira se i ajute, și asiá trebuì s'o lase pe locu. De

alta data vrù se si-culéga vreo dóue cerasie; dar singuru nu poteá, se se róge de celelalte erá prea mândru, sî asiá trebuì se remàna flemendu. Iarasi de alta data voì se si-cósa ce-va, dar nici aculu nu lu poteá prinde singuru, sî astfelu trebuì se se lase sî de acést'a. Acum cunoscù degetielulu gresiél'a sea, incepù a plànge sî a se rogá de iertare de celelalte degete, càci s'a portatu cu ele asiá de uritu. Acestea lu iertara, sî astfelu degetele se 'mprietinira de nou, sî de atunci incolo nu s'a mai sumetítu nici unulu preste celelalte, ci au traitu între sine cu iubire fratiésca pàna 'n diu'a de astadi. *Dupa Curtmann.*

90. Avutí'a mea.

Cine, cine
 E avutu cá mine?
 Eu amu' doi luceferei,
 Cari suntu calauzii mei;
 Dóue póste amu anume,
 Ce mi-spunu vestile din lume;
 Amu sî dóue servitóre,
 Care mi lucra se s'omóre;
 Gat'a mi stau doi calusiei,
 Tinerei sî sprintenei,
 Numai se m'aruncu pe ei.
 Pentru-o lume n'asiu schimbá
 Scumpa avutí'a mea.
 Celu-ce mi o a daruitu
 Fia, fia premaritu ! Z. B.

91. Чимілітэръ.

Гъчї гъчїтэра mea: Есте знѣ animalѣ, каре диминѣга зтвѣлѣ не патрѣ ничїóre, не ла амѣзї не дѣже, шї сеара не треї.

XII. Spiritulu omenescu.

92. Spiritulu omului.

Déca corpulu omului este intocmitu cu ne-spusa maiestria sî 'ntielepciune, apoi de spiritulu lui inca mai multu trebuie se ne miràmu. Pentruca trupulu de sine singuru nu póte nimic'a, nu scie nimic'a; elu este o màna de pamentu. Ear ceea-ce dà trupului miscare sî viétia, este spiritulu. Prin elu este omulu totu, ceea-ce este. Prin poterea spiritului elu si-a supusu animalele patru pedali, pescii din ape, paserile din aeru. Prin pòterea spiritului a mesuratu inaltímile muntíloru sî aduncimile màriloru. Prin poterea spiritului elu folosesce tóte poterile naturei: ap'a sî foculu, caldur'a sî frigulu, intunereculu sî lumin'a, aerulu sî pamentulu — spre scopurile sele. Dar ceea-ce este mai presusu de tóte: spiritulu l'a invetiatu a cunósce pre Domnedieu facatoriulu seu, a se rogá Lui, a sperá intru Densulu, a Lu iubi pre Elu, precum sî Elu a iubitulu pre omulu mai multu decàtu pre tóte vietàtile de pe pamentu. Cunoscendu pre Domnedieu, spiritulu apoi lucra sî demanda sî corpului a lucrá cele bune sî placute lui Domnedieu. Corpulu omenescu, desí e mai frumosu, mai nobile, mai perfectu, decàtu corpurile animaleloru, totusi e de un'a natura cu acelea; ear spiritulu i este datu din in-

sasi fiint'ă lui Domnedieu. De aceea dîce sânt'ă Scriptura, ca omulu este facutu „dupa tipulu sî asemenarea lui Domnedieu.“ — Ce natura in-nalta are dar omulu! Ce origine sânta! Ce nobilitate! Eu nu voiu uită nici odata, ca sum omu, ziditu dupa tipulu sî asemenarea lui Domnedieu!

93. Avuti'a si sanatatea.

Unu fecioru seracu mergeá odata la cetate, se si-caute lucru. Ajungendu lângă o funtanitia, se puse josu pe érba verde, si-scóse putîntic'ă merinde din traista sî mancà cu pofta, sî aru fi mancatu sî mai multu, dar i erá frica, ca apoi nu i va ajunge pân' la cetate; dup' aceea si-luà peleri'a de pe capu, scóse cu ea apa dîn funtanitia, beù cu sete, sî apoi ospetatu bine se puse se odichnésca putîntelu. Intr'aceea sosì sî unu domnu intr'o calésca frumósa cu doi cai cá doi lei, sî se oprì la ospetari'a din apropiare; 'apoi tramise pre servitoriulu seu se i aduca in calésca de mancare sî de beutu. Feciorulu celu seracu se totu uită la domnulu sî cugetá intru sine: „Ce bine e bogatu! Căci nu sum sî eu cá domnulu acest'a!“ — Intr'aceea domnulu, dorindu a se întórce putîntelu pe perine, strigà pre servitoriulu seu, carele venì, lu luà în bratie cá pre unu copilu micu sî lu puse se siéda mai bine; căci domnulu erá paralicu (slabanogu) de amen-doué piciórele. Feciorulu celu seracu se spai-mentà de cele-ce vediù, precum sî de dorinti'a

sea de mai nainte, sî dîcendu: „Dómnе iérta-me, càci nu sciu ce am cerutu!“ si-urmà calea, mul-
tiemindu lui Domnedieu pentru sanatatea sea,
carea acum vediù ca e mai scumpa decâtu toti
caii sî tóte calescele.

94. ДѢВЪРЪТАРѢ ЛА ЛЪКРЪ.

Мерцї ла фърникъ, о ленешле, ши жрмѣзъ
vezîndă кълме еї ши фїї маї днделентъ декътъ дн-
са. Къ ачееа, нефїиндă лъкрътóre де пѣмїнтă, ницї
авїндă пре чїнева съ о дндемне, ницї съб стѣпнѣ
фїиндă, дшї гътесче вара храна ши мѣлтъ стрп-
сóre фаче дн времеа сечерїшлѣї. Сеаѣ мерцї
ла алвїпъ, ши веї кнпóсче, кътă есте де лъкръ-
тóre ши кътă де кзратă лъкръ фаче, але къреї осте-
пеле дмпѣрацїї ши серачїї ле 'нтрѣвїнцѣзъ спре
съпѣтате, ши де тоцї есте їзвїтъ ши тѣрїтъ, тѣкар
де есте ши слабъ де потере; чї пентрѣ днделен-
чїзне чїнctиндă-о, о-аѣ лзатă днаїnte.

Пїлд. лѣї Соломонѣ, к. 6. ст. 6—8.

Челă-че лъкрѣзъ пѣмїнтъл сеѣ, се ва съзрѣа
де пѣне; еаръ челă ленешă се ва жмплѣ де се-
рѣчїѣ.

А чела шї к. 29. ст. 19.

95. Radiele sórelui.

*Sórele resarise sî steteá pe marginea cerului cu
fatı'a sea cea luminósa. Sı tramise radiele sele, cá se
scóle din somnu pre dormitorii din lume. O radia venı
la ciocarlıa. Sı eata ciocarlı'a esındu indata din cui-
bulu seu, dete din aripi sı se inaltıá in aeru cantandu*

sî veselindu-se. Alta radia merse la iepurelu sî lu desceptà. Iepurele nu se socotì multu, ci iute sarì din padure 'n campia, cá se si caute érba tinerica pentru dejunú. A trei'a radia venì la gainariu, sî cocosiulu îndata se desceptà, batù din aripi sî strigà càtu potù: Cucurigù! — sî gainile se scolara, sborara josu in curte sî 'ncepura a si-adunà de mancare, a cotcorozí sî a ouá. Alta radia merse la porumbariu, sî porumbii strigara se le deschida us'a, sî deschidiendu-li-se, sborara la càmpu se si-adune grauntie. Sî iarasi alta radia se duse la cojniti'a cu albinele sî le scolá; sî albinele numai decàtu si-scuturara aripiórele, es'ira de prin cascio-rele loru, sborara la flori sî la pomii cei infloriti sî incepura a adunà miere sî a si-o cará acasa. Mai pe urma venì o radia sî la patulu lenesiului sî lu lovì oblu 'n ochi, dór se va scolá sî elu. Dar elu se întinse odata bine, apoi cascandu sî foraindu se întórse pe ce-alalta parte.

Dupa Curtmann.

96. Avarulu séu scumpulu.

Erá odata unu omu fórte avutu, dar inim'a lui erá vertósa cá pétr'a sî nu lu lasá se faca nimenu vreunu bine. Déca se intemplá, se vina la cas'a lui vreunu seracu se céra ce-va, avarulu, cá se scape de elu mai curendu, i strigá inca de departe: „Nu e acasa domnulu!“ Sî óre nu aveá dreptu avarulu se díca asiá? Cine nu scie 'ntrebuintiá spre bine averea sea, este elu óre domnu preste dens'a, ori mai vertosu robulu ei?

97. Indurarea.

Celu-ce miluiesce pre seracu, dà imprumutu lui Domnedieu, sî dupa darea lui se va resplatí lui.

Pild. lui Solomonu c. 19, st. 17.

98. **Ши серакълӓ пӓте фаче вине.**

1. Adeceorі аззі пре ѓmenii zikîndӓ, къ кѡtare ши кѡtare пӓте фаче вине, къ аре din че. Дар ѓре серакълӓ нѡ пӓте? Аззигі!

2. Ӕнӓ фечіорӓ de месеріѡ, алӓ кърѡї нѡме нѡмаї бѡнълӓ Domnezeӓ їлӓ ва фї счиindӓ, кълѡtorindӓ odatӓ дѡпѡ обичеїлӓ лорӓ ши гѡлѡndӓ—ши бѡнїшорїї de дрѡмӓ, лнчепӓ сѡ чершѡскѡ. Антре алтеле венї ла о касѡ, лн кареа афлӓ о мѡїере серакѡ волнавѡ, кареа лї респѡnce tricтѡ din патӓ, къ сѡ ї deа Domnezeӓ dїntr'алѡ parte, къчї dїnca нѡ ї пӓте да нимїкӓ, деѓрече ши ea аре лїпсѡ de ажѡtorїлӓ алтора. Тїнерѡлӓ се ретрасе фрѡмошелӓ пе ѡшѡ; дар дѡпѡ вре о ѓрѡ їар венї, їnтрѡ їn каса мѡїереї челеї серачс, се дѡсе 'пчетїшорӓ пѡпѡ ла масѡ ши дескѡркѡ din amendѡѡе бѡзѡпареле о мѡлїime de фѡлїї de пѡне ши де крѡчерї, че ї адѡпѡсе лнтр'ачеа кѡ чершїтѡлӓ. „Дїне сїрманѡ мѡїере,“ zїce, „къ тѡ естї маї серакѡ ши декѡтӓ mine.“ Ши къ ачѡѡta се ретрасе ши се дѡсе.

Dupa Hebel.

99. **„Plѡca-te!“**

Unu barbatu vestitu, Veniaminu Franklin, fiindu inca june de 18 ani, se duse odata cu ѓrecare trebuintia la unu preotu. Candu есї dela densulu, fiindu in discursu viu cu preotulu, nu vedїu, cātu de scunda (josu) ера о usia, prin carea aveá se трѡca, сї panacandu prinse preotulu de veste сї i strїgà: „Plѡca-te! Plѡca-te!“ — Franklin сї pipaise cu capulu, cātu ера de

vertosu pragulu de susu alu usiei. „Fia-ti de invetiatura acésta intemplare!“ dîse preotulu in-tieptu. „Esti tineru inca sî vei intempliná multe in viétia-ti; invétia-te de tempuríu a te plecá, cá se nu te lovesci cu capulu sî de mai mari!“ Lui Franklin asiá i se puse la inima svatulu acest'a, încátu cá betrànu de 79 ani si mai aduceá aminte de intemplarea cu usi'a, sî spunea, ca invetiatur'a preotului totdeun'a in viétia. i' a prinsu fórte bine, sî ca sî acum, de câte ori vede pre unulu ori pre altulu portandu nasulu prea pe susu sî prin aceea nefericindu-se, recugeta cu multiemita la usi'a cea scunda a preotului.

Dupa Schlez.

100. Dreptatea 'nvinge.

1. Abb'a, regele Persiei, fiindu odata la venatu, se perdù de sotii sei sî retaciá singuru numai cu vezirulu (generariulu) seu prin munti. Aici dete preste unu baiatu, care paziá o turmulitia de oi sî cantá din fluieru sî erá cu voi'a buna, cá candu toti muntii acei-a cu tóte bunurile lor aru fi fostu ai lui. Regele incepù a lu intrebá de un'a sî de alt'a, sî baiatulu respunse cu atàt'a agerime, încátu regele, surprinsu de mintea lui, lu luà la curtea sea cá se lu crésca. Din baiatulu pastoriu se facù unu barbatu fórte alesu, sî regele, vediendu dreptatea sî onestitatea (omeni'a) lui, lu facù camerariu preste tóte vistieriile sele.

2. Ali-Beiu — càci asiá se chiamá elu acum — sî 'n domni'a acést'a remase modestu, dreptu

sî onestu. Dar cu tóte acestea aveá sî elu inimici la curtea regésca, cari cautau se lu surpe; Abb'a in sa lu cunosceá prea bine sî nu dedeá credia-mentu limbелору celoru viclene. Dar Abb'a mori sî 'n loculu lui se facu imperatu Sefi, carele erá fórte suspiciunatoriu. Neinctandu dusmanii lui Ali, a lu invinuí pre acest'a, ca manánca sî despóia vistieri'a regésca, regele i demandà odata cu asprime, cá 'n terminu de dóue septemàni se si-dea socotel'a, càci e lipsitu din postulu seu. Ali nu se sparià, càci inim'a lui erá curata, ba se rogà, cá nu in dóue septemàni — in care res-tempu inimicii i-arú fi mai potutu face multu reu, — ci numai decátu se i se iá socotel'a. Deci se facu asiá; dar regele nu aflà intr'ens'a nici cea mai mica scadere.

3. Cu tóte acestea crediendu, ca camerariulu va fi ascunsu in cas'a sea multe lucruri pretiúse, se duse se caute sî acolo; in sa spre mirarea sea aflà cas'a atátu de simpla sî de seracutia, incátu nu semená nici decátu a casa domnésca. Atunci unulu din curtenii, ce erau cu regele, aretà ace-stui-a o usia de feru cu lacate mari pe dens'a, sî regele 'ndata intrebà pre Ali, ca ce are acolo? Ali inrosi sî se rogà, cá se nu lu faca a aretà sî camer'a aceea; dar regele, carele cu atàta mai vertosu credeá, ca acolo voru fi ascunse cine scie ce comori, demandà cu totdeadinsulu, a se deschide usi'a. Sî ce vediù? — Patru paretii albi, apoi intr'unu coltiù o flurieritia pastorésca, o ma-

ciuca, o traista sî o haina rea rupta, - lucrurile, cu cari venise Ali dela oi, sî cari le pastrase cá nisce scumpe suveniri de starea sea de mai nainte.

4. Regele, petrunsu de virtutea cea admirabile a camerariului seu, incepù a plànge, sî toti cei defatia plànsera impreuna cu elu, sî acuatorii mincinosi între imbratîsiàri sî sarutàri si-cerura iertare. Ali iertà pre toti. Apoi, la rogarea regelui, elu remase camerariu regescu pe tóta viéti'a, facendu bine tuturoru unde poteá, ear pentru sine remanendu totu seracu pàna la mórte.

101. Iubire de dreptate.

Unu omu seracu, care cu ostenéla din lucrulu màniloru sele se nutriá pre sine sî pre cei siese copii necrescuti, ce i aveá, arandu odata unu locsioru, dete cu plugulu preste o laditia de feru, sî desfacendu-o, o aflà plina de galbini. Bietulu omu de bucuria nu sciá, ce se faca; dar dupace se reculese, ingenunchià josu sî multiemè lui Domnedieu, care chranesce paserile cerului sî imbraca crinii càmpului, ca i a ajutatu sî l'a scapatu din lipsa intr'unu modu atátu de neasceptatu. Insa mergendu spre casa cu lacriti'a, si dandu cu socotél'a, ca a cui póte se fia fostu sî cine se o fia ingropatu acolo, si-aduse aminte, ca mosiór'a fusese mai nainte a unui omu avutu, carele morise fàra veste in tempu de resbelu, sî ca elu o cumperase dela fiulu acestui-a, carele insa acum erá mai seracu decâtu seraculu in-

susi. A acestui-a dar, cugetà bravulu tieranu, este comór'a, sî nu a ta; càci tu ai cumperatu dela densulu numai pamentulu, nu sî ce a fostu ascunsu in pamentu. Indata se duse cu lacriti'a la vecinulu scu sî i o dete dîcendu: „Eata ce ti-dà tie Domnedieu astadi prin mànile mele!“ Acest'a immarmurì de bucuria, sî petrunsu de multiemita càtra bunulu sî dreptulu aflatoriu, dîse: „Nu asiá, frate draga! Domnedieu a voitu se ne ajute la amendo; se 'mpartîmu dar fratiesce comor'a sî viéti'a!“

Dupa Schwarz.

102. Sarcin'a cea grea.

Unu omu avutu luase cu nedreptate dela o veduva seràca unu locsioru, din care traidà ea cu cas'a sea. Veduv'a se rogà se i deá barem unu sacu de pamentu din iubit'a sea mosióra, sî dupa-ce i se dete voia, ea umplì saculu cu pamentu. Acum iar rogà pre bogatulu nedreptu se aiba bunatate se i ajute, cá se si-puna saculu pe umeru. Bogatulu, cá se scape de ea mai curendu, s'apucà se i ajute, dar indata tranzi saculu la pamentu, strigandu, ca e prea greu. „Dar agrulu întregu,“ — dîse atunci veduv'a amarita — „nu ti va fi prea greu, candu va fi se lu iai pe umeru sî se mergi cu elu nainte judecàtiei lui Domnedieu?“ — Omulu se spaimentà de aceste cuvinte, cunoscu pecatulu seu sî redete veduvei agrulu.

Dupa Schmidt.

103. Resplat'a faptei bune.

1. Fiindu odata tempu de fómete, o muiere seraca umblá printr'unu satu din casa 'n casa, cer-

sîndu cîte o bucatîca de pîne. La multe locuri i se dá cîte o uscatura mucedá, la altele nimic'a, ba inca sî vorbe grele; numai in cas'a unui omu seracu sî betrãnu fu priimita cu cuvinte blãnde, dusa in cas'a calda sî ospetata dupa potintia.

2. In diu'a urmatóre fura chiamati la curtea domnésca din satu toti acei locuitori, la cari cer-sîse muierea cea seraca. In mijloculu salei erá tinsa o mésa lunga, óspetii fura pusi la mésa, sî fiacare priimí cîte o bucatá de pîne mucedîta, de póme stricate, de faina rea s. a., séu sî nimic'a, dupacum adeca dedusera sî ei eri la muierea cea seraca. Cãci serac'a acést'a nu fusese altu cine-va, decãtu proprietarés'a din satu, carea voise se cerce in modulu acést'a inimele sateniloru sei. — Ear la o parte a salei steteá o mesutia mica acoperita cu cele mai bune sî mai alese bucate. Sî intrandu dómn'a in sala, díse: „Eu amu fostu acea cersîtóre de eri sî voiamu se probezu indurarea vóstra in tempulu acést'a atãtu de greu. Acesti doi ómeni seraci m'au priimitu sî mi-au datu de mancare dupa poterea loru, de acéa ei siedu astadi la mésa cu mine sî le voi dá sî ce-va ajutoriu pe fiacare anu; eara voi multiemiti-ve cu darurile, cari mi le ati datu mie eri sî cari acum le vedeti dinaintea vóstra. Dar ce e mai multu, aduceti-ve aminte, ca asemenea resplata veti aflá pentru faptele vóstre sî dupa mórte in lumea ceealalta!“

Dupa Chr. Schmid.

104. „Nu ne duce in ispita.“

Intr'unu satu, fiindu dusi cei mai multi locuitori la cetate la târgu, remasese unu copilu singuru in cas'a parintloru sei. Dupace elu preste dî seversîse frumosu tóte lucrurile, câte i se dedusera, sér'a, ne mai venindu parintii acasa, incuià pórt'a sî usi'a sî voiá se se culce. Dar, precum invetiase dela parinti sî din scóla, nainte de a se culcá, puse mánile frumosu laolalta sî incepù a si-face rogaciunea de sér'a. Intr'aceea unu furu sarise in curte sî venise pàna sub feréstra, cá se pandésca sî apoi se intre sî se fure. Baiatulù dícea rogaciunile sî ajunsese pàna la sfarsítulu dela „Tatalu nostru,“ unde se díce: „Sî nu ne duce 'n ispita, ci ne mantuieste de celu reu.“ Furulu remase incremenitu la aceste cuvinte, cari cá unu fulgeru lovira in inim'a lui; sî fàra de a scí, ce face, impletecì sî elu mánile sî se rogà sî elu dupa baiatulù din casa: „Sî nu ne duce in ispita, ci ne mantuieste de celu reu.“ Càci aducendu-si aminte de fapt'a cea rea, ce fusese gat'a a seversî, i parù reu din inima de ea, se rogà lui Domnedieu cu lacrimi se lu ierte sî se reintórse cu inim'a infrànta, fàra de a luá barem unu cuiu. Sî, de atunci incolo, lapedan-du-se cu totul de naravulu seu celu reu sî ticalosu, se facù omulu celu mai dreptu sî mài de omenia pentru tóta viéti'a.

105. Semnele mortiei.

1. A fostu odata unu omu avutu, carele ade-seori faceá daruri pe la biserici sî dá de poména

la seraci; sî pentru aceea Domnedieu i promisese, ca nainte de mórte i va tramite trei semne, cá se scia, se se gatésca. Acum omulu se 'ncredii sî nici grija nu mai aveá de mórte, ci mancá sî beá sî traiá totu in bucurii sî yeselii. Dar venì tempulu de 'mbetranì sî elu, sî odata numai se trediesce, ca nu voru se lu mai póрте piciórele sî i se stràmba spinarea; nu trecù multu, sî orbì; sî iarasi nu trecù multu, sî sî absurdî. In sfarsîtu i venì sî lui rendulu se se duca din lume, sî Domnedieu lu chiamà la sine. Atunci omulu se sparià, càci nu erá gat'a de plecare, sî incepù a cartí asupr'a lui Domnedieu, ca nu s'a tînutu de cuventu, càci nu i aru fi datu cele trei semne. „Asculta“, i dîse atunci glasulu lui Domnedieu; „mai antàiu te amu garbovitu, acest'a a fostu unu semnu; dupa aceea te amu orbitu, acest'a a fostu alu doilea semnu; pe urma te amu sî absurditu, acest'a a fostu alu treilea semnu. Eata dar, ca eu m'amu tînutu de cuventu, dar tu n'ai bagatu in séma semnele mele.“

2. La càti ómeni le dà Domnedieu aceste semne! Sî càtu de putini le iau in séma!

Din trad. lui Haltrich.

106. Hãrc'a séu capatièn'a.

Unu domnisoru màndru, calare pe unu armasariu sprintenu, se preumblá odata pe càmpu, se uitá cu sumetîa in drépt'a sî 'n stàng'a, sî candu lu salutau lucratorii, elu de sumetiu, ce erá, d'abiá miscá cu capulu in locu de multiemita. Càci

cugetá: „Càtu de frumosu, 'de avutu, de mare sum eu pe lãnga acesti seraci, cari muncescu aici!“ Intr'aceea din intemplare trecù pe lãnga unu cimiteriu (progade), sî gropariulu tocmai sapá o grópa nóua pentru cine-va. Dar dintr'o grópa vechia scosese o capatiêna, sî stá uitandu-se la ea. Coconasiulu lu vediù sî lu intrebà: „Ce te uiti asiá la capatiên'a aceea, gropariule?“ „Eata,“ respunse acest'a, „me uitu sî me gandescu eu in mine, ca óre dela vr'unu omu de rendu cá noi va fi hàrc'a acést'a ori dela vreunu domnu cá Domni'a Ta; dar indesiertu mi batu capulu, càci nu potu aflá.“

XIII. Ocupatiunile ómeniloru.

107. Ocupatiunile ómeniloru.

1. Domnedieu a voitu, cá toti ómenii se lucre sî din lucrulu loru se traiésca; càci inca lui Adamu i-a dîsu: „Intru sudórea fetiei tale vei mancá pànea ta!“

2. Dar nu toti ómenii potu lucrá u n'a, pentruca ómenii au multe trebuintie, sî de acéea feluriti ómeni lucra la felurite lucruri. Lucrulu acel'a, dupa care mai cu séma traiesce omulu, se numesce ocupatiunea lui. Unii ómeni traiescu din lucrarea pamentului, sî acei-a se numescu lucratori de pamentu, plugari séu agronomi. Altii traiescu

din prasirea vitelor, și acei-a se chiama economi de vite, ear deca se ocupa mai cu séma cu grij'a oilor, oieri. Altii scotu din pamentu petrile cele folositóre, precum: sarea, ferulu, aurulu, argintulu s. a. Loculu, unde se afla și se sapa ori se taia astfelu de petri, se chiama baia; de aceea și ómenii, cari se ocupa cu scóterea lor, se numescu baiesi.

3. Darurile acelea, care le dà Domnedieu din pamentu, ori care le castiga omulu dela animale, le numimu producte crude. Multe insa din productele crude in starea lor acést'a nu se potu folosi, ci trebuiescu prelucrate. De aceea o multíme de ómeni se ocupa cu prelucrarea productelor crude. Acesti-a apoi se numescu meseriari, și ocupatiunile lor se chiama meserii. Altii iarasi se ocupa cu crescerea, invetiarea, luminarea, securitatea, sanatatea, pacea și liniscea dintre ómeni. Pentru crescerea, invetiarea și luminarea altor-a lucréza toti invetiatorii și preotii, pentru securitatea dintre ómeni suntu pusi toti diregatorii și judecatorii, pentru sanatatea ómenilor se ingrijescu doftorii séu medicii, in sfarsítu pentru sustínerea păcei și a liniscei suntu meniti ostasii séu soldatii.

108. **Economi'a vitelor.**

La inceputu ómenii traiau numai din erburile și fruptele, ce cresceat dela natura pe càmpuri și prin paduri, precum și din pescuitu și venatu.

Mai târziu, vedindu, ca unele animale suntu foarte folositoare atât pentru nutrimentu, câtu și pentru îmbracaminte și alte lucruri, începura a adună aceste animale împregiurulu loru și a le îmblândi. Și asiá, fiindca animalele acestea îmblândite nu poteau totdeodata se fia și spre ajutoriulu omului și se caute și pentru sine nutrimentulu de lipsa și se se și apere de alte animale dusmane loru: pentru aceea erá prea cu dreptate, cá omulu se se îngrijésca și de nutrimentulu și de tóte trebuintiele loru. Din acésta îngrijire s'a dezvoltatu apoi cu incetulu economi'a vitelor, din carea traiescu până in diu'a de astadi o multime mare de ómeni. Acesti-a tînu turme de oi, cai, boi și alte animale doméstice. Dela unele iau lán'a, altele le folosescu pentru calaritu și pentru portarea poveriloru, apoi vendu din ele și din produsele loru, la anumite tempuri le omóra, luandu-le carnea, pelile, córnelé s. a. pentru nutrire séu îmbracare séu alte trebuintie ale sele. Economulu de vite petrece mai cu séma afara la munti séu campii cu turmele sele. Déca se finesce pasiunea intr'unu locu, elu máná turmele sele mai departe, și asiá nu are locuintia stabile (statornica), ci umbla împreuna cu animalele sele din locu in locu. Acestu felu de viétia calatóre se numesce viétia nomádica, și ómenii și popórele, ce ducu astfelu de viétia, se numescu nomádi. Avraamu, Isaacu și Iacobu au fostu nomádi. Astadi numai in tierile cele

mai necultivate se mai afla nomadi; căci loru le trebuiescu locuri largi, cu pasiuni multe și cu ómeni putini.

109. Agricultur'a.

1. Къндѣ веzi тѣ актѣzi пре церакълѣ аръндѣ, ачѣсѣа цѣ се паре пóте знѣ лѣкрѣ мѣкѣ, неѣнсемнатѣ ши де тóте зилеле. Дар те лншелѣ; плѣгълѣ сѣѣ арагрѣлѣ ecte зна дѣн челе маї марї инвенциѣнї але минѣї оменесѣї, ши кѣ дрентѣ къвѣнтѣ се зиче, кѣ плѣгълѣ а скѣмбатѣ тóтѣ фаца пѣмѣнтѣлѣї. Къндѣ ши де чѣне ши знде с'а афлатѣ плѣгълѣ, нѣ се сѣїе; дар де сѣгрѣ сѣнтѣ мѣї де анї де атнчї.

2. Отълѣ кѣ плѣгълѣ скорменесче пѣмѣнтѣлѣ, апої арнкѣ лн елѣ семѣцеле селе ши ле акопере аколо. Грѣзнѣлѣ пѣтрезесче, ши ѣнтр'знѣ modѣ минѣнатѣ, каре нѣмаї Domnezeѣ сѣнгрѣї ѣлѣ сѣїе, ресаре дѣн елѣ знѣ цermenелѣ верде, каре кѣ лнчетълѣ се рѣдѣкѣ прecte пѣмѣнтѣ. Domnezeѣ дѣ ла тѣмпѣлѣ къвенѣтѣ плóїа ши сóре, ши актфелѣ тѣнера плѣнтѣцѣ, кареа ла 'нченѣтѣ е нѣмаї ка о ацѣшóрѣ сѣбѣїре, кресчó, се 'нѣресче ши 'н сѣѣршѣтѣ фаче фрѣнтѣ. Ачеста отълѣ ѣлѣ кълеце ши-ѣлѣ грѣжесче, — ши еалѣ грѣзнѣлѣ ачела мѣкѣ не дѣ пѣнеа чеа де лѣпсѣ pentрѣ вѣдѣтѣ.

3. Отълѣ, лѣкръндѣ odatѣ пѣмѣнтѣлѣ, нѣ се пóте депѣрта де лѣнгѣ дѣнселѣ, чї требѣїе сѣ-лѣ грѣжескѣ некѣрmatѣ; де ачееа ши-а фѣкѣтѣ локѣїнѣа сеа лѣнгѣ пѣмѣнтѣлѣ, че л'а араѣ, ши с'а фѣкѣтѣ аколо локѣїторѣї статорнѣкѣ. Лѣнгѣ tatѣ с'а ашезатѣ маї тѣрзѣї фѣїѣлѣ ши

фѣика кѣ порорѣ, џинерѣ, непомѣ, — ши еалѣ дѣченѣтѣлѣ челѣ д'ѣнтѣлѣ алѣ сателорѣ ! Ши де оре че пѣгѣлѣ а лератѣ май ѣнтѣлѣ пре омѣлѣ де знѣ пѣмѣнтѣ анѣ-митѣ ши прѣн ачѣста а пѣсѣ темейѣ вѣеѣреѣ ла олатѣ а џменѣлорѣ: пентрѣ ачѣса пѣгѣлѣ totdeзна а фостѣ ши ва фѣ дѣ mare опоре. — Oamenii, карѣ трѣескѣ дѣн пѣгѣ, се пѣмескѣ пѣгѣгарѣ сѣѣ агро-номѣ, еар окѣпаѣѣзна лорѣ се пѣмесче агрѣкѣлтѣрѣ. Пѣгѣгарѣлѣ есте фѣндаментѣлѣ тѣтѣрорѣ стѣ-рѣлорѣ де џменѣ, кѣѣ елѣ дѣ тѣтѣрорѣ пѣнеа. De ачѣса зѣче деспре елѣ кѣтареа: „Челѣ пѣгѣгарѣ сѣѣ сѣре, кѣ тѣлѣ сѣѣоре, толѣ че агонѣсече, кѣ тоѣ дѣпѣресече.“

110. Onóre plugariului!

Unu tineru nobile, ce erá la curtea regelui Ludovicu XII. din Franci'a, tractase odata fórté uritu cu unu tieranu. Regele intielese de acést'a, sî demandà, cá tinerului resfetiatu se nu i se deá pàne la pràndiu. Asiá se sî urmà. Candu se asternura mesele pentru pràndiu, la toti se puse pàne dinainte, numai lui nu. Elu cerù pàne de dóue, de trei ori, sî fiindca nu i se dete, merse la regele se se plànga. Regele lu intrebà, de ce nu se multiemesce cu celelalte bucate, cari suntu destulu de bune, ci mai cere sî pàne? „Pentruca fàra pàne nu e bunu nimic'a,“ respunse tinerulu. „Cérca barem odata!“ dîse regele; eara elu reflectà, ca fàra pàne nu póte traí. Atunci lu infruntà regele dicendu: „Vedi, déca

tu insuti dîci, ca fàra pàne nu poti traí, apoi pentru ce ti batusi astfelu jocu de tieranulu, carele 'n sudórea fetiei sele ne dà tuturoru pànea cea de tóte dîlele?!“ — Tinerulu se rusînà acum pentru portarea sea cea necuvenita fatia cu tieranulu.

111. Meseriile.

Productele acelea, ce ni le dà economulu de vite dela animale, séu plugariulu le scóte din pamentu, séu natur'a ni le daruiesce insasi de sine, se numescu producte crude. Acestea apoi se prelucra dupa feluritele trebuintie ale ómeniloru. Astfelu vedemu, ca se prelucra pelea, perulu, làn'a, seulu, córnelu animaleloru sî se facu din ele cojóce, incaltiaminte sî alte lucruri, pelerii, materii de haine, luminàri, pepteni, bumbi sî câte sî mai câte alte celea trebuincióse sî folositóre. Astfelu vedemu, ca se prelucra productele cele de mancare, gatindu-se din ele feluri de bucate. Astfelu vedemu, ca se prelucra aurulu, argintulu, ferulu, aram'a, lutulu, lemnulu, cànep'a, inulu, paiele, petrile s. a. Ómenii, cari se ocupa cu prelucrarea productelor crude, se numescu meseriaru; ocupatiunile lor se numescu meseríi; sî productele acestoru meseríi se chiama manufacture, adeca lucruri facute cu màn'a. — Asiádara papucar'a, mesar'a, lemnar'a, faur'a (cu coac'a!), croitor'a (nu sabaitulu!) pensar'a (nu tocac'a!) — suntu meseríi. Panacandu cine-va invétia o mesería, trebuie se

servésca la unu maiestru sî se numesce invetiaceļu; dupăce a invetiatu, se face calfa séu sodalu, sî numai dupăce a calatoritu prin tieri straine sî e 'n stare se lucre de capulu seu sî se invetie sî pre altii, atunci se face sî elu maiestru. Sî asiá e la tóte: celu-ce va se invetie pre altii, trebuie mai antáiu se 'nvetie elu insusi, sî celu-ce va se demande altoř-a, trebuie mai antáiu se se invetie la ascultare! — Meseriarrii locuiescu mai cu séma la cetáti sî orasie, ear plugarii sî economii de vite mai alesu la sate.

112. Meseriile nu suntu rusínóse.

„Amu venitu la Santí'a Ta“, dîse Silvestru càtra preotulu satului seu, mergendu intr'o séra la densulu, „cá se Te rogu de o invetiatura; càci sciu, ca bucurosu ne inveti sî nu Ti e greu de omulu seracu.“

Preotulu. Toti suntemu datori a ne'nvetiá unii pre altii cu ce scimu; dar s'audîmu, ce veste e, Silvestre?

Silvestru. Santí'a Ta scii, ca eu traiescu cu oste-néla sî cu sudóre destula de adi pàn' màne. Càci afara de cascíor'a, unde siedu, sî unu petecu de mosíora, ce mi a remasu dela parinti — Domnedieu se-i odichnésca! — n'amu alta avere, ear copii amu multi, sî trebuie se mi batu capulu díu'a sî nóptea, cum se le castigu sî se i invetiu sî pre ei a si castigá cu dreptate pànea loru. Acum Teodoru a esítu díu scóla sî scie cetí sî scrie frumosu, sî mi aru fi voi'a se lu dau se invetie o meseríá; dar muma-sea díce, ca nu lu lasa nici decum, càci e rusíne se 'nvetie meseríá, precumu n'a mai invetiatu nici neamu de neamulu

nostru. Sî eu dieu de aceea amu venitu la Santî'a Ta, se ne'nveti, cum aru fi mai bine?

Preotulu. De aceea, ca Ann'a, nevêsta-ta, nu se invoiesce, nu trebuie se te miri; càci asiá e omalu: lucrulu celu nou totdeun'a i se pare siodu, sî nu i aru placé nici unui-a se faca elu inceputulu. Dar Domnedieu bunu cugetu ti a datu; meseriile suntu fôrte bune sî folositoare, sî este o dîcatóre: ca ele au fundu de auru —

Silvestru. Bine, ast'a o vedu sî eu, dar vedu ca noi pân' acum nu le amu invetiatu.

Preotulu. Destulu de reu, ca nu le amu invetiatu! De buna séma, de le invetiamu sî le pretuiâm, eramu astadi mai departe decátu unde suntemu. Eata altii, cari le au invetiatu, càtu suntu de departe inaintea nóstra!

Silvestru. Dar óre nu e rusîne a te apucá de meserii?

Preotulu. Rusîne?! Dar a ará sî a sapá rusîne e?

Silvestru. Ba noi cugetám, ca nu e rusîne.

Preotulu. Dar a cosi séu a 'mblatí rusîne e?

Silvestru. (Tace sî stà pe gánduri.)

Preotulu. Vedi dar, déca a lucrá cu sap'a séu cu imblaciiulu séu cu plugulu séu cu cós'a nu e rusîne, apoi pentruce se fia rusîne a lucrá cu sul'a séu cu aculu séu cu bard'a séu cu ghileulu? Au nu totu felulu de lucru este lasatu dela Domnedieu pentru folosulu nostru? Nu, fetulu meu, nu lucrulu e rusîne, ci lenevirea sî furtulu! Sî inca sî mai multu decátu rusîne: acelea suntu pecatu. Ear a lucrá cu dreptate sî a ti-castigá traiulu dupa lucrulu teu, e lauda sî onóre sî inaintea lui Domnedieu sî inaintea ómeniloru celoru-ce judeca cu mintea, ear nu numai cu ochii. Tocmai pentru sateni de acei-a, cari au mosîa

putîna sî prunci multi, nimicu nu e bunu cá meseri'a. Déca vei impartî tu mosiór'a ta in 6 — 7 pàrti, cá se ajunga la toti copiii, spune-mi, folosi-se-voru ei cu aceea? De siguru ca nu. De aceea dà nu pre unulu, ci pre doi, trei la meserii, sî nu te superá nimicu, déca in càti-va ani i vei vedé sî mai necajiti putîntelu; càci mai bine se ostenésca sî se suferé acum, sî mai tardîu se te bineçuvinté, decàtu se i tîni pe lîngatine, astadi fàra lucru, màne fàra pàne, sî se te blasteme, ca n'ai fostu in stare a le portá de grija.

Silvestru. Multiemescu parinte, cunoscu ca e asiá, tocmai asiá voiu face; màne ducu pre Teodoru la cetate sî lu-dau la cojocarí, càci acolo l'aru trage pre elu inim'a. Apoi cine va ride, rida, — déca n'are altu lucru mai de lipsa!

Preotulu. De acést'a nu ti pese! Urméza numai asiá; càci tocmai cei-ce voru ride astadi, màne, — déca voru vedé ca e bine ce ai facutu tu, — voru face sî ei. Teodoru se aiba numai totu portàrile de pàna acum, sî apoi nu te teme! Càci nu rusîne sî intristare, ci bucuria sî onóre sî odichna la betrane-tiele tale vei secerá pe urm'a lui. —

Sî cu ajutoriulu lui Domnedieu asiá se sî intemplà.

113. **Comerciulu.**

Nu tóte locurile pamentului producu tóte cele de lipsa pentru ómeni, ci la unele locuri se facu bucate, la altele vinuri, la altele póme séu frupte pretióse, la altele iarasi crescú lemne de lucru, intr' altele se afla metale, precum: auru, argintu, feru, arama s. a. Domnedieu a impartîtu darurile sele minunatu: nu este nici unu locu,

care se le aiba tóte, sî iarasi nu este nici unulu, carele se nu aiba nimic'a din cele de lipsa séu de folosu pentru omu. Sî precum e cu productele cele crude, asiá e sî cu ale meseriiloru: intr' unu locu se lucra un'a, intr' altulu alta meseria mai multu. De aceea apoi au fostu de lipsa, cá ómenii între sine se faca schimbu cu productele sî manufacturile lorú, ajutorindu-se astfelu unii pre altii. Cá plugariulu séu viieriulu séu maiestrulu se care (transpórte) productele sele dintr' unu locu intr' altulu, nu erá totdeun'a cu potintia, càci ei trebuiau se steá pe locu sî se produca mai departe; ci pentru schimbarea acést'a a feluriteloru producte a trebuitu se se formeze o classa deosebita de ómeni. Acei ómeni dar, cari mijlocescu acésta schimbare, adeca cei- ce ne aducu nóue lucruri dintr' alte tieri sî iarasi ducu dela noi lucruri de acelea, de cari noi avemu de prisosu si altii nu le au, se numescu negociatori séu comercianti, sî lucrarea lorú se numesce negociatoriá séu comerciú. Negociatoriile cele mari se afla mai cu séma pe la cetàti.

114. Orasiulu (cetatea).

1. Unu locu, in care locuiescu ómeni multi, ce traiescu mai cu séma din meserii sî din negociatoriá, se numesce orasiu; séu déca orasiulu este incungiuratu cu ziduri, siantiuri sî turnuri de aperare, se numesce sî cetate. In orasie stratele (ulitiele) suntu pardosite cu petri, casele

suntu mai mari, mai pompóse sí mai scumpe, decâtu la sate. Orasiere suntu locurile de adunare ale ómeniloru sí mǎrfúriloru din mai multe tñnuri. Astfelu de adunári se numescu tǎrguri, sí se facu ori in tóta septemǎn'a la anumite díle (tǎrguri de septemǎna), ori numai de câte-va ori intr' unu anu (tǎrguri de tíera).

2. La orasie au siederea sí diregatoríile cele mai mari, cari priveghiéza, cá se traiésca ómenii in pace, in linisce sí cu dreptate. La orasie se afla sí militi'a séu ostasímea, carea cu armele in màna sustíne pacea sí bun'a renduíela inlauntrulu tierei, sí apera tíer'a de inimici. La orasie suntu sí scólele cele mai mari, la cari adeseori se aduna sute de tineri din tóte pǎrțile, sí alte asiediaminte facátore de bine.

115. Câte-va notiuni.

O zidire, unde locuiescu soldati, se chiama casarma. O zidire, unde se grijescu bolnavii, schilavii sí betránii, se chiama spitalu. O zidire, unde se crescú copii fǎra parinti (orfani), se numesce orfanotrofiu. O casa, unde lucra (scriu) diregatorii, se chiama cancelaria. Unu locu de preumblare, presaratu cu síruri de arbori umbrosi, se numesce aleiu séu promenata.

116. Diregatoriile.

1. Diregatoríile séu domniile séu stapanfile suntu lasate dela Domnedieu, cá se sustína intre

ómeni dreptatea, rendulu bunu sî liniscea. Nu toti ómenii suntu buni, nu toti asculta de legi, sî nu toti respectéza drepturile altoru ómeni, ci unii suntu rei sî facatori de stricaciuni sî de pagube. Astfelu apoi cesti rei totu mereu aru superá sî aru vatemá pre cei buni, sî furturile, certele, hotiile, batàile sî câte tóte alte fapte rele nu s'aru mai curmá dintre noi, déca nu aru fi cine-va, care se le 'mpedece. Acést'a o facu diregatoriile, cari priveghiéza neincetatu, cá se nu se póta intemplá astfelu de rele, séu déca s'au intemplatu, se le afe, se le pedepsésca sî se le indrepte. De aici se vede, càtu de folosítóre sî de trebuincióse suntu intre ómeni diregatoriile. De aceea noi trebuie se le onoràmn, se ascultàmu poruncile loru, sî se ne supunemu loru de buna voia, din cunoscintia, nu numai de frica.

2. Sântulu Apostolu Pavelu díce despre diregatorii in epistolí'a sea càtra Romani capu 13, st. 1 sî 2: „Totu sufletulu se se supuna stapaníloru celoru mai inalte; ca nu este stapanía fàra numai dela Domnedieu; sî stapaníile, care suntu, dela Domnedieu suntu renduite. Pentru aceea celu-ce se improtivesce stapanirei, renduie-lei lui Domnedieu se improtivesce; ear cari se improtivescu, judecata síesi voru luá.“

117. Жѣдекъци.ле сінтѣ сьрѣчїѣ.

Днѣлѣ дин челе маї реле обїчеїзрї але преа мѣлторѣ óменї естѣ а порта жѣдекъци. Дїрегъторїле нѣ маї потѣ скъпа де еї, кѣчї еї пентрѣ тóте нїмїкзрїле дутрѣ дн прочесе, каре апої ле мѣнѣнкѣ

zilele челе скъмпе де лъкръ, і сторкѣ де пѣгип-
 тика авере, че аѣ, ши і ласъ серачї ши пре зпїї
 ши пре алцїї. Ши де ѣнде vine ачестѣ обїчеїѣ реѣ?
 Маї кѣ сѣмъ де аколо, кѣ еї пѣ счїѣ четї, пѣ счїѣ
 скріе, пѣ-ші счїѣ порта, кѣм се кѣvine, сокотелеле
 лорѣ, пѣ ши семнеза ла тїмпѣ че аѣ де а днсемна
 ши апої маї тѣрзиѣ се зїтъ лъкрѣлѣ; пѣ сѣпїѣ кѣ
 грїжѣ ла вїнзѣріле ши кѣмперѣріле ши токмеле
 лорѣ, ши прин ачѣста лъкрѣріле лорѣ кѣ тїмпѣ се
 днкѣркѣ тотѣ маї реѣ, днкѣтѣ ин сѣѣршїтѣ требїе
 сѣ алерѣе пе ла алцїї, ка сѣ ле афле дрепѣлѣ.
 Картеа, карма воїесче, ка вої тотѣ че е бѣпѣ сѣ дн-
 вецацї, еар реѣ нїмїкѣ, ве слѣне, кѣ прочеселе
 сїнтѣ фѣрте пѣгѣвїтѣре, ши вї о араѣ ачѣ-
 ста ин форма зпїї фабѣле фѣртѣсе дела поетѣлѣ
 Antonѣ Панѣ, карма сѣпѣ аша :

Povestea vorbei despre pricini sї judecãti.

Doue pisici dintr'o casa, sorori, frati vei se le dїci,
 In camara dupa mѣsa intrandu cá nisce pisici,
 Mirosira, cotilira din taleru in talerasiu
 Sїntre altele gasira sї o felia de casiu.
 Saru amendoue d'odata, asupra-i se gramadescu,
 Pentru elu voru se se bata, facu gura, se galcevescu,
 Sї un'a sї alt'a rele maraiã sї miuia,
 Se-lu impartia intre ele nici de cumu nu se 'nvoia.
 Sї cá se nu se mai certe mergu la cotoiu, ccru la elu,
 Cá prin drѣptѣ judecata se le 'mpace la unu felu.
 Cotoiulu cá unu cuminte, li-a dїsu: „Nu ve mai certati!
 Ce folosu mii de cuvinte? Eu sciu' cum ve impacati:
 Care le impaca tѣte, e cumpen'a pe pamentu,
 Sї improtiva-i nu póte nimeni se dїca cuventu.“

Dîcendu acesteia, apuca sî cumpenele pe locu,
 Cere casiulu se-i aduca, lu rumpe dreptu prin mijlocu,
 Pune intr'o parte sî-alt'a casiulu celu in dóue frantu,
 Inaltia cu mán'a 'ndata cumpen'a dela pamentu.
 Déca vede, ca 'ntr'o parte atârna mai greu nitielu,
 Ia din cealalta parte sî musca ce-va din elu,
 Sî pune iar, iar radica. Acum dincóci greu vediendu.
 Musca sî d'ací nitica, cá se potrivésca vrendu,
 Apoi iar sî iar sî iara, candu aci candu colea greu,
 Vrendu loru reu se nu le para, elu a muscatu totu mereu,
 Pán' se saturà pre sine sî lasà pàrtile mici,
 Atunci le potrivì bine sî le dete la písici.
 Ele dar silite fura astfelu a se multiemí,
 Déca minte nu avura singure a lu impartí.

118. Militî'a.

1. Militî'a séu ostasîmea e destinata pentru aperiarea tierei de dusmani dinlauntru sî dinafara. Militî'a dar este o stare fórte insemnata pentru ori ce tíera, sî datorinti'a de a militá nu este rusîne, ci onóre. Candu intra cine-va la militî'a, jura sub steagu credintia domnitoriului sî legiloru tierei, apoi capeta loculu seu in armata, de unde prin portári bune póte innaintá la trepte totu mai inalte. Soldatulu trebuie se asculte fàra de nici o improtivire de mai-marii sei, sî totdeun'a se fia gat'a a traí ori a morí pentru patrî'a sea sî pentru domnitoriulu acelei-a.

2. Militî'a este mai cu séma de trei feluri: pedéstra (infantería), calarétiá (cavalería) sî injrijitóre de tunuri (artilériá).

XIV. Tiér'a, patri'a.

119. Tiér'a nóstr'a.

1. Multe sate, orasie sî cetàti, cari stau subt unu capu séu domnitoriu, se numescu o tiéra. Tiér'a, in carea traimu, este patri'a nóstra. Patri'a nóstra se chiama Transilvani'a séu Ardélulu (Ungari'a, Bucovin'a, Romani'a s. a.)

2. Transilvani'a e o tiéra fôrte frumósa sî fôrte buna. Mai de tóte pàrtile ea e incungiurata de munti inalti, cari d'abiá in poterea verei se desbraca de nea. De aceea Transilvani'a sémena cu o gradina, sî muntii suntu zidulu impregiurulu acestei gradini. Ramii muntiloru se intindu sî inlauntrulu tierei, sî acolo se prefacu cu incetulu in déluri sî coline placute. Printre dealuri se deschidu siesuri sî vâli. Pe munti crescú bradii cei frumosi cu frundi'a cea lunga ascutîta, carea stà totu verde véra sî érn'a. Pe dosurile dealuriloru cresce padure sî érba de pasiune, pe fetie sadescu locuitorii víi sî pomi roditori. Prin siesuri sî vâli ridu gradini sî holde frumóse de gràu, cucuruzu, ovesu, ordiu, alacu sî alte frupte. Tiér'a nóstra are sî ape multe, parte statatóre, adeca lacuri, parte curgatóre. Din apele curgatóre cele mai mari suntu Muresiulu sî Oltulu. Tóte apele esu din tiéra, pentruca pamentulu Transilvaniei e mai radícatu decâtu alu tieriloru vecine.

3. In Transilvani'a locuiescu mai multe fe-luri de ómeni. Ómenii, cari se tragu dintr' un'a vitia sî vorbescu un'a limba, se numescu unu poporu. In unele tieri locuiesce numai unu poporu. In tiér'a nóstra suntu multe popóre, precum: Romàni, Unguri, Sasi (Germani, Nemti), Armeni, Greci, Evrei, Tîgani. Acesti-a toti tre-buie se traiésca in buna intielegere unii cu altii, déca voru, cá se fia fericiți.

120. Cum a fostu Transilvani'a in tempii vechi.

In patri'a nóstra n'au locuitu totdeun'a popórele acelea, cari locuiescu in ea acum. Cu multu inainte de nascerea lui Christosu, cam de vr'o 2000 ani sî mai multu, locuiá in Transilva-ni'a unu poporu, ce se chiamá Daci séu Geti. Acesti-a avura mai de multe ori batàii cu Romanii, cari locuiau in Itali'a sî erau poporulu celu mai potinte sî mai vestitu in tempurile cele vechi; sî fiindca Romanii tocmai pe atunci aveau imperati slabi sî rei, Dacii i sî batusera in mai multe renduri. Dar facendu-se imperatu Tra-ianu, (pe la anulu 100 dupa Christosu), elu venì cu ostile romane asupr'a Daciloru, i batù cumplitu de mai multe ori, le luà cetatea regé-sca, sî pre regele loru asiá lu strimtorì, incàtu singuru si-luà viéti'a. Apoi ocupara Romanii tiér'a, lucrara pamentulu, facura drumuri, sapara ocne sî bái sî zidira cetàti, din cari au remasu multe urme pàna in diu'a de astadi. Dela Ro:

manii acesti-a, adusi de Traianu, se trage sî inceputulu nostru alu Romàniloru. Dupa 167 ani Romanii parte mare se retrasera preste Dunare, unde stranepotii loru sub numele de Macedo-Romàni locuiescu inca sî acum; ear in Transilvani'a — carea insemnéza: tiér'a dincolo de padure — sî in tierile vecine nevalira popóre barbare, precum Gotii, Hunii, Gepidii, Avarii sî altele. Pe la anulu 900 venira Magiarii séu Ungurii, sî parte subjugara pre Romàni cei imparechiati intre sine, parte facura pace sî legatura de fratîetate cu ei. La anulu 1003 Stefanu, regele Ungariei, luà o parte a Transilvaniei sî o impreunà cu regatulu ungaru. Pe la anii 1120—1140 venira in tiér'a nóstra Sasii, chiamati de regele Geyz'a II. Celelalte popóre mai mici au venitu in tiér'a nóstra sî mai tardîu in mai multe renduri. La 1526 in urm'a nefericitei batalii dela Mohaciu se surpà regatulu Ungariei prin Turci, sî Transilvani'a se smulse de subtu Ungari'a sî si-alese principii sei proprii. In fine la anulu 1699 se supuse imperatului Austriei Leopoldu, sî de atunci pàna 'n dîu'a de astadi este in starea acést'a.

121. Regiunile lumiei.

Déca vré se mérga cine-va dela unu locu la altulu, trebuie se scia mai antàiu, incatràu e loculu acel'a, d. e. satulu séu orasiulu. Acést'a o scimu mai cu séma dupa sóre. Déca stàmu la amédi cu fatî'a spre sóre, apoi dinainte-ne avemu médiadi, dindereptu-ne média-

nópte, spre drépt'a apusulu sî spre stâng'a resaritulul sórelui. Resaritulul, apusulu, médiadî si médianópte se numescu cele patru regiuni ale cerului séu ale lumii. Loculu între resaritu sî médiadî se numescu resaritulul de médiadî, celu dintre apusu sî médiadî apusulu de médiadî, celu dintre apusu sî médianópte apusulu de médianópte, sî celu dintre resaritu sî médianópte resaritulul de médianópte. Scire-ati voi spune acum, déca veti stá acasa, încatrâu e scól'a? Séu déca veti fi în scól'a, încatrâu ve e cas'a?

122. **Brasiovulu. Clusiulu. Sabiiulu.**

1. Transilvani'a are o multîme mare de orasie, târguri sî sate. Orasiile cele mai mari suntu: Brasiovulu, Clusiulu sî Sabiiulu, — tóte trele cam la marginea tiei.

2. **Brasiovulu** e la pólele muntîloru de médiadî, numai dóue óre departe de Romani'a. Elu dara e pusu mai la mediúina între dóue tieri, adeca între Romani'a sî Transilvani'a. De aceea mai tóte productele, ce le au aceste dóue tieri, se strácura prin Brasiovu, sî locuitorii lui dîcu cu mandría, ca Brasiovulu e „picioru de raiu.“ Positiúnea Brasiovilui este fórté frumósa între munti sî dealuri acoperite cu paduri sî cu pometuri alese. Cetatea Brasiovilui nu e mare, dar intarita din vechime cu turnuri sî ziduri tari. Impregiurulu cetátiei se intindu în trei pârti suburbie mari, dintre cari unulu e locuitu mai cu séma de Románi, de aceea i sî dîcu: suburbiulu romanescu. Aici, la loculu celu mai frumosu lângá cetate, este maréti'a zidire a gimnasiului roma-

nescu greco-orientale. Sasi inca au unu gimnasiu vechiu sî vestitu in cetate, impreuna cu o biserică pompôsa, cea mai mare in tóta Transilvani'a. Dupa natiunalitàti locuitorii Brasiovului suntu: Sasi, Romàni, Unguri, Greci, Evrei s. a., cu totulu aprópe la 30,000 suflete. In privinti'a industriei sî a negociului Brasiovulu este fàra indoiéla celu d'antàiu orasiu in tóta tiér'a. — Aprópe de Brasiovu spre resaritul de médiadî se 'ntindu dealungulu póleloru muntîloru Sacellele, siepte sate magiario-romanesce, ai càroru locuitori romàni pórtă mare economia de vite sî negociu cu produse crude. Dela Brasiovu spre apusulu de médiadî, risipite printre munti, suntu mai multe sate romanesce, Branulu, ai càroru locuitori intru tóte sémena cu Sacelenii. Tînutulu Brasiovului se numesce Tiér'a Bàrsei. Tiér'a Bàrsei este póte celu mai frumosu tînutu din tóta Transilvani'a.

3. **Clusiula** nu e departe de marginea tierei spre Ungari'a, intr'o vale frumôsa lângă riulu Somesiu, incungiuratu de dealuri. Clusiulu a fostu ziditu de Sasi, dar acum s'a facutu orasiu unghurescu; insa sî Sasi sî Romàni locuiescu in elu. Numerulu locuitoriloru preste totu trece de 20,000. Clusiulu e astadi capitalea Transilvaniei, càci intr'ensulu se afla diregatoriile cele mai inalte ale tierei. Aici resiedu capii bisericesci (superintendintii) ai Reformatîloru sî Unitariloru; in Clusiu suntu trei gimnasii (romano-

catolicu, reformatu sî unitariu), sî o scóla — academiá — de drepturi, unde invétiá cei-ce voru se se faca diregatori séu amploiati.

4. **Sabiulu** e aprópe de marginea tierei spre Romani'a intr'unu siesu frumosu. Aici a fostu mai nainte Guberniulu tierei, de aceea sî Sabiulu se tîne órecum a fi capitale. In Sabiiu locuiesce Mitropolitulu Romàniloru de legea resariténa sî Generalulu comandante, adeca celu mai mare generalu preste milití'a din Transilvani'a. In Sabiiu locuiesce sî capulu — „Comitele“ — nátiunei sasesci. Romàni greco-orientali au aici o scóla (seminariu) pentru fitori preoti (Clerica) sî un'a pentru fitori invetiatori (Pedagogía).

123. **Belgradulu séu Alb'a-Julí'a.**

1. Belgradulu este un'a din cele mai vechi sî mai vestite cetàti ale Transilvaniei. Pe tempulu Romaniloru celoru vechi steteá acolo cetatea Apulum, despre carea astadi nu se mai scie decâtu numele. Dupace a venitu Transilvani'a la Ungari'a, voivodii, pre cari i puneau regii Ungariei preste tíera, locuiau in Belgradu. Totu acolo resiedeá capulu bisericescu alu Romàniloru din Transilvani'a sî Ungari'a, adeca Mitropolitulu romanescu. Mitropoli'a acést'a se stinse pe la anulu 1700, candu o parte a Romàniloru, parasindu religiunea vechia, se unì cu biseric'a romano-catolica, càci pàn' atunci toti Romàni erau de un'a religiune, adeca de cea resariténa. Bel-

gradulu, dupace venì Transilvani'a sub domni'a austriaca, pe la anulu 1730 prin imperatulu Carolu VI. se prefacù in fortarétia, sî cá atare esista pàna in dîu'a de astadi. De aceea Belgradulu se numesce sî Alb'a-Carolin'a. Acolo este acum resiedinti'a Episcopului romano-catolicu din Transilvani'a.

2. Tînutulu Belgradului, „vét'r'a Muresiului,“ se numera intre cele mai frumóse sî mai roditóre din tóta tíer'a. Renumite suntu grànele, cucuruzele sî cu deosebire vinurile dimpregiurulu Belgradului, precum: dela Bobàln'a, Bucerdea, Tieln'a s. a. Dela Belgradu spre apusu se incepu „muntii metalici,“ asiá numiti, pentruca suntu fórte avuti de metale, cu deosebire de auru sî argintu, cari dupace se curatia, se aducu la Belgradu sî acolo se facu din ele feluriti bani de argintu sî galbinii. Càci pentru tóta tíer'a numai in Belgradu este banaríá séu monetaríá.

124. Blasiulu.

1. Mai la mijloculu tiei, unde se 'ntalnesce Tarnav'a mare cu Tarnav'a mica, sî apoi pléca amendóue impreuna spre Muresiu, e pusu opidulu séu orasielulu Blasiu, micu sî ne 'nsemnatu in sine: fàra drumuri, fàra comerci, fàra viétia, dar cunoscutu tuturoru Romàniloru pentru lucrurile cele insemnate, ce s'au intemplat sî se afla intr'ensulu.

2. Blasiulu este resiedinti'a Mitropolitului ro-

manescu greco-catolicu (unitu) sî a canoniciloru s'eu consiliariloru acestui-a. In Blasiu se afla unu gimnasiu, celu mai vechiu romanescu in tíera, unu seminariu clericale, unde 'nvétia tinerii, ce voru se se faca preoti, sî alte scóle, din cari au esítu multi ómeni mari sî vestiti ai Romàniloru, sî in cari umbla sî acum pe totu anulu multe sute de tineri. Vestitu mai e Blasiulu pentru adunarea cea mare, ce ó au avutu Romàni transilvani la anulu 1848, in 3/15 Maiu, pe camp'ia lui, numita „Càmpulu Libertàtii,“ unde in numeru cá la 50,000 ómeni, in fati'a celoru mai grele tempuri, jurara credintia imperatului sî se proclamara pre sine natfune. De aceea pàna 'n díu'a de astadi se serbéza intre Romàni ardeleni díu'a de 3/15 Maiu cá o serbatóre natfionale.

125. Oierii transilvani.

Romàni dealungulu muntiloru de médiadi traiescu parte mare din economi'a vitelor, cu deosebire a oiloru; de aceea se sî chiama oieri. Cei mai mari oieri traiescu in Breticu la marginea Moldovei, in Sacele sî Branu aprópe de Brasiovu, in Resnari, Vale, Salisce, Poian'a sî alte sate nu departe de Sabiiu. Ei tínu turme mari de oi, ear numerulu intregu alu oiloru loru trece multu preste 2 millióne. Oierii petrecu cu turmele loru érn'a prin Romani'a sî Turci'a, unii sî la campiile Ardealului, vér'a pe munti, unde totu in departàri de càte 2--3 óre dai de stàne cu

câte 2000 — 3000 oi sî sî mai multe. Stânele suntu facute din bårne de bradu, printre cari ese fumulu sî bate ventulu cum i place. In stàna siede baciulu, ear cu oile la pasiune umbla pecurarii. Diminéti'a, la amédi sî sér'a se aducu oile la strunga, pecurarii arunca caciulele 'n céfa, resfràngu mànecele sî se punu dinafara de strunga la mulsu. Apoi se slobodu oile un'a câte un'a prin nesce usítie, sî pecurarii le apuca sî le mulgu in vase mari de lemn. In stàna baciulu incheaga laptele sî scóte din elu casiulu, apoi pune laptele intr'o caldare mare pe focu sî lu ferbe sî face din elu mai multe feluri de nutriminte. Pecurarii dîu'a nóptea, pe ventu sî pe plóia, suntu totu sub ceru lãnga turme. Nóptea, cá sa nu le fia uritu, adeseori vine in pòvesti ursulu, de care se apera prin puscaturi, prin chiote sî aruncãndu dupa elu cu taciuni aprinsi. Curendu dupa Sànta-Maria la munti mai totdeun'a ninge, sî oierii se pogóra apoi cu turmele loru la vale. Érn'a, cá sî vér'a, ei suntu totu pe afara. Més'a pecurariului e glug'a cu merindea, cas'a cerulu, cuptoriulu cojoculu sî boboulu, tovaressii càinii. Turmele multu patimescu de fére, dar cu multu mai multu inca de picuri indelungate sî de venturi reci, cari adeseori nimicescu turme intregi.

127. Scóterea sàrei.

Unulu dintre cele mai pretióse daruri ale naturei este sarea, fàra de carea omulu mai

nu p^ote traí. Sî tocmai cu ac^est'a Domnedieu intr'a-t^{at}'a a binecuventatu tíer'a n^ostra, înc^{at}u, dupa calcularea ómeniloru celoru invetiati, Transilvani'a singura aru pot^e tⁱⁿe cu sare t^ota Europ'a sute de ani. Sarea se afla in Transilvani'a parte cá pétra (mineralu), parte in stare fluida (cá apa). Cele mai renumite locuri, unde se sc^ote sare, suntu: Ocn'a Sabiiului, Ocn'a Deajului, Turd'a, Paraidulu, dar cu deosebire Uiór'a lâng^a Muresiu. Sarea se afla in t^ote cinci locurile acestea in forma de st^{anc}i sub pamentu, cari ómenii le cr^{ep}a cu prafu de pusca séu cu icuri de feru sî maie, sî apoi le scotu cu cigi sî cu funii gr^ose in rociuri tari de funii séu in pei de bibolu. Sarea cea fluida se sc^ote prin aceea, ca ap'a se ferbe sî evaporéza, ear sarea rem^{an}e grauntie. Unu locu, de unde se sc^ote sare, se numesce o c n a séu s a l i n a. Cele mai vechi saline din Transilvani'a suntu f^{ar}a 'ndoiéla cele dela Turd'a, cari au fostu lucrate inca de Romani. Ba in loculu, unde st^a astadi Turd'a, Romanii zidisera sî unu orasiu, ce se numi^a Salinae. Cele mai mari saline din tíer'a n^ostra suntu cele dela Uiór'a, de unde se scotu pe anu c^{at}e 700,000 màji de sare, carea se esp^orta mai cu séma pe Muresiu injosu in Ungari'a sî alte tieri.

127. Aflarea aurului.

1. Aurulu se deosebesce de alte metale prin greutatea sea, prin colórea sea cea frum^osa galbina, prin stralucirea sea, precum sî prin insusî-

rea de a nu rugini, și preste totu de a nu se face uritu, ci totdeun'a a remané frumosu, curatu și stralucitoriu. De aceea se dîce și despre câte unu omu, ca are inima cá aurulu de curata. A avé cine-va inima de auru e mai mare lauda, decâtu a avé comori de auru.

2. Aurulu se afla in Transilvani'a in mesura mai mare, decâtu in ori care alta tíera dimpregiuru. Ba Transilvani'a este tíer'a cea mai avuta de auru in tóta Europ'a; căci dà pe anu pàna la 2000 punti sèu 20 màji. Aurulu se afla parte impreunatu cu alte petri, din cari trebuie scosu prin pisarea acestoru petri și topirea loru in cuptóre anumite, parte se afla cá nesipu in unele riuri și se scóte de acolo prin spelare, candu apoi grauntiele de auru, fiindu mai grele decâtu cele de nesipu, remànu pe locu, ear celelalte se spéla. Loculu, unde se scóte auru ori și altu metalu, se numesce baia, și ómenii, cari se ocupa su scóterea și curatírea lui, se chiama baiesi. Cele mai mari bái de auru in Transilvani'a se afla la Zlatn'a, Abrudu, Rosí'a și Secarêmbu. Totu aurulu, ce se gasesce, se duce la Belgradu, unde se prelucra și se preface in galbini.

128. Valea Hatiegului.

1. In coltiulu Transilvaniei de càtra médiadî-apusu se estinde o vale larga, frumósa cá o gradina, „tíer'a Hatiegului.“ Giuru impregiuru e inchisa de munti, dintre cari unii, precum Rete-

zatulu, se radica la 'naltîme de 7000 urme. Mai pe mijloculu frumosulu siesu se revérssa valea cea cristalina a Streiului, care inunda în Muresiu. Pamentulu e bunu sî binecuventatu de Domnedieu; dar cu tóte acestea locuitorii, mai toti Romani, apesati de iobagía grea de multe sute de ani, pórtá inca sî astadi urmele acestei stári nefericite.

2. In valea acést'a frumósa a statu inca cu vre o 500—600 ani nainte de Christosu capitalea unui poporu potinte, ce se numiá G e t i s é u D a c i. Imperatii acestui poporu, cari resiedeau in Zarmizegetus'a, atát'a erau de tari, incátu cutezau a portá resbele sî cu poporulu celu mai potericu din lumea vechia, cu Romanii, sî i sî invinsera de câte-va ori. In fine imperatulu Traianu batù pre regele dacu Decebalu in dóue resbóie sangeróse, luà capitalea Zarmizegetus'a, o surpà sî pe ruinele ei radicà o cetate romana, numita pe numele seu Ulpi'a Traian'a. Dupace Romanii a trebuitu se se retraga parte mare preste rulu Istru séu Dunare, a cadiutu in ruine sî cetatea cea pompósa Ulpi'a Traian'a; sî astadi acolo, unde pe la anii 200 dupa Christosu se radicà o cetate mare frumósa, stà numai unu satu seracu anume Gradisce, aducendu aminte tuturoru, càtu este de trecatóre marirea sî poterea omenésca. Satulu Gradiscea e plinu de urme de zidiri romane: caramide, petri cioplite sî scrise, figure de diei paganesci, — càci Romanii

de pe atunci partea cea mai mare erau încă păgâni, — tipuri de ómeni și animale, ruine de ziduri s. a.

3. Dar și pe la alte sate din valea Hatiegului se afla multe urme de zidiri romane, precum d. e. la Demsiusiu unu templu (biserica paganésca), la Sânta - Mari'a unu drumu pardositu totu cu pétra merunta, pe care și acum, după 1700 ani, mai potu umblá cu carele. Astfelu zideau Romanii cei vechi!

4. În fundulu vâlei Hatiegului de către resaritu stà frumosielulu opidu romanescu H a t i e g u l u, de unde si-trage numirea și valea intréga, ear prin fundulu vâlei de către apusu, pe la satulu Bucov'a, este vam'a Pórtei-de-feru, pe unde merge unu drumu la Banatu.

129. Retezatulu și Orlea.

1. În tier'a Hatiegului suntu doi munti: Orlea și Retezatulu, cari stau fatia 'n fatia unulu cu altulu. Despre ei spune o poveste poporale asiá.

2. Au fostu odata dóue fete de uriasiu, cari amendóue aveau mosíle sele remase dela parinti, un'a unu munte, alt'a altulu în tier'a Hatiegului. Odata se apucara amendóue se si-zidésca cetàti, în cari se locuiesca. Și fiindu la lucrú, întrebà un'a pre cealalta, ca gata curendu? Acest'a respunse, ca de va voi Domnedieu, ea gata până pe Domineca. Ear cealalta respunse sumétia, ca și ea gata până pe Domineca, ori va voi Domnedieu ori nu va voi. Insa indesiertu! Căci ceea-ce zideá dîu'a, nóptea se surpá. De aceea cetatea ei s'a și numitu Orlea. Asiá a venitu Dominec'a, și ea

inca nu erá gat'a cu cetatea sea; ear cetatea sororei ei steteá gat'a, frumósa sî mândra cá o cununa de flori pe sprancén'a muntelui. Atunci sor'a, carea incercase a si-zidí cetatea fâra ajutoriulu lui Domnedieu, aprinsa de mania, luà unu feru de plugu sî lu aruncà in cetatea sororei sele; ear ferulu merse alătura sî cu atát'a potere lovì intr'altu munte, încàtu i retezà vêrfulu. De atunci pàna 'n dîu'a de astadi muntele acel'a taiatu se chiama: Retezatulu.

Tradit. popor.

130. Muresiulu sî Oltulu.

In partea tierei decàtra resaritu, carea este locuita partea cea mai mare de Secui, esu dintr'un'a casa parintiésca, adeca dintr'unu munte, doi frati: riurile Muresiulu sî Oltulu. Amendoi voru se mérga in lume la calatorii, sî se vorbescu, ca dupa càtu-va tempu iar se se 'ntalnéscu. Muresiulu merge spre médianópte, Oltulu spre médiadî. Fratele Muresiu curendu dà de lucru sî de ostenéla, càci Secuii sî Romàni de prin munti au taiatu mii de trupini de bradi, cari i incarca pe spatele lui, sî elu trebuie se i duca. Astfelu se apropia de orasiulu Reginu, unde barbatii locuitori: Sasi, Romàni, Unguri, vediendu, ca puterea lui totu cresce, lu incarca sî mai multu. Audîndu Muresiulu, ca mai spre médianópte suntu munti inalti, temendu-se ca nu i va poté trece, se 'ntórce spre médiadî, sî asiá ajunge la vioriulu orasiu Osiorheiu. Cetatienii acesti-a d'abiá lu asceptara; càci trebuia se le mène morile, se le férba vinarsurile, se le deá apa de beutu sî câte tóte. Dela Osiorheiu apuca spre apusu, cá se adape Campi'a, unu tînutu mare sî roditoriu, dar fórte seracu de paduri sî de ape. Astfelu mergendu ajunge la Uiór'a; acolo punu pe umerii lui sute de plute cu

sare, se punu plutarii pe elu sî asiá mergu frumosu in povesti vesele, trecu pe lângă Vintiulu de susu, Aiudu, Belgradu, Oraşciá, Dev'a, Ili'a, Dobr'a pàna la Zamu. Aici Muresiulu aru stá se se uite putîntelu la casele sî gradinile cèle frumóse ale unui domnu avutu, insa calatorii nu i lasa tempu, sî asiá ese din tiér'a Ardealului sî intra in Ungari'a, unde, dupace vede Aradulu, se vérsa la Segedinu in Tissa; apoi curge impreuna cu Tiss'a spre médiadî sî se vérsa in Dunare. Dunarea merge mereu spre resaritu, incarcata cu corabii cu totu felulu de mårfuri sî totu felulu de ómeni. — De frate-seu Oltu Muresiulu nu mai audîse nimicu, candu eata in Romani'a vede unu riu venindu spre Dunare despre stînga, cá cum aru fi din Ardealu, sî aude pre corabierii cantandu la vederea lui: „Oltule, Oltutule, ce vii asiá turbure?“ Oltulu intr'aceea dela despartîrea sea de Muresiu venise pe la Cicu-Sered'a printre munti sî dealuri pàna aprópe de Brasiovu, priimise acolo Bàrs'a sî alte vâli frumóse sî voise se mérga spre apusu, dar nu potuse trece dealurile sî trebuse se faca unu incungiuru mare spre médianópte; ear dupa aceea, reintrandu in drumulu seu, venise pe la Fagarasiu prin unu tînutu frumosu sî largu, unde locuitorii lu priimiseru cu atát'a bucuria, încátu sî tierei loru deduseru numele „Tiér'a - Oltului.“ De aici mersese pàna aprópe de Sabiiu, unde printre munti pe la satulu Boiti'a sî Vam'a Turnulu-rosiu esîse din Ardealu sî intrase in Romani'a. Elu, fiindu mai iute de fire decâtu Muresiulu, nu zebovise nicairea, nici incungiurase atát'a, ci alergase pe lângă orasiéle Râmnicu, Slatin'a s. a. spre Dunare. Aici se 'ntalnira dar cei doi frati, detera mán'a unulu cu altulu, si-istorira câte au vediutu, audîtu sî patîtu in drumulu loru, sî 'n sfarsîtu se vorbira, ca nu se voru mai lasá unulu

de altulu. Asiá sî facura pàna la mórte, adeca pàna ce se versara in Dunare sî cu Dunarea cu totu in Marea-négra.

XV. Tierile vecine.

131. Ungari'a. Banatulu.

1. Esîndu din Transilvani'a spre apusu sî parte sî spre médiadî, intrii in Ungari'a. Ungari'a dar e cea mai de aprópe vecina a Transilvaniei spre apusu. Ea este de patru ori pàna de cinci ori asiá mare cá Transilvani'a, sî un'a din cele mai roditóre tieri ale Europei. Ungari'a inca e 'ncunjiurata mai de tóte pàrtile cu munti inalti, cá sî Transilvani'a. Riuri are cu multu mai mari decâtu tier'a nóstra. Mai pe mijloculu tieriei dealungulu curge Dunarea, in carea se scurgu sute de riuri sî riurele din tóte pàrtile. Dunarea vine din Tier'a nemtiésca (Germani'a) sî se vérsa in Marea-négra. Sî riurile nóstre din Ardealu mai tóte se vérsa 'n Dunare. Alte riuri mari ale Ungariei suntu: Tiss'a, Vag'a, Drav'a, Sav'a, apoi Muresiulu, cari tóte potu portá corabii séu celu putínu corabióre, sî suntu drumuri minunate pentru negotiu. Muntii dela margini mai inlauntrulu tieriei scadu sî in sfarsítu se perdu de totu, deschidiendu-se siesuri intinse, prin cari poti calatorí mai multe díle, fàra de a mai vedé dealuri séu coline, adeseori sî fàra de a aflá apa

séu arbori. Aceste siesuri mari se numescu „puste.“ Lócuitarimea Ungariei este fórté amestecata: Unguri (Magiari), Romàni, Slovaci, Serbi, Germani, Judei sî Tîgani. — Ungari'a are sî orasie mari sî frumóse, dintre cari cele mai de frunte suntu: Pest'a, Bud'a, Segedinulu, Debrecinulu sî Pojonulu.

2. Tînutulu de médiadí-resaritu alu Ungariei, intre riurile Dunare, Tiss'a sî Muresiu, se numesce Banatu. Banatulu este vestitu pentru frumseti'a sî rodirea sea. Pretiuitu este mai cu séma gràulu de Banatu, din care se face fain'a cea scumpa alba, ce se vindé prin boltele nóstre. In Banatu locuiescu Romàni, Serbi, Germani, Magiari. Oasiulu de frunte alu Banatului este Timisiór'a, carea e sî fortarétiá. Romàni din Ungari'a sî Banatu partea cea mai mare suntu de religiunea greco-orientale, o parto mai mica de cea greco-catolica. Cei-a au doi Episcopi: in Arađu sî in Caransebesiu, cesti-a iar doi: in Oradea-mare sî in Lugosiu.

132. Bucovin'a.

Spre médiánopte-resaritu dela Transilvani'a dà calatoriulu de tierisiór'a Bucovin'a, carea mai nainte a fostu o parte a principatului Moldovei, ear astádi se tine de monarchi'a austriaca. Bucovin'a este cu multu mai mica decâtu Transilvani'a. Si Bucovin'a e tier'a delósa sî padurósa cá Ardealulu. Riulu ei celu mai insemnatu este Nistrulu, care desparte Bucovin'a de Galiti'a,

apoi Prutulul și Seretulu, cari toate se vărsa în Marea-négra. Locuitorii Bucovinei partea cea mai mari suntu Români, cari încă până astăzi se numescu pre sine Moldoveni și vorbescu limb'a loră după modulu moldovenescu. Mai de jumătate locuitorii suntu Ruteni, cari țină totu un'a religiune cu Români, adică cea resariteana. Capitala Bucovinei este Cernăuțulu, unde se află Episcopî'a Românilor și Rutenilor cu o biserică marétiă și o scôla înaltă pentru clerici. Altu orășiu însemnatu alu Bucovinei este Suceav'a, capitala cea vechiă a Moldaviei, carea încă și până astăzi a pastratu multe remăștîie ale mării seale de mai înainte.

133. Imperati'a Austriei.

Transilvani'a, Ungari'a și Bucovin'a, și încă multe alte țeri se țină de imperati'a austro-ungară, carea cuprinde preste totu 20 țeri. Acestea se estindu mai totu pe la mijloculu Europei în toate părțile. Țerile Austriei n'au fostu totde-un'a unu ce întregu, precum suntu astăzi, ci imperati'a s'a maritu și s'a întaritu cu 'ncetulu. Cea mai mare țera din imperiu este Ungari'a, după ea vine Galiti'a, și a trei'a e Transilvani'a. Riulu celu mai mare este Dunarea, carea curge mai prin mijloculu imperiului, și în carea se vărsa mai toate riurile mai mari. Dunarea intra din Ungari'a în Romani'a, Serbi'a și Turci'a și de acolo în Marea-négra. Munții cei mai mari suntu Al-

pii la médiadî sî apusu, sî Carpatii la média-nópte sî resaritu. Lucuitorii Austro-Ungariei suntu cu totulu 34-35 milióne, sî locuitorii Transilvaniei facu din numerulu totale alu locuitoriloru numai cam a 17-ea séu a 18-ea parte. Nu toti locuitorii suntu de aceeași vitia, de aceeași limba sî de aceeași religiune, ci fórte feluriti. Dar inaintea legiloru toti suntu deopotriva; pentruca guvernulu (stapanirea) nostru este iubitoriu de dreptate sî iubescē pre toti locuitorii de asemenea, cá sî unu tata pre toti copiii sei. Dar sî popórele imperiului se intrecu unulu cu altulu intru a si iubi patri'a. In fruntea acestei patrie mari, frumóse sî fericite stà Imperatul-Regele, carele reside parța cea mai mare in Vienn'a. Vienn'a dar este capitalea imperiului nostru. Ea este un'a din cele mai mari sî mai frumóse cetãti ale Europei. In Vienn'a singura locuiescu preste 500,000 ómeni, va se dîca a patr'a parte atãti-a cãti locuiescu in Transilvani'a intréga.

134. **Imnulu poporale.**

1. Dómne tîne sî protege
Patri'a sî pre 'mperatu,
Cá umbritu de sânt'a lege
Se ne réga luminatu.
Stramosiésc'a lui cununa
De dusmani s'o aperàmu;
Sî cu tronu-i de'mpreuna
Sórtea Austriei s'o 'naltiàmu.

2. Pentru dreptu sî datorintia
S'avemu simtiu buuu sî curatu,

Sî cerendu o trebuintia
 A ne bate pentru statu:
 Se pasîmu cu energîa,
 Oferindu sànge sî stàri,
 Pentru-a nòstra 'mperatîa,
 Pentru a patriei usiuràri!

3. Cetatiénulu blandu se si-ștringa
 Din silintia alu seu venitu;
 Artea sî sciintî'a 'nvinga,
 Aperate de spiritu.
 Verse cerulu daru spre tiéra,
 Sî cu daruri sî mariri,
 Cá sî-unu sóre 'n primavéra
 Vina Austriei fericiri!

4. Dati se fimu intr'o simtîre,
 Toti la unu scopu alergandu!
 Dulcea patriei fericire
 De'mpreuna 'naintandu!
 Dati din inima fratiésca
 Se dorimu neincetatu:
 Austri'a se inflorésca
 Subt augustulu imperatu!

Traduc. de A. Muresianu.

135. Romani'a.

1. Tierile cele mai aprópe de noi Transilvanenii suntu: spre apusu Ungari'a, șpre médiánopte Bucovin'a sî Ungari'a, spre médiadî sî resaritu Romani'a. Ungari'a sî Bucovin'a, cá sî Transilvanî'a, se tînu de imperiulu austro-ungaru; Romani'a, compusa din cele dóue principate Moldov'a sî Tiér'a-romanésca, e tiéra de sine ~~sub protecțiunea Porței otomane.~~

2. Principatulul Romani'a séu Principatele

unite române se estindu din vârfurile de médiadî ale Carpatiloru pâna in Dunare sî preste Prutu, marginindu-se prin Dunare cu Turci'a, ear prin Prutu sî Dnistru cu Russi'a. Numerulu locuitoriloru Romaniei se apropia de 5 milliône. Poporulu domnitoriu suntu Romànii, cari in sa au priimitu sî priimescu intre sine cu multa ospitalitate sî pre strainii de tôte natiunalitàtile.

3. Pamentulu Romaniei este cu multu mai josu decâtu alu Transilvaniei, clim'a mai calda, sî rodirea preste totu cu multu mai mare. O parte insemnata a Europei, chiaru sî a Transilvaniei, traiesce cu pâne din Romani'a; de aceea ea se sî chiama adeseori unu granariu alu Europei. Dar sî de cucuruzu (porumbu, papusioiu) sî de vinu este fórta avuta Romani'a sî preste totu un'a din cele mai rodítóre tieri ale Europei.

4. Romani'a este udata de riuri multe sî frumóse, precum: Dunarea, Seretulu, Prutulu, Oltulu s. a., cari suntu sî navigabili.

5. Cetátile de frunte ale Romaniei suntu: capitalea Bucuresci, vechi'a capitale a Moldovei Iasi, apoi orasiere de comerciu: Craiov'a, Brail'a sî Galati, ale càroru din urma porturi (schele) suntu cercetate pe tóta diu'a de nài (corabii) din tôte pàrtile Europei, ce incarca mai cu séma bucate.

136. Poporulu romanescu.

1. Poporulu romanescu locuiesce tînutulu celu largu intre Carpàti, Tis's'a sî Dunare, ear

o parte mai mica a lui tînutulu dincolo de Dunare in Turci'a, tiér'a Macedoni'a, Epiru s. a. Numerulu tuturoru Romàniloru este cam 10--11 milliône.

2. Poporulu romanescu se trage din viti'a cea mare a Romaniloru sî este inruditu cu Francesii, Spaniolii, Pòrtugesii, Italianii sî Romanii din Elveti'a, cu cari la olalta face ras'a séu viti'a romana séu latina. Poporulu romanescu dar se trage dintr'o origine fórte mare sî gloriósa; sî déca astadi este inapoiatu, vin'a e parte a timpuriloru celoru grele, ce au trecutu preste capulu lui, parte in sa sî a lui insusi. Càci elu s'a desbinatu intre sine, s'a lasatu de invetiatura sî de scóle, sî asiá s'a slabitu. De aceea cànta sî poetulu Vasiliu Alexandri:

Unde-i unulu, nu-i potere,
La nevoi sî la dorere;
Unde-su' doi, puterea cresce,
Sî dusmanulu nu'ndrasnesce!

3. Poporulu nostru inse in tóte pàrtile a'n-ceputu acum a se desceptá sî a se cunósce pre sine; de aceea astadi tóte scólele suntu pline de Romàni sî in tóte privintiele Romàni inaintéza necurmatu.

4. Poporulu romanescu traiesce impartítu sub patru stapaniri séu domní: o parte mare (cam $3\frac{1}{4}$ milliône) vietuiescu in imperiulu austro-ungaru; o parte mai mica sub domni'a Turciei; a trei'a parte sí mai mica traiesca in imperiulu rusescu. Dar trupin'a popóruului romanescu e in

Romani'a, unde elu are principele seu propriu sî tiér'a sea propria.

4. Impregiurarea aceea, ca poporul românescu traiesce impartîtu in patru staturi, trebuie se fia unu indemnu, a se intrece tóte aceste patru pàrti între sine cu inaintarea in sciintie si in virtute.

137. Limb'a romanésca.

1. **Multu e dulce sî frumósa**
Limb'a, ce vorbimu!
Alta limb' armoniósá
Cá ea nu gasimu.
2. **Salta inim'a 'n placere,**
Candu o ascultámu,
Si pe buze aduce miere,
Candu o cuventámu.
3. **Romanasiulu o iubesce**
Cá sufletulu seu:
Vorbíti, scrieti românescu
Pentru Domnedieu!

G. Sionu.

XVI. Cele 5 pàrti ale pamentului.

138. Europ'a.

1. Tóte tierile de pe pamentu suntu numai pàrti mici ale pamentului intregu. Totu pamentulu se imparte in cinci pàrti mari, cari se sî numescu pàrti ale pamentului. Acestea suntu: Europ'a, Asi'a, Afric'a, Americ'a, sî Australi'a. Pentru noi cea mai insemnata este Europ'a, deórece noi traimu intrens'a.

2. **Europ'a** este, dupa Australi'a, partea cea

mai mica de pamentu; cu tóte acestea astadi ea este cea mai de frunte; càci in ea suntu imperatiile cele mai mari sî mai tari, orasiile cele mai vestite, ómenii cei mai lucratori sî mai luminati. Pentruca nu numai in multîme, ci'n barbatiã sî'n cultura stã poterea ómeniloru.

3. Europ'a este incungiuurata de trei pãrti de mare sî numai de un'a de uscatu. La médiadî e Marea medítierana, carea desparte Europ'a de Afric'a, la apusu e Marea cea mare séu Oceanulu atlanticu, la médiánopte e Marea de médiánopte sî de resaritu, sî mai susu decãtu ele Marea 'nghetiata; spre resaritu e legata Europ'a prin pamentulu rusescu cu Asi'a.

4. La médiadî, precum in Itali'a, Spani'a, Purtugali'a, o parte a Franciei, Austriei, Romaniei, Turciei sî Greciei, clim'a e móle sî calda, sî pamentulu rodesce fruptele cele minunate de médiadî, precum, alamài, portugale, olive, smochine, castane, struguri dulci s. a. La mijloculu Europei, unde locuimu sî noi, clim'a e moderata, adeca nici fórté calda, nici fórté rece, sî rodirea pamentului buna. Aici se facu bucatele cele multe sî frumóse: gràulu, cucuruzulu, ordiulu s. a., apoi vinuri bune, inu, cãnepa, póme de totu felulu, erburi sî legume. Dar la médiánopte pentru frigulu cele mare sî pentru néu'a sî ghéti'a, cari numai vér'a se ducu càte putîntelu, rodirea totu scade, pãna unde nu se mai face mai nimicu, nici chiaru érba verde. Acolo suntu

ómenii fórte rari sî traiescu mai cu séma din pescuitu sî din venatu.

5. Muntii cei mai mari ai Europei suntu cam pe la mijloculu ei sî se chiama Alpi, cari in nenumerate síruri se estindu prin multe tieri. Altii munti mai suntu: Apeninii in Itali'a, Pireneii in Spani'a, Scandinavii in Svedi'a sî Norvegi'a, Carpatii in Ungari'a, Transilvani'a sî Romani'a, Uralulu in Russi'a, Balcanulu in Turci'a. Pàrtile de médiadî ale Europei suntu mai muntóse, cele de mijlocu sî de médianópte mai multu siesóse (plane).

6. Riuri are Europ'a fórte multe; cele mai mari suntu: Volg'a in Russi'a, sî Dunarea, carea curge mai prin mijloculu Europei.

7. In Europ'a locuiescu cu totulu vr'o 290 millióne ómeni, cari afara de Turci sî de Judei, toti suntu crestini. Popórele cele mai mari ale Europei suntu: Germanii, Francesii, Englesii, Rusii sî Italiienii. Staturile cele mai mari suntu: Russi'a, Engliter'a, Franci'a, Austri'a, Itali'a, Prussi'a. Ear cetàtîle cele mai mari: Londr'a in Engliter'a, unde suntu mai multi ómeni, decâtu in tóta Transilvani'a; apoi Parisulu in Franci'a, un'a din cele mai mari, mai frumóse sî mai pompóse cetàti de pe pamentú; dupa aceea Constantinopolea in Turci'a, Vienn'a in Austri'a, Berolin'a in Prussi'a, Petropolea in Russi'a.

139. Celelalte părți ale pământului.

1. Afara de Europ'a mai suntu inca patru părți ale pământului, adeca Asi'a, Afric'a, Americ'a și Australi'a. Asi'a și Afric'a impreuna cu Europ'a se chiama și „lumea vechia,” pentruca au fostu cunoscute de ómeni inca din vechime; ear Americ'a și Australi'a se numescu „lumea noua,” pentruca Europeanii le cunoscú numai dela a. 1492 încóce.

2. **Asi'a** e cea mai mare parte de pamentu. La médiánopte nea și ghiatia in veci; la médiadî clim'a e cea mai calda și rodirea pământului cea mai mare. In Asi'a suntu muntii cei mai inalti de pe pamentu, Himalai'a, in cari se afla vâr-furi pâna la 'naltimi de 3 și 4 ori atátu de mari cá la noi in Transilvani'a piscurile cele mai inalte. In Asi'a au fostu imperatiile cele mai vechi: a Assiriloru, Siriloru, Medieniloru, Vaviloneniloru, Persiloru, Chinesiloru, și de acolo s'a latítu cultur'a și preste Europ'a. In Asi'a apuseana se dà cu socotél'a ca aru fi fostu raiulu celu pamentescu, in care a pusu Domnedieu pre Adamu; dar de siguru in Asi'a a fostu raiulu, càci acolo e tiér'a Palestin'a séu Jude'a, prin carea au umblatu Mantuitoriulu nostru Iisusu Christosu. Acolo e Vitleemulu, unde s'a nascutu; acolo Iordanulu, unde s'a botezatu; acolo Ierusalimulu, unde a patimitu, a moritu și a invieatu. Dar ce umilire pentru crestini! Locurile cele sànte astadi se afla in stapanirea Turciloru mahomedani!

3. *De Asi'a e legata **Afric'a** prin o asiá numita strimtóre de pamentu (istmu), care in anulu 1869 cu nespuse ostenele s'a taiatu sî ast-felu s'a imbinatu Marea-meditierana cu cea ro-siá. Afric'a e cunoscuta fórté putínu inlauntrulu seu, parte pentruca ferbintielile ei cele grozave omóra pre calatorii europeni, parte pentruca o mare parte a ei e o pustía de nesipu, in carea nici paseri, nici fére nu potu vietiuí, nici érba nu póte cresce. Ómeniii calatorescu prin pustí-ile acestea numai multi la olalta (in caravane); singurul animalu, ce póte traí prin acele pu-stietàti, este camil'a, alu càrei stomachu e in-tocmitu astfelu, încàtu, déca se satura ea odata bine, 'apoi póte suferí fàra mancare sî beutura càte optu pàna in diece dîle, sî mai multu. Cea mai cunoscuta din tierile Africei este Egiptulu, de care ati audítu sî voi la istori'a lui Iosifu sî fratíloru lui.

4. **Americ'a** s'a descoperitu de càtra Eu-ropeani numai la anulu 1492. Celu d'antàiu Eu-ropeanu, ce a pusu piciorulu pe pamentulu Ame-riciei celu necunoscutu Europeaniloru pàna atunci, a fostu Spaniolulu Christoforu Columbu. Dar precum se 'ntempla adeseori in lume, de fapt'a e a unui-a, ear laud'a sî folosulu ale altui-a, asiá sî aici: pamentulu cestu nou descoperitu nu s'a numitu dupa numele lui Columbu, care l'a descoperitu, ci dupa alu unui calatoriu de mai tardíu, Amerigo Vespucci. — Americ'a con-

siste din două părți mari, Americ'a de medianópte și cea de mediadî, și dintr'o multime nenumerala de insule, dintre cari unele, precum d. e. Cub'a, Haiti s. a. se adnumera celoru mai frumóse și mai roditóre tînături de pe totu pamentulu. De acolo aducu la noi in Europ'a caféu'a, zacherulu, bumbaculu s. a. Totu din Americ'a s'au adușu in Europ'a două plante: cartofii (merele de pamentu) și tabaculu, celea fórté bune și folositóre, cest'a numai spre stricarea multor-a. Cele mai mari riuri de pe pamentu le are Americ'a, și anume cea de medianópte riulu Misisipi, cea de mediadî riulu Amazóneloru séu Maranonulu, care din urma atà'ta e de latu, încàtu d'abiá póte zarí omulu putîntelû dela unu tiermu pàna la celalaltu.

5. Cea din urma parte de pamentu, cunoscuta pàna acum, este **Australi'a**, carea in sa e cercetata inca fórté puținú și consiste dintr'o multime nenumerala de insule.

XVII. Pamentulu.

140. Pamentulu și ap'a.

1. Pamentulu este unu corpu mare rotundu, care totu in 24 óre se 'nvêrte odata impregiurulu ossiei sele, ear in 365 séu 366 dîle se invêrte odata impregiurulu sórelui, dela care capeta lumin'a și caldur'a. Prin invertirea cea d'antàiu se face dîu'a și nóptea, prin cea din urma anululu.

Pentru de a 'ncungiurá pamentulu, trebuie se calatorésca cine-va cam trei ani.

2. Pamentulu e 'ncungiuratu de tóte pàrțile de apa. Ap'a face preste trei, sî uscatulu nu tocmai dóue pàrți din cincii. Ap'a, ce 'ncungiura pamentulu, se numesce mare. Din mări, incaldîndu-se ap'a, se radica nuori, cari venturile i mânia preste totu pamentulu, spre a lu adapá; càci fàra apa n'aru poté traí pe pamentu nici ómenii, niçi animalele, nici plántele. Ap'a nuoriloru in forma de plóia, róua, nea s. a- cade pe pamentu; locurile cele paduróse sî muntóse béu apa mai multa, sî apoi, stracurandu-o. pe sub pamentu, iar o dau afara in formá de isvóre sí riuri. Acestea curgu apoi pe munti injosu la siesuri, cá sàngele prin vinele trupului, se vérsa intr'alte riuri mai mari, cari in sfarsítu inunda in mări, de unde iar se 'ncepe cursulu de mai nainte. Astfelu apele màriloru nu potu secá nici odata, sî pamentulu nu póte remané neadaptu. Și cu atát'a maiestria a intocmitu Domnedieu rotitur'a acést'a a apelor, incàtu nu se perde dintr'ensele nici barem o picatura indesiertu.

XVIII. Cerulu.

141. Sórele. Lun'a. Stelele.

1. Celu mai frumosu din tóte corpurile cerești este sórele. Elu este isvorulu a tóta lumin'a sî viéti'a de pe pamentu. Earn'a, candu

pamentulu este lipsitu mai multu de sóre, vederea lui e fôrte trista: néu'a, ghiati'a, negurele acoperu fati'a lui, tóta viéti'a pare ca a esítu dintr'ensulu. Primavér'a, candu sórele incede a lucí mai multu tempu asupr'a pamentului, indata incede a se face caldu, néu'a sî ghiati'a se topescu, érb'a germena din pamentu, pomii sî arborii inverdiescu, paserile esu la iyéla, ómenii la lucru: — cu totulu alta lume; pare ca a invieatu pamentulu din morti. — Sórele e fôrte mare sî fôrte departe de pamentu. Ómenii cei invetiati au sócotitu, ca déca arú fi cu potintia, cá unu caru de focu, care face 7—8 miluri pe óra, se mérga spre sóre, elu mergendu totu intr'un'a numai dupa 350 ani aru ajunge la loculu seu.

2. Lun'a este de 50 de ori mai mica decâtu pamentulu. Sî ea, cá sî pamentulu, se invertesce impregiurulu sórelui, sî priimesce dela densulu lumin'a; càci altmíntrea aru fi totu intunecósa. Candu vine lun'a in cursulu seu se steá intre pamentu sî intre sóre, atunci opresce lumin'a sórelui dela pamentu, sî atunci dícemu, ca e intunecíme de sóre; ear candu pamentulu se pune intre sóre sî luna, atunci se intuneca lun'a, sî noi acést'a o numimu intunecime de luna. — Lun'a e departe dela pamentu cam de 50,000 miluri, sî déca aru fi dela pamentu pàn' la luna vreunu drumu, mergendu cineva totu mereu câte patru miluri pe dí, aru poté ajunge la dens'a in vreo optu ani sî jumetate.

3. Stelele, — óre câte voru fi pe ceru? Acést'a nu o scie nimenea, afara de unulu Domnedieu, care le a facutu sî le a pusu, fiacarea la loculul ei. Atàt'a se scie, ca multe stele noi nici cu ochianulu nu le vedemu, pentruca suntu prea departe de noi. Stéu'a cea mai frumós'a, ce o vedemu de pe pamentu, este Lucéferulu, care lu vedemu sî sér'a sî diminéti'a, sî de aceea numimu pre unulu Lucéferulu de sér'a sî pre celalaltu Lucéferulu de diminéti'a, macarca e totu unulu; sî numai dupa cum se 'nvertesce sî elu, lu vedemu odata sér'a, odata diminéti'a.

142. Ventulu si sórele.

Odata se disputara ventulu si sórele: care dintre ei e mai tare? Ventulu dícea, ca elu; sórele, ea elu, sî asiá remase, cá se se adevérésca prin fapta, care are dreptu. Tocmai tregeá unu calatoriu pe dinaintea loru, sî asiá se 'nvoira, ca acel'a se remàna invingatoriu, care va fi in stare a desbracá pre calatoriulu de vestmintele lui. Ventulu incepù a bate, la inceputu mai domolu, apoi totu mai tare, panacandu se prefacù in furtuna, carea stá se restórne pamentulu; calatoriulu in sa, din ce bateá ventulu mai tare, totu mai tare strîngeá hainele pe lãnga sine. In sfarsítu ventulu vediù, ca nu i póte luá hainele. Dupa aceea incepù sórele. La inceputu tramise radiele sele line asupr'a calatoriului, carele indata incepù a se simtî bine sî a si desface hainele; dupa aceea luci totu mai tare, panacandu calatoriulu, ne mai potendu suferi caldur'a lui, se desbracà sî se puse la umbra. Sî asiá sórele remase invingatoriu.

Dupa Camerarius.

143. **Gacitura.**

Este unu frate sî o soru,	Se înfáltia 'ncetu insusu.
Cari sé cauta 'n veci cu doru;	Fratele e totu lumina,
Dar ori càtu se se dorésca,	Sor'a totu lucire lina;
Nu potu se se intálnésca.	Elu totu diu'a o iubesce,
Calea loru e rotitóre:	Ea totu nóptea se zaresce. —
Candu va unulu se pogóre,	Sciti parechi'a de fratía? .
Celalaltu in sboru oppusu	Aretati-mi-o sî mie! Z. B.

XIX. Lumea.

---

144. Cele trei întrebări.

1. A fostu odata unu copilul fôrte cu minte, încàtu de mintea lui se dusesse veste 'n lume. Asiá audîndu sî 'mperatulu de vestea copilului, lu chiamà la sine sî-i propuse trei întrebări, cá se lu cerce.

2. Cea d'antàiu întrebare fù: Càte stele suntu pe ceru? Copilulu cerù o cóla mare de harthía alba sî o péna sî negréla, sî facù sî facù, pàn'umplù tóta cól'a cu punctuletie negre. — „Tqcmái atâtea stele suntu pe ceru!“ Ei, dar cine aru fi fostu in stare a numerá punctuletiile?

3. A dóu'a 'ntrebare fù: Càte picaturi suntu in mare? Copilulu respunse: „Întrebarea e fôrte usióra; numai demanda, înaltiate 'mperate! se oprésca, se nu mai curga nici o picatura de apa in mare, nici se ésa din ea; càci altmintrea nu potu numerá.“

4. A trei'a întrebare fù: Càte secunde suntu in eternitate (vecía)? Copilulu respunse: „Imperate! Intr'o tiéra departe este nnu munte de diámantu; acolo totu la o suta de ani vine o pasere minunata, de si-fréca cioculu de pisculu muntelui. Candu se va maciná acestu munte de cioculu paserei, atunci se scii, ca a trecutu o secunda din eternitate.“

5. Imperatul se mirà de respunsurile copilului sî-lu daruì cu daruri fôrte mari. Din fab. l. Grimm.

145. Calatorii prin spatiulu lunei.

Unu omu sanatosu merge destulu de iute la dealu sî la vale; dar de diece ori mai iute decàtu omulu este paserea cea aripata; de dóue ori mai iute decàtu cea mai iute pasere este furtun'a; de dóuedieci de ori mai iute decàtu furtun'a este sunetulu; de nóuedieci de ori mai iute decàtu sunetulu este alergarea pamentului; ear de diece mii de ori mai iute, decàtu alergarea pamentului, este miscarea luminei. Càci dela pamentu pàna la luna, unde unu omu pe josu, odichnindu nóptea, aru ajunge numai dupa 29 ani, lumin'a merge in $1\frac{1}{4}$ secunda; dela sóre la pamentu, unde unu glontiu de tunu aru ajunge numai in 25 ani, radiei de lumina nu-i trebuiesce mai multu tempu decàtu 8 minute sî 7 secunde. Cu tóte acestea distantia (departarea) steleloru fipte de noi atàt'a e de enorma, incàtu cea mai iute radia de lumina, déca aru plecà din sórele nostru, numai într'alu sieptelea anu aru ajunge la stéu'a fipta cea mai aprópe. Óre càtu tempu aru trebui se calatorésca omulu, déca dela pamentu pàna la sóre sî dela sóre pàn' la cea mai de aprópe stea fipta aru fi drumu facutu? Unu caru de focu pe lãnga iutiél'a sea cea mare de 7 miluri pe óra, totusi numai dupa 350 ani aru ajunge de pe pamentu la sóre.

Lect. „Lebensbilder.“

XX. Domnedieu.

146. Domnedieu.

Pamentulu, ap'a sî aeruln, sórele lun'a sî stelele, animalele, petrile sî plantele, sî cu unu cuventu tóta lumea sî tóte câte suntu in lume, le a facutu sî le tîne Domnedieu. Poterea lui Domnedieu este este fàra margini, càci lui nici unu lucru nu I este cu nepotintia. Intielepciunea lui Domnedieu este negraita, càci Elu tóte le a intocmitu bune, spre scopulu loru, fàra scadere fàra lipsa, fàra stirbitura. Domnedieu este vecînicu (eternu), pentruca totdeun'a a fostu sî totdeun'a va fi. Domnedieu este atotbunu, pentruca dà fàra incetare tuturoru fapturiloru Sele tóte acele daruri, cari le suntu de lipsa pentru esistintia. Domnedieu este sàntu sî preasàntu, pentruca totdeun'a voiesce sî face numai aceea, ce este bunu sî dreptu. Domnedieu este mai presusu de tóte câte suntu, inceputulu sî sfarsîtulu, parintele sî domnulu tuturoru.

147. Iisusu Christosu.

1. Domnedieu a iubit pre omulu mai presusu de tóte fapturile Sele de pe pamentu; ba numai din iubire l'a sî ziditu sî l'a inzestatu cu acele poteri minunate, ce le vedemu sî le admiràmu intr'ensulu. Domnedieu insusi S'a descoperitu ómeniloru prin lumin'a mintiei omenesci sî prin cuventulu Seu, ce l'a datu loru.

2. Dar mai lamuritu li S'a descoperitu prin fiulu Seu, Domnulu nostru Iisusu Christosu. „Intru acést'a s'a aretatu dragostea lui Domnedieu intru noi, ca pre fiulu Seu celu unulu nascutu l'a tramisu Domnedieu in lume, cá se viàmú printr'ensulu.“ 1 Ioann, 4, 9. — Acest'a s'a nascutu pe tempulu domnirii imperatului romanu Augustu in orasielulu Vitleemu in Tíer'a-jidovéscá sî tóta viéti'a Sea de pe pamentu o a petrecutu invetiandu pre poporulu, vindecându pre cei bolnavi, mangaiandu pre cei intristati, indreptandu pre cei retaciti. Insa invetiatur'a Lui cea sànta de multi a fostu socotita cá o osànda; sî Christosu, fiulu lui Domnedieu, in sfarsítu a fostu prinsu, batutu, scupitu, batjocuritu in totu modulu sî mai pe urma infiptu pe cruce. Aici rogandu Se pentru inimicii Sei la Domnedieu Tatalu, Si-a datu sufletulu. Dar a trei'a dî, dupacum prediceau scripturile, au invieatu cu prèmarire din morti, sî dupace a mai petrecutu cu invetiaceii sei 40 dîle, S'a inaltiatu la ceru sî siede deadrépt'a lui Domnedieu Tatalui. Ear la diece dîle dupa inaltiarea Sea a tramisu Apostoliloru Sei pre Duchulu (Spiritulu) Sàntu, care i a luminatu sî i a intaritu in credinti'a in Domnedieu sî in fiulu Lui, Iisusu Christosu. Din dîu'a aceea Apostolii au inceputu a vestí Evangeli'a lui Christosu in tóta lumea, sî asiá s'a intemeiatu biseric'a, adeca invetiatur'a lui Christosu, in tóte pàrtile pamentului, sî se latiesce sî acum totu mai departe, sî

totu mai multi ómeni sî mai multe popóre invétia a se inchiná unui Domnedieu adevératu: Tatalui, Fiiului sî Sàntului Duchu. Ómenii, cari tînu legea lui Christosu, se numescu christiani séu crestini.

148. Tari'a credintiei crestinesci.

1. Unu imperatu paganescu chiamà odata inaintea sea pre unu Episcopu evlaviosu, sî i demandà cá se se lapode de credinti'a sea crestinesca sî se jertfésca idoliloru. Ear Episcopulu dîse: „Domnulu meu sî Imperate, acést'a nu o facu!“

2. Atunci se manià Imperatulú fórte sî dîse: „Au nu scii tu, ca viéti'a ta e 'n mán'a mea, sî te potu omóri? Unu semnu, sî e gat'a cu tine!“

3. „Ba sciu,“ respunse Episcopulu; „dar dà-mi voia mai nainte se ti propunu o asemenare sî o întrebare spre respundere. Se dîcemu, ca unulu din cei mai credinciosi ai tei servitori aru cadé in mánile inimiciloru tei sî acesti-a aru cercá se lu induplece, cá se se lase de credinti'a càtra tine sî se ti se faca tradatoriu; ear remanendu servulu teu neclatitu in credintia, inimicii tei l'aru luá, l'aru desbracá de tóte vestmintele lui sî cu batere de jocu l'aru alungá 'n lume. Spune, Imperate, au venindu elu in starea acést'a la tine, nu i ai dá tu din vestmintele tale cele mai bune sî nu i ai resplatí rusînea cu onóre?“

4. Atunci respunse imperatulu sî dîse: „Ei bine, dar ce e cu acést'a, sî unde s'a imtemplatu un'a cá acést'a?“

5. Sî Episcopulu evlaviosu dîse: „Eata sî tu me poti desbracá de acestu vestmentu pamentescu. Dar eu amu unu domnu, care me va 'mbracá din nou.

Au dóra se mi socotescu hain'a, sî pentru ea se mi dau credin'ti'a?"

6. Atunci dîse imperatulul paganescu: „Mergi, Ti-daruiescu vieti'a!"

Krummacher.

149. Constantinu Brancovanu.

Brancovanulu Constantinu,	„Si te dà 'n legea turcésca,
Boieru vechiu sî Domnu crestinu,	„De ti e mila de copii
De avutu ce multu era,	„Si de vrei cá se mai fi!"
Dupa elu dusmani umblá	— „Tatarei pagániloru,
Nici ca lu poteau capetá.	„Dusmani ai crestiniloru,
Eata 'n Joi de diminétia,	„Trei coconi de mi ti taiá,
Dî scurtárei lui de viétia!	„Nu me lasu de legea mea:
Elu din patu ca se scolá,	„Faceti cu mine ce 'ti vré!"
Pe obraji ca se spelá,	Pasi'a cruntu turbá, racniá;
La Domnedieu se rogá,	Semnu de mórte ca dedeá.
Pe feréstra cautá	Doi gelati negri veniá,
Sî amaru se spaimentá!	Din coconi si-alegeá
Trei coconi ai lui treziá,	Pre celu mare sî frumosu
Sî din gura le diceá:	Silu puneá pe scaunu josu,
„Dragii mei! coconi iubiti,	Sî ochisorii ca i legá
„Lasati somnulu, ve treziti,	Sî capulu i radicá.
„Pe feréstra 'n câmpu priviti,	Brancovanulu greu oftá
„Armele vi le gatiti,	Sî din gura cuventá:
„Ca pre noi ne-a 'ncungiuratu	„Dómne fia 'n voia ta!
„Pasi'a celu neimpacatu	Cei gelati iar se isbiá,
„Cu Tatari, cu tunuri mari,	Din coconi si-alegeá
„Ce spargu ziduri fórte tari!"	Pre celu gingasiu mijlociu
Bine vorb'a nu sfarsiá	Cu peru netedu sî galbiu
Sî dusmanii nevaliá,	Sî pe scaunu mi lu puneá
Pre tuspátru mi-i prindeá,	Sî capulu 'i retezá.
Pre tuspátru mi-i legá	Brancovanulu greu oftá
Sî 'ntr'o luntre i aruncá	Sî din sufletu cuventá:
Sî i duceá in departare	„Dómne fia 'n voi'a ta!"
La cetatea cea mai mare,	Pasi'a cruntu se minuná,
Ce se 'naltia lángha mare . . .	Pre gelati i amaná,
— „Brancovene Constantinu,	Cu mil'a se inganá.
„Boieru vechiu sî Domnu crestinu,	— „Brancovene Constantinu,
„Lasa legea crestinésca	„Boieru vechiu sî Domnu crestinu!

„Trei feciori tu ai avutu,	Sî de-odata elu turbá,
„Din trei doi tu i-ai perdutu ;	Sî din inima strigá:
„Numai unulu ti-a ramasu ! . .	„Alelei! telhari pagáni!
„Cu díle de vrei sè lu lasu,	„Alelei! feciori de càni!
„Lasa legea crestinésca	„Trei coconi, ce amu avutu,
„Sî te dà 'n legea turcésca.“	„Pre tustrei mi i-ati perdutu! —
— „Mare-i Domnulu Domnedieu!	„Dare-arú Domnulu Domnedieu,
„Crestinu bunu m'amu nascutu eu,	„Se fia pe gândulu meu:
„Crestinu bunu a morí vreu.	„Se ve stergeti pe pamentu,
„Taci, dragutia, nu mai plânge,	„Cum se stergu nuorii la ventu!
„Ca 'n pieptu inim'a-mi se frânge;	„Se n'aveti locu de ingropatu,
„Taci sî mori în legea ta,	„Nici copii de sarutatu!“ —
„Ca tu ceru, i capetá.“	Tatarimea se-otieríá,
Pasi'a cruntu iarasi turbá	.Preste Domnulu se isbiá,
Ochii 'n sânge se 'ncruntá,	La pamentu lu intindeá
Glasulu i se 'ntunecá,	Sî de pele calu jupíá;
Gelatii pal'a goliá	Pelea cu paieo umpleá
Sî pre blândulu copilasiu,	Sî 'n picíoreo radicá
Dragulu tatei feciorasiu,	Sî rideá sî cruntu strigá:
Josu pe scaunu l' aruncá,	— „Brancovene Constantinu,
Ochisorii mi i legá	„Ghiauru vechiu, ghiauru crestinu,
Sî capulu i radicá.	„Casca ochii a te uitá
Brancoveanulu lacrimá	„De ti cunosci tu pelea ta?“
Sî din sufletu cuventá:	— „Tatarime, litfa rea,
„Dómne fia 'n voi'a Ta!“	„De 'ti mancá sî carnea mea,
Lumea i se intunecá,	„Se sciti, c'a moritu crestinu
Inim'a i se despicá,	„Brancovanulu Constantinu!“

Din bal. de V. Alexandri.

150. Locutinatorii lui Christosu.

1. *Unu tineru din Rom'a plinu de averi patimise multu tempu de o bóla grea; in fine se radicà sî se facè sanatosu. Atunci esî antà'a data 'n gradina sî erá cá nounascutu sî plinu de bucuria sî laudá pre Domnedieu cu voce inalta. Sî radicandu fati'a-sea spre ceru, dîse: „O Tu, cel'a-ce esti prea indestulatu, de Ti aru poté respлатí Tîe omulu cu ce-va, càtu de bucurosu mi asiu dá eu tóta avèrea!“*

2. Acést'a o audî Herm'a, carele se chiama pastoriulu, sî dîse càtra tinerulu avutu: „De susu vine darea cea buna; acolo tu nu poti tramite nimicu. Dar vina, urméza mie!“

3. Junele urmà betrànului evlaviosu, sî ambii ajunsera la unu bordeiu intunecosu; acolo nu erá fàr' vai sî amaru, càci tatalu erá bolnavu, sî mam'a plangedá, ead copii erau goli sî strigau dupa pàne.

4. Tinerulu se spaimentà. Ear Herm'a dîse: „Eata aici unu altaru pentru jertf'a ta! Eata aici fratii sî locutînatorii lui Christosu!“

5. Atunci deschise tinerulu avutu mán'a sea asupr'a loru sî le dete cu 'mbelsiugare sî griji pre bolnavii. Sî seracii recreati lu binecuventara sî lu numira àngeru alu lui Domnedieu.

6. Herm'a in sa surise sî dîse: „Asiá întórce tu fati'a ta multiemitóre totdeun'a mai antàiu spre ceru, apoi spre pamentu.“

Krummacher.

151. Angerulu pazitoriu.

Maic'a Cassian'a, órba sî betràna,
 Pléca dupa apa cu cofiti'a 'n màna.
 Pogorindu la vale érn'a, candu murgesce,
 Eat' unu lupu de gróza drumulu i pandesce.
 Fér'a i dà róta sî se incruntéza,
 Ea crediendu-lu càne, ce din schitu urméza,
 Numele i lu striga, mán'a i o intinde,
 Capu-i netediesce sî de botu lu prinde.
 Lupulu stà 'n uimire sî se umilesce,
 Mán'a o saruta, carea lu netediesce,
 Sî se duce astfelu, cá cu o stapàna,
 Lànga órb'a maica pàna la funtàna,
 Stà cu ochii ageri garda credinciósa,

Pàn' candu biét'a maica sparge ghiati'a grósa,
 Pàna si-umple vasulu, pàn' se odichnesce,
 Pàna si-afila calea sî 'ndereptu pornescè.
 Apoi o petrece cu saltàri ilare
 Pàn' la schitu la pórtà, pàna la intrare.
 Ear d'acolo 'ntórna, — mil'a o a uitatu —
 Sî s' afunda 'n nópte dúp' alu seu venatu. —
 Astfelu, candu va cerulu, face uneori,
 Din pustii sterile totu gradini cu flori
 Sî din fère crude àngeri pazitori. Z. B.

152. De câte ori se mărimum pre Celu Presàntu.

Càtu nesipu e in mare, càta pulbere pe
 cale, càte suntu pe ceru stele sî in focu càte
 schintele, in lume càte animale, in bani càte pa-
 rale, càta érba pe càmpuri, càti spini in tufi-
 siuri, càte bóbe in gràne, càte frundie in silve,
 càti pesci in riuri sî scoici in oceanuri, càte fi-
 intie suntu in apa sî pe pamentu: — de atàtea
 ori, màre, se maresci pre Celu Preasàntu!

Dupa „Wunderhorn“ G. Munteanu.

153. ПСАЛМЪЛ 102.

1. БИНЕКЪВИНТЪЪЗ СЪФЛЕТЕ АЛ МЕЪ ПРЕ ДОМ-
 НЪЛ; БИНЕ СЪИ КЪВЪНТАТ ДМНЕ: БИНЕКЪВИНТЪЪЗ
 СЪФЛЕТЕ АЛ МЕЪ ПРЕ ДОМЪЛ, ШИ ТОАТЕ ЧЕЛЕ ДИ
 ЛЪВНТЪЛ МЕЪ НЪМЕЛЕ ЧЕЛ СЪИТ АЛ ДЪИ.

2. БИНЕКЪВИНТЪЪЗ СЪФЛЕТЕ АЛ МЕЪ ПРЕ ДОМ-
 НЪЛ, ШИ НЪ СЪТА ТОАТЕ РЪСПЛЪТИРИЛЕ ДЪИ.

3. ПРЕ ЧЕЛ ЧЕ КЪРЪЦЕЩЕ ТОАТЕ ФЪРЪ ДЕ ЛЕЦИ-
 ЛЕ ТАЛЕ, ПРЕ ЧЕЛ ЧЕ БИНДЕКЪ ТОАТЕ БОАЛЕДЕ ТАЛЕ.

4. Пре чел че иъзвеще дин стрикчюне вѣ-
ца та, пре чел че те лнкѣнѣнѣзъ кѣ милз ши
кѣ лндѣрзрѣй.

5. Пре чел че ѣмпле де еѣнзтзцѣй пофта та,
лннои-се-вор ка але вѣлтѣрелѣй тинерецеле тале.

6. Чел че фаче милостеніе Домнѣл, ши жѣ-
декатз тѣтѣрор, челор че ли се фаче стрѣмезтате.

7. Кѣноскъте аѣ фзкът кзлили Гале лѣй
Моуси, фѣлор лѣй Ісраил воиле Гале.

8. Лндѣрат ши милостив е Домнѣл, лн-
делѣнг рзедзторѣй ши мѣлт милостив : нѣ пзнз
лн сфжршит Ѣ ва ѣци, ничѣ лн вѣк Ѣ ва мзніа.

9. Нѣ дѣпз фзрз де лециле ноастре аѣ фз-
кът нсао, ничѣ дѣпз пзкателе ноастре нѣѣ рзс-
палзтит подо.

10. Кз дѣпз лннзлцимѣ черюлѣй дела пз-
мжнт, аѣ лнтзрит Домнѣл мила Ѣа спре чей
че се тем де вл.

11. Прекжт сжнт департе ресзритѣриле дела
лпѣсѣрѣй, депзртатаѣ дела ной фзрз де лециле ноа-
стре.

12. Лн че кип милѣще татзл пре фѣй, аѣ
милѣит Домнѣл пре чей че се тем де Джнѣл; кз
вл аѣ кѣноскът зидирѣ ноастрз : адѣсѣ-Ші-аѣ а-
минте, кз цзржнѣ сжнтем.

13. Ѣмѣл ка лрѣа, зилеле лѣй ка флоарѣ
кѣмпѣлѣй, аша ва лнфлори.

14. Кз дѣхѣл аѣ трекѣт ѣнтрѣнѣл, ши

нѸ ва фи, ши нѸ-шй ва май кѸноаще фнкз. ло-
кѸла сзѸ.

15. ПѸрз мила ДомнѸлѸй дин вѸк ши пѸнж
фн вѸк спре чей че се тем де ДжнѸл.

16. Ши дрептатѸ лѸй спре фий филор,
спре чей че пѸзек ашезъмжнтѸл де лецѸ лѸй,
ши-шй адѸк аминте де порѸнчиле лѸй, ка сз
ле факз.

17. ДомнѸл фн черіѸ ад гзтит скаѸнѸл ѸзѸ,
ши фмпѸрзѸѸ лѸй пре тоѸй стзпжнеще.

18. БинекѸвжнтѸѸй пре ДомнѸл тоѸй фн-
Ѹерій лѸй чей пѸтерничй ла вѸртѸте, карій фачеѸй
кѸвжнтѸл лѸй, а се адзг гласѸл кѸвинтелор лѸй.

19. БинекѸвжнтѸѸй пре ДомнѸл тоате пѸ-
териле лѸй, слѸѸиле лѸй, карій фачеѸй воа лѸй.

20. БинекѸвжнтѸѸй пре ДомнѸл тоате лѸ-
крѸрилe лѸй, фн тот локѸл стзпжнирей лѸй. Бине-
кѸвинтѸѸзѸ сѸфлете ал меѸ пре ДомнѸл!

